

**INFORME SOBRE IMMIGRACIÓ I PARTICIPACIÓ
SOCIAL A CATALUNYA DES DE
LES PRÀCTIQUES LOCALS**

Març 2007

**Estudi realitzat per l'Institut d'Infància i Món Urbà per encàrrec de la
Fundació Paco Candel i la Fundació Un Sol Món.**

Direcció: Dra. Sílvia Carrasco

Equip: Sra. Llibertat Blanes, Sr. Isidoro Ruiz, Sra. Paulina Sastre

INDEX

PRESENTACIÓ i AGRAÏMENTS

INTRODUCCIÓ

Justificació i Objectius

Metodologia i Tècniques

1. ALGUNS ACLARIMENTS CONCEPTUALS

1.1. Participació social i participació ciutadana

1.2. Immigració, integració i acomodació

1.3. Organització comunitària i associacionisme immigrant

2. CONTEXTOS I EXPERIÈNCIES DE PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA

2.1. Context local i participació social a Vic, Premià de Mar, Alcarràs

2.2. Percepcions i discursos dels actors: les administracions, les associacions, les persones

3. MODELS I REFLEXIONS SOBRE LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ INMIGRADA

3.1. Immigració i participació social en altres països: síntesi de la situació i elements de reflexió

3.2. Immigració i participació social a Catalunya: debats i aportacions dels investigadors, dels tècnics i dels associats

4. BONES PRÀCTIQUES PER PROMOURE LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA

4.1. Elements d'anàlisi i indicadors d'avaluació

4.2. Cap a una tipologia de bones pràctiques de participació social

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

BIBLIOGRAFIA

ANNEX

PRESENTACIÓ I AGRAÏMENTS

(institucional, conjunta Fundació Paco Candel, CIIMU, Un Sol Món, 1 pàg màxim)

INTRODUCCIÓ

Les polítiques públiques adreçades a la immigració, començant per la política migratòria del govern de la Generalitat, es troben en aquests moments en una situació de transició important. Per una banda, el desplegament de l'Estatut ha d'obrir el marc de responsabilitats i actuacions dissenyades i decidides a Catalunya, de manera que caldrà refer en profunditat la situació actual. Per l'altra, però, les necessitats d'acció immediata, multipliquen l'aplicació d'estratègies i l'experimentació de pràctiques, especialment a nivell local, orientades tant a prevenir conflictes com a promoure la integració de les persones immigrades, tal i com cada administració local la defineix. Entremig, i probablement per aquesta situació de transició, es troben algunes contradiccions inevitables, com ara el fet que es proposi a principis del 2007 una *Llei de Primera Acollida de les Persones Immigrades (i retornades a Catalunya)* des del govern en un moment anterior al desplegament imminent de l'Estatut i quan algunes realitats locals que constitueixen els primers destins de la nova immigració internacional presenten altres necessitats urgents –en altres paraules, es troben en fases més avançades de la transició cap a entorns multiculturals estructurals i requereixen conceptualitzacions i intervencions també més complexes. En aquest sentit, hem de coincidir amb CCOO quan afirmen que:

La primera cosa que sorprèn és el plantejament del Departament d'elaborar una llei restringida a l'acollida i no incloure-la en el marc d'una llei més àmplia que reguli tant aquesta primera acollida com tot el procés d'integració, tal com ho recull l'article 138.1.d) de l'Estatut d'autonomia. A més, el fet que el govern català hagi plantejat la necessitat d'elaborar un Pacte Nacional de la Immigració, faria raonable ajornar la discussió d'aquesta llei a l'adopció de l'esmentat pacte. No és pot elaborar una llei d'acollida sense desenvolupar primer "els principis rectors de l'Estatut de Catalunya", els drets reconeguts a totes les persones (Document de debat, p. 1)

Amb tot, aquesta crítica inicial hauria de poder-se fonamentar en l'existència de debats i perspectives clares sobre la recepció de població immigrada i d'un conjunt d'experiències d'èxit precisament en aquesta primera acollida¹ i també, hores d'ara, en fases ulteriors. Les polítiques locals sovint s'han de desenvolupar en un marc de competència per l'espai social i pels recursos socials des de diversos sectors de la població, i les pràctiques que dissenyen i implementen han d'afavorir els processos que comporta l'inevitable esforç adaptatiu que han de dur a terme en una primera instància la població autòctona i els nous veïns, al temps que vetllen per promoure condicions d'igualtat d'oportunitats en l'accés a l'espai i als recursos. Des d'una perspectiva transversal al conjunt de drets en diferents àmbits (treball, vivenda, educació, sanitat, política) es parla de la **participació social de la població immigrada** a l'hora com una eina i com un indicador de l'èxit d'aquestes polítiques locals.

¹ Des de 1999, hem anat veient com diversos autors es referien a les línies generals de la "primera acollida". Vegeu, per exemple, Pajares (2002).

Però per poder parlar de “població immigrada” cal introduir abans algunes reflexions i la primera ha de ser aclarir de quina població estem parlant. És evident que les preocupacions socials i polítiques ni venen motivades ni s’adrecen a la immigració –que també ho és- procedent de països en situacions econòmiques semblants o superiors al d’Espanya i Catalunya, o dins d’un espai sociocultural que s’interpreta com equivalent –a partir d’eufemismes com *l’entorn europeu*, els *països occidentals*. Lògicament, es concentren al voltant dels sectors de la immigració procedents de països empobrits i/o socioculturalment percebuts i definits per la distància. Essent conscients d’aquest ús limitat i esbiaixat dels termes amb els quals parlem d’immigració, volem aclarir d’antuvi que ens referirem exclusivament a aquests darrers en la mesura en què comparteixen dos factors de vulnerabilitat sovint determinant: per una banda, la seva condició de precarietat legal i econòmica interdependent, la qual cosa els impedeix el gaudi dels drets de ciutadania equiparables al de la majoria de població de forma permanent o cíclica; per l’altra, perquè els sectors de població que es troben en aquestes situacions són més sovint objecte de construccions xenòfobes i accions discriminatòries -si bé no exclusivament, atesa la persistència d’actituds racistes i intolerants entre nosaltres, tal com mostren els informes anuals de SOS Racisme i malgrat els gairebé vint anys d’inici inequívoc del cicle migratori actual.

Justificació i Objectius

És evident la convicció per part dels estaments polítics, no només a Catalunya sinó també a altres comunitats espanyoles i a altres països europeus, de que existeix una relació directa entre participació social i integració social quan ambdós conceptes es vinculen als processos d’incorporació social de les poblacions immigrades. D’aquesta manera el discurs sobre el foment de la participació social de les poblacions immigrades en la societat receptora s’ha convertit en una peça fonamental de tots els plantejaments polítics de gestió de la immigració i de la diversitat cultural. En aquesta línia es manifesta de forma clara la Generalitat de Catalunya mitjançant el seu Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 a l’afirmar que *“cal impulsar la presència i la participació de les persones immigrades en tots els aspectes de la vida social, laboral, cultural i política”*, o el document programàtic del Govern d’Entesa a l’identificar com un dels seus objectius principals en matèria d’immigració i integració el *“potenciar la participació de les persones immigrades en els afers públics i el teixit associatiu, impulsar espais de relació i coneixement intercultural, accions que afavoreixin la convivència i mecanismes de mediació, prevenció i resolució de conflictes”*. Rarament però, i no només a Catalunya, es pot trobar definida de forma clara de quina mena de participació social es parla quan es parla de participació referida a les poblacions immigrades i més enllà dels drets de participació política expressats per mitjà del dret al sufragi, sobre el qual no es tenen competències. I el que és potser més important, ens trobem amb grans ambigüitats quan es tracta de definir per mitjà de quines estructures i en quins àmbits es pot promoure o s’hauria de exercir aquesta participació, per a que fos realment un element positiu en i per als processos d’integració social dels diferents col·lectius de població immigrada.

L’informe que ara presentem és el resultat d’una recerca portada a terme per encàrrec de la Fundació Paco Candel a l’Àrea d’Immigració del Consorci Institut

d'Infància i Món Urbà de Barcelona (CIIMU), finançada per la Fundació Un Sol Món, que duia inicialment un títol més genèric però també ambiciós, *Models de participació social de la població immigrada i exercici de la ciutadania multicultural a Catalunya i Europa*. L'encàrrec va nèixer d'una coincidència d'interessos entre la Fundació Paco Candel i l'Àrea d'Immigració del CIIMU al voltant d'una sèrie d'interrogants, més enllà de la retòrica política, al voltant dels nivells reals d'implicació de la població immigrada resident a Catalunya en iniciatives de participació social, dels factors que influeixen en l'exercici actiu d'aquesta participació social per part de les poblacions immigrades i, en definitiva, de les estructures i àmbits en els quals aquesta participació es concreta i desenvolupa. En especial, pel què fa a l'impacte que tindrà en la població menor d'origen immigrant més dependent del sistema públic i a través de la participació social real de les seves famílies i llars.

Així doncs, es perseguia un doble objectiu: per una banda, fer una aproximació empírica, eminentment qualitativa, a la realitat diversa de la participació social de la població immigrada a Catalunya; i, per altra banda, com a resultat d'aquesta aproximació *bottom-up*, desenvolupar una sèrie d'indicadors bàsics a partir dels quals poder valorar les pràctiques endegades per fomentar la participació social i facilitar els processos d'incorporació i assentament de les poblacions immigrades a Catalunya, per tal de contribuir a orientar-les d'una manera integradora. Aquest no és, per tant, ni un estudi sobre la *gestió de la immigració* a nivell local ni un treball recopilatori per produir un *catàleg de bones pràctiques* per 'treballar' amb la immigració², sinó un informe sobre la *immigració i les pràctiques de participació social tal com són enteses, viscudes i valorades pels actors socials que hi estàn implicats*. És a dir, aquest és un estudi sobre els fonaments del disseny de la gestió, a partir de la identificació i anàlisi de les pràctiques reals, i no sobre la gestió en sí.

Des de múltiples perspectives i àmbits (social, cultural, polític, educatiu) es pot entendre la participació pràcticament com un sinònim de la inclusió. En aquesta línia, és important fer un segon aclariment, que s'afegeix al què fèiem més amunt, en el sentit de que entendrem la participació des de dues perspectives: des de la perspectiva dels *inputs*, és a dir, des de la noció que la participació social és *participar de* la societat, dels seus recursos socials; i des de la perspectiva dels *outputs*, des de la qual la participació social s'entén a partir del seu significat més convencional i utilitzat, és a dir, *participar en*.

D'altra banda, la participació social de la població immigrada evoca i implica inevitablement l'establiment de relacions interculturals positives i una actitud favorable al coneixement i al reconeixement recíproc. Així, ambdues nocions, la d'*inclusió* i la d'*interculturalitat*, han estat presents en la perspectiva i l'anàlisi desenvolupats en aquest estudi.

² En aquest sentit, vegeu *La immigració a debat: Diversitat i participació*, Debats de l'Aula Provença, 4. (2004), coordinat per Roser Solà-Morales, i de la mateixa autora, el document de recent publicació *La gestió de la immigració a l'àmbit local* (desembre 2006), Col·lecció Finestra Oberta, 50. Vegeu també l'informe *Diagnòstico sobre las asociaciones de personas inmigradas en España* (2006), realitzat per l'Observatorio del Tercer Sector.

Metodologia i Tècniques

Per a realitzar aquest informe s'ha portat a terme, en primer lloc, un exercici de revisió conceptual per delimitar els interrogants que han orientat el treball empíric. En segon lloc, s'ha desenvolupat una aproximació comparativa a partir dels discursos i de les experiències dels propis immigrants, de les administracions locals i comarcals, de les associacions d'immigrants i, també, des de les contribucions i les reflexions de l'àmbit acadèmic, és a dir, les dels experts en l'estudi de les migracions. A cada àmbit d'especialització i responsabilitat s'observen elements importants per identificar i valorar la relació entre les possibles interpretacions del significat de la participació social per als diferents actors implicats i per les pràctiques locals orientades inicialment a fomentar-la entre la població immigrada. Així, aquest treball s'ha basat també en el treball de camp realitzat en tres àmbits locals que representen experiències diverses i amb una trajectòria comparativament llarga en la recepció de la població immigrada extracomunitària, i en el context de les valoracions i aportacions crítiques d'investigadors i responsables tècnics d'àmbits municipal i comarcal de la regió metropolitana de Barcelona, sense perdre de vista els aspectes comuns i els aspectes específics de la situació d'altres països europeus com elements de contrast.

Les tècniques aplicades per a l'obtenció de les dades i els instruments aplicats a la recerca empírica han estat primordialment de caràcter qualitatiu. En primer lloc, s'ha dut a terme recerca documental, bàsicament a partir de bibliografia especialitzada i explotació de fonts secundàries existents. En segon lloc, s'han realitzat entrevistes en profunditat i semidirigides a individus que ocupen diverses posicions entre les esmentades més amunt (població, tècnics, responsables polítics, experts, activistes) als tres municipis. En tercer lloc, s'han realitzat tres grups de discussió formats per participants seleccionats en funció de perfils específics, fonamentalment de municipis i comarques de la Regió Metropolitana de Barcelona, on es concentra la proporció més alta de població immigrada: un primer grup format per investigadors i experts, tècnics i acadèmics, de reconeguda trajectòria en l'estudi dels processos migratoris internacionals a Catalunya; un segon grup format per representants del teixit i del moviment associatiu immigrant, especialment de la ciutat de Barcelona i la regió metropolitana; un tercer grup format per tècnics i responsables municipals i comarcals amb competències de gestió en programes locals d'immigració i/o participació ciutadana. Finalment, també s'han aplicat tècniques d'observació no participant als entorns locals seleccionats. De manera paral·lela, s'ha distribuït telemàticament un qüestionari obert a una selecció d'experts europeus i nordamericans vinculats a diferents xarxes de recerca dels processos migratoris internacionals.

La perspectiva teòrica seguida parteix una primera hipòtesi segons la qual les característiques concretes que adopten els *processos d'incorporació social* i els *processos d'aculturació* de les poblacions immigrades a la societat receptora responen sempre a estratègies adaptatives a l'entorn local. És aquest entorn local, on tenen lloc les relacions cara a cara, i en el qual es desenvolupen realment aquests processos, més enllà de les característiques i maneres en què es concreten les diferents polítiques de gestió de la immigració. Entenem també que les diferents polítiques de gestió de la immigració a nivell local responen, en els seus plantejaments i en les seves formes, a les

característiques socials i culturals específiques de les poblacions immigrades residents a cada municipi.

Una segona hipòtesi es refereix a les oportunitats socials de l'*entorn local concret* en el qual es es verifiquen els *processos d'assentament*. Aquest *entorn*, juntament amb les *característiques* de la pròpia persona o de cada col·lectiu migrant, en la seva heterogeneïtat interna relativa, són dues de les principals variables que condicionen les formes i el caràcter que adopten la majoria de dinàmiques socials que emergeixen entre les poblacions immigrades i la societat receptora, i és des d'aquesta perspectiva que es va incloure el treball d'observació no participant en els tres municipis seleccionats.

Sobre els municipis de la mostra

Un estudi sobre les pràctiques de participació social de les poblacions immigrades a Catalunya s'havia de contextualitzar forçosament a partir de l'anàlisi de la situació a municipis catalans amb característiques diverses en relació amb les seves realitats sociodemogràfiques, culturals i polítiques, i també diversos pel què fa a patrons migratoris i d'assentament. Vic, a la Comarca d'Osona, Premià de Mar, al Maresme, Alcarràs, al Segrià, foren finalment seleccionats per constituir una mostra inequívoca d'entorns locals amb tradició de recepció dels nous fluxos migratoris internacionals, per haver estat objecte d'atenció especial als mitjans de comunicació arran d'algun incident potencialment traumàtic.

Les primeres fases del treball de camp van dedicar-se a realitzar uns informes previs sobre cada municipi que es van estructurar en funció dels següents apartats.

- **Anàlisi sociodemogràfica i socioeconòmica** dels quatre municipis i de cada una de les comarques a les quals pertanyen. Es van analitzar les dades brutes dels diferents padrons d'habitants en funció del lloc de naixement i de la nacionalitat: evolució de la població, relació de feminitat, grups d'edat, origen majoritari de la població estrangera, principals sectors d'activitat, nivells d'atur, treball estacional, dades sobre l'aprenentatge del català³.
- **Anàlisi de la situació política dels municipis**. Per a la confecció d'aquest apartat es va prestar especial atenció a la composició política de l'Ajuntament i a l'anàlisi dels diferents plans municipals i polítiques vigents de gestió de la diversitat i de participació ciutadana. Aquest apartat compren diversos sub-apartats:
 - a. Es van revisar els *resultats electorals* des de les primeres eleccions el 1979 fins les darreres, el 2003, per tal de poder constatar l'evolució política de cada municipi. Es va prestar especial atenció a la composició actual del consistori i la

³ Per a realitzar aquesta anàlisi vam utilitzar les dades disponibles a l'IDESCAT en contrast amb les disponibles als municipis. Cal destacar que, sempre que ha estat possible, hem treballat el període comprès entre 2000 i 2005. Tot i així, les dades que feien referència als grans sectors d'activitat i les taxes d'atur només ens donaven l'opció d'observar els anys 2001 i 2004.

distribució política de les diferents regidories per tal de reconèixer com es distribueixen políticament els diferents serveis municipals.

- b. Es van recollir els *programes electorals* del partit que encapçala el consistori i del principal partit a l'oposició. Val a dir, que no tots els partits polítics van cedir-nos els seus programes electorals, per la qual cosa, aquests no quedaren recollits en l'informe. Sense deixar de banda el marc de cada un dels ajuntaments de les diverses localitats seleccionades, es va rastrejar l'existència o inexistència de mesures orientades a la gestió de la diversitat ciutadana, per una banda, i de la participació de la població autòctona i immigrada, per una altra (línies generals, mesures concretes, existència de programes o regidories específiques, de tècnics especialitzats). Aquesta informació s'assolí contactant directament amb personal del consistori, consultant la informació disponible en les pàgines web dels ajuntaments (algunes d'aquestes incorporen les actes dels plens municipals, que constitueixen una font especialment útil), i també a partir de l'anàlisi de premsa local, nacional i estatal esmentat anteriorment.
- c. Finalment, dins d'aquest apartat, es van dur a terme una recerca sistemàtica sobre l'existència d'iniciatives, projectes i actuacions que poguessin ser considerades a priori com *bones pràctiques* en diferents àmbits (escola, habitatge, serveis socials...) als quatre municipis, concretament, i a les províncies a les quals pertanyen, per extensió. Com a font d'informació prèvia, es va recórrer, pel que fa a la Província de Barcelona, al Banc de Bones Pràctiques de la Diputació de Barcelona.

Per tal de contextualitzar alguns dels plans locals d'immigració, a partir d'exemples de la seva aplicació pràctica, es va fer un seguiment i anàlisi d'alguns "problemes de convivència" documentats en alguns d'aquests municipis en els últims anys, així com de la seva aplicació pràctica en forma d'iniciatives concretes desenvolupades directament des de la pròpia administració. En el cas concret d'aquests "problemes de convivència" es va tenir en compte la seva cronologia, les mesures preses per part dels ajuntaments, els actors implicats, els processos de resolució del conflicte si n'hi va haver i la situació en el moment actual. L'objectiu era fer una aproximació al tipus i al clima de les relacions interculturals en les diferents localitats, sent conscients d'algunes dificultats latents que no transcendeixen l'àmbit mediàtic però que no per això deixen de ser significatives. L'identificació d'aquests petits conflictes de convivència podien ser detectats posteriorment, a partir del treball de camp i de les entrevistes amb els diferents sectors socials de cada població.

Com a part d'aquest informes previs, també es van recollir i analitzar alguns dels estudis locals disponibles realitzats al voltant dels mateixos municipis i vinculats amb la immigració i la participació social. Posteriorment es va crear un directori d'entitats de cada un dels municipis amb informació relativa a les associacions, entitats socials i a qualsevol altre tipus d'estructura existent que pugui permetre i pugui ser instrument efectiu per a la participació social de la població del municipi, immigrada i no immigrada. Per últim, aquesta fase d'exploració va servir per confeccionar un directori inicial d'informants òptims i susceptibles de ser entrevistats en la segona fase de treball de camp, amb els

següents perfils: polítics electes, tècnics municipals amb competències i responsabilitats en programes locals d'immigració i participació social, membres de la societat civil vinculats a la xarxa associativa del municipi, persones de diferents col·lectius de població immigrada amb i sense vinculació amb el teixit associatiu i les iniciatives i els programes municipals.

Presentarem ara breument el context de cada un dels municipis on s'ha desenvolupat el treball de camp per tal de justificar la seva selecció: Vic, Premià de Mar i Alcarràs.

Vic és una ciutat amb una llarga tradició d'immigració. Des de les primeres onades migratòries procedents d'altres regions de l'estat al llarg dels anys 50-60, passant per l'arribada de població magribina (iniciada als anys 80), fins als darrers assentaments de la població subsahariana i llatinoamericana en aquests darrers anys, s'ha vist que una de les principals forces d'atracció d'immigrants és l'existència de les indústries de la carn que l'envolten, en ple rendiment i expansió. Com a conseqüència d'aquest creixement ininterromput de població estrangera, l'Ajuntament de Vic va començar a implantar algunes mesures, que implicaven especialment l'àmbit de l'educació, i que s'han acabat agrupant sota el dubtós rètol homogenitzador de "Model Vic". Inicialment, la fusió d'escoles que es va portar a terme volia evitar la segregació de l'alumnat d'origen immigrat en aquelles escoles a les que tradicionalment havia accedit la població immigrada, com a conseqüència de la seva situació dins del mapa de barris de la ciutat, o pel fet que alguns dels pares autòctons evitaven portar els seus fills a aquestes escoles conegudes, fenomen exhaustivament descrit a la literatura especialitzada i conegut arreu amb el nom de *white flight*, que aquí es pot traduir com "fugida d'autòctons". Així doncs, la fusió va ser una mesura molt ambiciosa que va agrupar quatre escoles públiques en dues, va instaurar una zona escolar única en tota la ciutat, i va procurar dotar-se d'alguns mecanismes reguladors per tal que les escoles concertades captessin progressivament alumnat estranger de forma equitativa⁴. Si bé això va permetre que les oportunitats d'establiment de relacions interculturals entre infants d'origen autòcton i d'origen estranger a primària augmentessin de forma clara, el procés no fou en tot moment reeixit, ni conceptualment, ni pel què fa al llenguatge emprat per descriure'n les raons. Recordem, per exemple, com fou a Vic on per primera vegada sorgiren expressions com 'el llinar de tolerància a la diversitat' (que alguns s'atreviren a quantificar en un 5%, en una línia obertament racista, a més de racista) sobre el qual es van produir diversos informes i dictàmens positius i negatius del Síndic de Greuges, o bé les idees explícitament negatives associades a la 'concentració de població estrangera', que es referien acríticament a la creació de ghettos⁵ i que s'han instal·lat acríticament en el llenguatge de totes les forces polítiques en l'actualitat.

Un altra circumstància que també s'ha fet visible a Vic en primer lloc en l'àmbit català és l'emergència de la xenofòbia organitzada, representada per un grup d'ultradreta protagonista de declaracions racistes que s'han fet públiques, i que intenta consolidar-se arreu del territori sota el nom de Plataforma per

⁴ CARBONELL, Jaume, SIMÓ, Núria, TORT, Antoni (2002): *Magribins a les aules. El model Vic a debat.*, Eumo Editorial, Universitat de Vic, Vic

⁵ Per una discussió sobre les qüestions de l'anomenada concentració i desconcentració escolar, vegeu CARRASCO, S i SOTO, P (2003 [2001]).

Catalunya. Encara que dins de la ciutat de Vic no ha generat greus conflictes públics, aquesta organització política té un regidor a l'ajuntament i ha anat aconseguint presentar llistes electorals arreu.

Premià de Mar també fou un destí pioner de les noves migracions internacionals fa mes de vint anys. Els diferents grups de població que conviuen actualment a Premià de Mar són un grup reduït de persones que es consideren autòctones de Premià, un sector de població eminentment constituït per parelles joves i famílies amb infants petits, procedent de les noves classes mitjanes barcelonines que cerquen qualitat de vida i habitatge accessible, un sector de població d'origen marroquí i un altre sector de població d'origen subsaharià, especialment de Gàmbia i Senegal, incialment temporera a les explotacions agrícoles que progressivament han anat desapareixent del paisatge del poble, i també un sector de població immigrada d'arribada més recent, constituïda per persones procedents de Llatinoamèrica, especialment d'Equador i d'Argentina.

Tot i que amb el temps han sorgit conflictes semblants en altres poblacions, a Premià de Mar és conegut el conflicte arran de la iniciativa de construcció d'una mesquita que va sorgir l'any 2002 i que va mobilitzar a gran part de la seva població en dos bàndols contraris. Uns es van posicionar contra la seva construcció tot i que el projecte afectava un territori que pertanyia al grup promotor d'origen immigrant, i uns altres van aplegar-se i autodefinir-se per mitjà de l'anomenada Plataforma Premià per la Convivència. Gran part d'aquest conflicte, i gran part de la mobilització contraria a la mesquita, va estar relacionat amb el mateix Josep Anglada de Plataforma per Catalunya⁶. Aquest fet puntual, però prolongat durant el temps i d'indubtable ressò mediàtic, va crear un important estigma en la història tradicionalment pacífica i intercultural de Premià de Mar i així ho varen viure els seus habitants. Fins aquell moment, encara que la ciutat sempre havia presentat certa segregació urbanística, més evident amb la construcció de nous habitatges unifamiliars, en el discurs de la gent del poble es repeteix que "sempre hi havien conviscut pacíficament persones de diferents orígens migrants". Algunes de les mesures institucionals que van sorgir arran del conflicte de la mesquita són mantingudes encara en l'actualitat, però destaca a Premià el paper que juga el seu fort teixit associatiu, implicat en algunes activitats de promoció de la interculturalitat. Aquestes activitats es presenten com alternatives a les que proposa l'ajuntament, centrades principalment en el Consell Municipal per la Convivència.

Alcarràs és un municipi de zona rural, de la comarca del Segrià, que tradicionalment ha estat receptor d'immigració temporal en tractar-se d'una important zona frutera. Alcarràs, de la mateixa manera que altres nuclis menors de la zona del Baix Segre, cada estiu veu arribar un gran nombre de temporers, sobretot subsaharians, i també magribins, i en els darrers temps, també d'altres orígens. La major part d'aquests treballadors agrícoles no poden ser contractats, ja sigui perquè no tenen la seva situació legalitzada, perquè les condicions climàtiques provoquen males collites, o perquè -aquesta és una

6 OBSERVATORIO EUROPEO CONTRA EL RACISMO Y LA XENOFOBIA (2002): *Estudio del conflicto de la mezquita de Premià de Mar* (disponible a: www.gabinet.com/docs/MezquitaPremia.pdf).

situació més recent- molts empresaris es decanten per fer la contractació en origen, preferint majoritàriament treballadors llatinoamericans o romanesos. Malgrat aquesta situació, any rere any els temporers continuen arribant i molts d'ells resten permanentment als carrers del poble, esperant ser contractats i construeixen campaments informals a la vora del riu. En ocasions puntuals s'han produït determinats conflictes entre temporers i propietaris d'establiments públics; protestes i vagues dels temporers per les condicions laborals i protestes dels mateixos empresaris agrícoles pel què consideren que és una excessiva presència policial a la zona, així com per les inspeccions laborals que reben. En aquestes situacions, el consistori sempre ha intervingut com a mitjancer per tal de solucionar aquests conflictes, amb èxit desigual. Així, fins l'any 2004, l'ajuntament duia a terme mesures per tal de pal·liar les males condicions en què vivien els temporers, instal·lant un campament amb equipaments bàsics, repartint lots d'aliments, i oferint altres recursos a aquesta població. No obstant això, es va decidir posar fi a aquests serveis, atès que el consistori havia arribat a un punt d'esgotament considerable, en haver estat fent front a aquest problema sense el suport de l'administració autonòmica i estatal. Però també es van replantejar aquesta intervenció en considerar que aquestes mesures augmentaven l'efecte crida, de manera que, per una banda, temporers de localitats veïnes acudien a Alcarràs per participar d'aquests recursos, i, per una altra, cada any arribaven més temporers al municipi, molts dels quals simplement no podrien treballar. Actualment, aquesta situació no només no està resolta sinó que cap al mes de juny continuen arribant a la vila més temporers.

Pel què fa a la població immigrada resident al poble, el 2005 el padró d'habitants reconeix un 5%, majoritàriament d'origen africà (subsaharians i marroquins), tot i que està creixent de forma considerable la població provinent dels països de l'est, concretament de Romania, que està arribant als mateixos efectius que els anteriors sectors de població. Entre la població immigrada resident a Alcarràs es constata una forta segmentació laboral segons l'origen. A grans trets, la població marroquina i subsahariana masculina es dedicaria al peonatge en el sector agrícola o de la construcció, i, pel que fa a les dones, les poques que treballen fora de casa es dediquen al servei domèstic. La població provinent dels països de l'est es dedica generalment a tasques més especialitzades, pròpies del sector serveis: els homes principalment són transportistes i soldadors i les dones s'ocupen al servei domèstic però també i, sobretot, treballen en establiments públics.

En els últims anys Alcarràs ha viscut un important i ràpid augment de la població com a conseqüència del fet de presentar una oferta d'habitatge i de serveis atractiva per població jove de les rodalies i per la seva proximitat a Lleida. Aquest nou fenomen ha implicat una major complexitat de la política municipal i el fet que, als anteriors sectors de població ("autòctons", temporers i immigrants residents) se'ls ha afegit aquesta nova població: jove, de classe mitjana i provinent de l'entorn més o menys immediat.

Cal fer notar, doncs, que cap dels tres municipis es troba principal i prioritàriament necessitat d'estratègies per portar a terme la nova acollida de població estrangera i en tots s'han produït experiències difícils pel què fa a la convivència. L'entramat local és complex, però força característic dels

processos de metropolització de l'espai rural a Catalunya, dels canvis productius i dels processos paral·lels d'estratificació social que es projecten en la competència per l'espai físicament i simbòlicament. És per això que semblaren especialment adients per a fer de contrapès a una certa inèrcia de la perspectiva urbanocèntrica que representa Barcelona en l'estudi de les experiències al voltant de les relacions interculturals i els processos d'assentament de la població immigrada, que naturalment, també s'han tingut en compte.

Sobre els instruments i el treball de camp

Per les entrevistes, es van establir una sèrie de perfils prioritaris:

- Polítics municipals
- Tècnics municipals i responsables d'implementació de polítiques locals
- Membres d'associacions / altres estructures de caràcter comunitari
- Població immigrada, en funció de: País / àrea d'origen, Sexe, Edat, Temps de residència a Catalunya

Les entrevistes de Vic, Premià de Mar i Alcarràs han estat realitzades al llarg de l'any 2006. Els llocs triats per a fer les entrevistes han estat escollits pels mateixos entrevistats i entrevistades, trobant-nos habitualment, dins de la mateixa localitat estudiada. En el cas de Premià de Mar s'evidencia la influència de Barcelona, tant a nivell demogràfic com a nivell laboral. És per això que ens hem trobat que algunes persones entrevistades d'aquest municipi van optar a ser entrevistades en altres contextos habituals per a elles a la ciutat.

Tots els treballs amb una orientació empírica important veuen alterada la seva planificació inicial a causa d'imponderables i d'imprevistos aliens a l'equip investigador. En aquest sentit, uns dels problemes sorgits al treball de camp, que alhora revela un aspecte clau de la qüestió estudiada, ha estat la distància existent entre la informació oficial i la informació real. Això es fa palès especialment en el cas de la localització, existència i rellevància de les associacions, i també en la identificació aparent i la concreció dels càrrecs ocupats en termes d'estatus i funcions en un organigrama per part de les persones que treballen als ajuntaments.

Passem a esmentar més concretament alguns trets metodològics de les entrevistes semidirigides, la funció i els temes generals dels guions d'entrevistes, i algunes consideracions més sobre els grups de persones escollits i els canvis esdevinguts arran del treball de camp.

Pel que fa a les entrevistes semidirigides ens trobem en una situació anàloga a la de Jordi Pascual en el seu informe "*La convivència intercultural a Premià de Mar. Diagnòstic després del conflicte de la mesquita*"⁷, tant a nivell de l'objecte

⁷ "Sempre que hem pogut hem seguit una estratègia indirecta a l'hora d'obtenir informació sobre l'objecte d'estudi, és a dir, no hem preguntat directament, per exemple, per la relació entre persones de grups culturals diversos en l'àmbit comercial en l'àmbit comercial, sinó que hem intentat que els agents

d'estudi, com de metodologia aplicada. Encara que tenim uns guions elaborats sobre quins són els temes generals que han de sorgir al llarg de l'entrevista, la plantejarem com una conversa a través de la qual volem apropar-nos a uns indicadors concrets. Aquesta voluntat fa que, en ocasions, ens trobem donant algunes voltes al tema per acabar obtenint alguna informació. Per definició, però, les ganes de parlar o no d'un tema proposat depenen de la persona entrevistada les ganes de posar-se a parlar, i sobretot, el fet de no voler-ho fer és en sovint un indicador molt oportú en referència a la participació. Cal fer notar que una proporció significativa dels entrevistats i entrevistades varen demanar explícitament l'anonimat en relació a algunes de les informacions proporcionades o de les opinions expressades.

En relació a l'observació no participant, les mateixes visites als municipis ens han servit, en primer lloc, per determinar algunes situacions de segregació en barris tradicionalment obrers, habitualment situats en les zones perifèriques de les ciutats. També el fet que la nostra mirada s'esforcés a captar la complexitat de relacions entre participació i immigració, ens ha ajudat a fer atenció en especial a algunes de les relacions quotidianes que s'establien a nivell de carrer. Per altra banda, aquestes observacions s'han emprat de material per treballar a les entrevistes, que han modificat les interpretacions de les observacions realitzades o les han recolzat. Tot aquest procés ha estat recollit als diaris de camp corresponents per a cada municipi i investigador.

Altres informacions secundàries han estat fulletons i informació oficial diversa que hem recollit d'institucions administratives, d'associacions o sindicats que ha alimentat les nostres preguntes durant el transcurs del treball de camp.

Com en tot procés de recerca, hi ha hagut canvis en els plantejaments inicials sobre els grups de persones entrevistades i els guions de les entrevistes. La taula següent mostra els elements que inicialment es va plantejar que sortirien a les entrevistes. També presenta esquemàticament quins eren els grups d'informants que havíem pensat incloure.

entrevistats (posem per cas, els ciutadans) ens expliquessin a quins comerços anaven habitualment, per després preguntar amb quin tipus de clientela s'hi trobaven i quina relació mantenien, amb la intenció d'influir el mínim possible", PASCUAL, Jordi, SÀNCHEZ, Jonatan/ AEP Desenvolupament Comunitari (2005): La convivència intercultural a Premià de Mar. Diagnòstic després del conflicte de la mesquita, Premià de Mar.

Taula 1. Perfils inicials dels entrevistats i temes de les entrevistes

	Regidors-es	Tècnics-ques
<i>Perfil polític-professional</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Descripció i organització de la regidoria. - Perfil polític i professional. - Relacions de la seva regidoria envers a la gestió municipal de la immigració i la participació. 	<ul style="list-style-type: none"> - Descripció de l'àrea, departament, programes i projectes als que pertany. - Descripció de la seva feina. Relació d'aquesta amb la gestió municipal de la immigració i de la participació.
<i>Polítiques locals de foment de la participació i gestió de la immigració</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Descripció de les polítiques locals d'immigració i/o participació. Cal especificar projectes, agenda política... - Percepció de la gestió municipal de la diversitat social i cultural al municipi. - Percepció de la gestió municipal en els àmbits: educatiu, laboral, habitatge, lleure, cultura, participació social... Iniciatives socials al voltants d'aquests àmbits. 	<ul style="list-style-type: none"> - Descripció de les polítiques locals d'immigració i/o participació. Cal especificar projectes, agenda política... - Percepció de la gestió municipal de la diversitat social i cultural al municipi. - Percepció de la gestió municipal en els àmbits: educatiu, laboral, habitatge, lleure, cultura, participació social... Iniciatives socials al voltants d'aquests àmbits.

Associacions	Persones Immigrades
<p>TRETS GENERALS: Gènesi, Objectius, Tipus</p>	<p>HISTÒRIA PRE-MIGRATÒRIA: Lloc d'origen, activitat professional, Tipus d'activitat participativa, Motius de la migració, Xarxes utilitzades</p>
<p>ESTRUCTURA: Organigrama de recursos humans, Estructura, Elecció dels membres directius</p>	<p>HISTÒRIA MIGRATÒRIA: Lloc d'arribada, Mobilitat territorial, Temps de residència, Situació administrativa, Xarxes de relacions utilitzades</p>
<p>LOGÍSTICA: Locals, equipaments, recursos humans</p>	<p>SITUACIONS FAMILIARS: Famílies en destí i en origen, Reagrupaments familiars</p>
<p>SOCIS-ES: Nombre de socis, Sistemes de captació, Perfil socis-es, Tipus de dedicació, Tasques organitzatives</p>	<p>CONDICIONS DE VIDA (procés d'assentament): Mobilitat, Percepció, Habitatge, Situació amb els veïns, Situació laboral, Participació en diferents nivells</p>
<p>FINANÇAMENT: Subvencions públiques/privades, Desenvolupament de projectes, Campanyes de captació de recursos, Quotes dels socis</p>	<p>PRÀCTIQUES RELIGIUSES: Festes pròpies i festes habitualment celebrades a Catalunya, com es viuen, compatibilitats amb la feina i l'escola</p>
<p>ACTIVITATS: Activitats realitzades per l'associació</p>	<p>RELACIONS SOCIALS: Percepció de la societat catalana, de les relacions interculturals, us del temps i l'espai d'oci, xarxes de relacions socials</p>
<p>XARXES-RELACIONS INSTITUCIONALS: Pertinença a estructures organitzatives més grans, Tipus de vincle amb les altres entitats, Relacions amb altres institucions</p>	<p>OPINIÓ SOBRE ELS SERVEIS DE LES ADMINISTRACIONS: Quin és el tracte que reben per part de les administracions, quin és el paper que consideren que executen, Tenen realment tracte amb Serveis Socials, Com és aquest tracte</p>

Eixos comuns a les entrevistes i els grup de discussió

Sobre la immigració

- Descripció i valoració de la situació de la població immigrada al municipi - Problemàtiques, conflictes - Definició d'integració i propostes per dur-la a terme. Factors que la podrien afavorir, de qui són competència... - Percepció de les actuacions municipals envers a la immigració i a la integració.	- Descripció i valoració de la situació de la població immigrada al municipi - Problemàtiques, conflictes - Definició d'integració i propostes per dur-la a terme. Factors que la podrien afavorir, de qui són competència... - Percepció de les actuacions municipals envers a la integració.

Sobre la participació

- Definicions sobre ciutadania, participació. - Vincles de la participació amb la democràcia, la cohesió social, la integració social. - Importància política/social de la participació. - Participació de la població estrangera en esdeveniments públics. - Estructures adients de participació. - Associacionisme immigrant i autòcton, diferències, similituds... Indicadors de participació... - Dificultats per fomentar la participació. - Elements que afavoreixen la participació a nivell individual. - Percepció de les actuacions municipals envers a la participació.	- Definicions sobre ciutadania, participació. - Vincles de la participació amb la democràcia, la cohesió social, la integració social. - Importància política/social de la participació. - Participació de la població estrangera en esdeveniments públics. - Estructures adients de participació. - Associacionisme immigrant i autòcton, diferències, similituds... Indicadors de participació... - Dificultats per fomentar la participació. - Elements que afavoreixen la participació a nivell individual. - Percepció de les actuacions municipals envers a la participació.

Bones pràctiques

- Definició de Bones Pràctiques - Elements d'avaluació, valoració, indicadors. - Exemples i valoració.	- Definició de Bones Pràctiques - Elements d'avaluació, valoració, indicadors. - Exemples i valoració.

Tal com s'observa, es va preveure un bon nombre de temes que permetien apropar-se a la persona entrevistada des de diferents nivells. Tot i així, al llarg de les entrevistes es van començar a introduir més lliurement comentaris respecte a situacions que ens aportava tant el context municipal com l'internacional⁸ i es recollien els aspectes no previstos que les persones entrevistades introduïen. En el cas de les administracions, l'entrevista s'orientava a programes i línies polítiques generals relacionats amb els temes proposats. En el cas de les associacions, ens centràvem en l'organització formal i informal de l'associació, en el paper de la persona entrevistada en el seu marc i també en els objectius de la seva existència i els exemples de funcions reals que estava desenvolupant. En tot cas, la categoria "membre d'una associació" i la categoria "persona immigrada" és coincident en la immensa majoria de casos, per bé que aquesta qüestió ha proporcionat més aventatges que inconvenients a l'hora d'obtenir informació i analitzar-la, en la mesura en què s'ha pogut contrastar amb altres perspectives del treball de camp amb persones immigrades alienes al moviment associatiu.

Taula 2. Grups de persones entrevistades als municipis

PERSONES ENTREVISTADES	VIC	PREMIÀ de MAR	ALCARRÀS	TOTAL
Polítics Ajuntament	1	2	1	4
Tècnics Ajuntament	3	3	3	9
Associacions d'immigrants	3	1	2	6
Associacions mixtes	1	1	0	2
Persones expertes en immigració	2	3	0	5
Mestres	3	1	1	4
TOTAL	13	11	7	31

⁸ Concretament la Festa Major de Premià que es celebrava justament durant aquelles dates, pel que fa a l'àmbit municipal, i el bombardeig del Líban per part d'Israel a mitjans de juny i principis de juliol, que torna a treure a la llum la potència militar d'Israel recolzada pels Estats Units, pel que fa a l'àmbit internacional. Aquest últim aspecte és un dels elements centrals de les entrevistes a les persones immigrades musulmanes. El seu posicionament polític així com la seva visió del conflicte aporten dades que no han de ser menystingudes si es vol analitzar la pràctica participativa d'aquestes persones.

La Taula 2 mostra les categories d'informants realment entrevistats. Ens trobem amb el cas d'algun professional de l'ensenyament o d'algun regidor i tècnic municipal que podríem considerar que són experts en immigració en l'àmbit d'actuació al qual es dediquen (educació, espai urbà, etc). Altres "identitats múltiples" han estat els membres d'associacions d'immigrants o les persones que actuen dins de l'àmbit administratiu, treballant en la mediació, que també ocupen una posició, per bé que especial, dins de la categoria de les persones immigrades, com hem assenyalat més amunt. Aquest tipus de relacions, a part de referir-se al procés d'assentament social i institucional de la immigració, també ens dona pistes sobre indicadors referits a les condicions d'integració. Les "posicions integrades" des de les quals parlen molts individus que ocupen aquests llocs –més ben situats tant a nivell legal com social en relació amb la majoria dels immigrants- sovint porten a dibuixar una imatge confusa sobre la participació real de la població immigrada a l'àmbit local i cal anar en compte en aquest sentit. Aquest és un aspecte recurrent a vigilar en els estudis qualitius amb poblacions falsament visibles (els estudis sobre minories), raó per la qual la prospecció etnogràfica es fa imprescindible i la seva aplicació fora de l'entramat associatiu de Barcelona és encara més convenient.

Per aquesta raó, pel que fa a les associacions constituïdes exclusivament per sectors i col·lectius específics d'immigrants també interessava apropar-se a les seves expectatives i realitats respecte a l'àmbit administratiu, les seves concepcions sobre la participació, i quines actituds troben al seu voltant. També hem volgut informar-nos sobre projectes i tasques que s'estiguessin realitzant o que es plantegessin fer, en part, per ampliar el concepte de bones pràctiques més enllà de les accions institucionals vinculades amb les administracions, passant per les principals demandes que, com a representants de persones en situacions de desigualtat de drets, volien fer públiques.

Finalment, i pel què fa no a les entrevistes sinó als grups de discussió, hem d'exposar que varen resultar força complicats d'organitzar. Per exemple, varen ser necessàries dues convocatòries per constituir i portar a terme el grup amb associacions de població immigrada i que, tot i així, la participació de les associacions va ser especialment baixa, malgrat les confirmacions obtingudes en la segona convocatòria. Es va fer un esforç per convidar-les per diversos mitjans, a partir del coneixement directe i el treball previ, apel·lant a diversos membres en concret i a partir de diverses persones. De les més de 40 associacions convocades, la immensa majoria no va respondre a les convocatòries ni de forma positiva ni negativa, la qual cosa hauria de fer parar atenció sobre la paradoxa de l'existència d'associacions que a priori permeten o promouen la participació i en canvi tenen una base popular més aviat escassa, com veurem més endavant, o autèntics problemes logístics i de disponibilitats personals. Els grups d'experts i, sobretot, el grup dels tècnics i responsables administratius, que també fou convocat dues vegades, varen resultar els més preocupats per la idea de la promoció de la participació en tant que condició fonamental per la integració social, aspecte que discutirem també més endavant. Pel què fa a l'assistència al grup d'experts, amb una convocatòria amplíssima i adreçada a investigadores i investigadors de totes les disciplines que treballen en temes de migracions, és interessant observar que la majoria

de les renúncies a participar-hi anaren acompanyades de justificacions sobre la manca de coneixements existents i la no especialització en aquestes qüestions. Aquesta reacció fou semblant i sistemàtica entre investigadors d'altres països, experts en migracions, que ens adreçaven als resultats esperats de recerques europees en curs, en especial de la xarxa POLITIS, i a alguns referents bibliogràfics, d'altra banda ja contemplats en el marc teòric d'aquest estudi. La Taula 3 mostra la composició dels grups de discussió convocats i els experts d'altres països consultats i la seva participació real:

Taula 3. Composició dels Grups de Discussió i experts internacionals consultats

	Grup Investigadors experts en migracions a Catalunya	Grup Tècnics municipals i comarcals d'immigració	Grup Membres d'associacions relacionades⁹ amb la immigració	Investigadors d'altres països experts en migracions
Persones/Entitats convocades	35	20	40	40
Persones/Entitats participants	8	12	7	10

L'informe s'estructura en quatre apartats. El Primer capítol situa el marc teòric de la recerca i la discussió dels conceptes i les implicacions que se'n deriven, amb una aproximació crítica al conceptes de participació social i integració social des del punt de vista de la seva aplicació a les poblacions immigrades, concretant aquest exercici amb una anàlisi de l'associacionisme immigrant. El Segon capítol presenta els contextos i les experiències comparades de tres àmbits locals de destí de població immigrada majoritàriament extracomunitària pel què fa a la participació social –Vic, Alcarràs i Premià–, contrastant les perspectives de l'administració i de les associacions, així com de persones autòctones i d'origen immigrant, amb i sense responsabilitats polítiques, tècniques o associatives.

El Tercer capítol analitza breument la situació d'altres països pel què fa a concepcions, models i experiències de participació disponibles per la població immigrada, i presenta, de forma comparada i contrastada les reflexions i les aportacions dels investigadors i dels tècnics en immigració, basades en els seves experiències i percepcions. En el capítol Quart s'analitzen i s'exemplifiquen els indicadors d'avaluació de bones pràctiques a partir d'un seguit de projectes, iniciatives i experiències locals que s'estan desenvolupant arreu de Catalunya, com exemples de bones pràctiques seleccionades a partir dels criteris d'avaluació proposats. Finalment, el document inclou un apartat de Conclusions i Recomanacions i un recull de Bibliografia citada i consultada, seguit d'un Annex on es descriuen els exemples anteriors i altres experiències amb més detall.

⁹ Parlem d'associacions relacionades amb la immigració i no d'associacions d'immigrants per la seva composició i pels seus objectius reivindicatius, locals o internacionals, com *Papers per Tothom*.

1. ALGUNS ACLARIMENTS CONCEPTUALS

La recerca sobre un tema amb escassa presència en els estudis sobre immigració a Catalunya com és el de les iniciatives i la implicació de la població immigrada en processos i estructures de participació social, té bastant d'experimental i de pioner, tant per la inexistència de referents empírics com perquè planteja contradiccions no abordades en l'estudi dels processos d'incorporació de les poblacions immigrades. Aquest capítol revisa les principals aportacions disponibles en la literatura teòrica per tal de portar a terme alguns aclariments conceptuals. Això sempre és imprescindible per endegar una recerca empírica que permeti devolucions profitoses als àmbits d'on emergeixen les preocupacions socials i als propis actors, però encara ho és més en els temes relacionats amb les migracions i amb la diversitat cultural.

1.1. Participació social i participació ciutadana

La participació, en abstracte, té una indubtable bona premsa. Projectes d'ajuntaments democràtics, fundacions de caràcter social, referents internacionals pioners com els pressupostos participatius de la ciutat brasilera de Porto Alegre, invoquen amb força la participació des de l'experiència pràctica de la ciutadania com l'indicador clau per arribar a una necessària i urgent revitalització democràtica, i també per mesurar-ne els avenços.

Ara bé, per completar aquesta perspectiva és imprescindible fer atenció als processos i les condicions de canvi i a les relacions interculturals que impliquen, és a dir, als processos d'aculturació i a les estratègies d'acomodació social i cultural de les poblacions immigrades a Catalunya, i per dues raons ben clares. En primer lloc, perquè tot procés de participació fa entrar en contacte diverses poblacions i pràctiques relacionals i polítiques de les poblacions immigrades i la societat receptora, on es constaten transformacions inevitables, que poden ser parcials i voluntàries, o si més no, gestionades principalment pels propis col·lectius i individus. Però també, i en segon lloc, perquè sovint s'han utilitzat les pràctiques de foment de la participació social de les poblacions immigrades com estratègies per imposar formes de participació social que resultin comprensibles i tolerables a ulls de les societats receptores, amb una voluntat explícita d'induir canvis i transformacions en les comunitats procedents de la immigració, des d'agendes i valors externs, sovint legitimats per discursos de tota mena sobre la convivència i la integració. Per dir-ho ras i curt, no és possible fer una valoració de les pràctiques sense identificar i valorar en primer lloc els objectius reals i els models socials als quals s'orienten.

En els últims anys, els estudis i les aproximacions al concepte de participació social s'han incrementat de forma important, des de qualsevol de les seves múltiples accepcions i des de disciplines i enfocaments teòrics diversos. Per al nostre propòsit, aquesta constatació se'ns mostrava positiva *a priori* perquè ens ofería un ventall creixent d'aproximacions teòriques i de literatura de referència. Però alhora, ens plantejava un problema pel fet que les definicions i les

aproximacions al concepte són diverses i variades i difícilment es podia trobar una definició satisfactòria sense construir-la des de la pròpia recerca.

Generalment, el concepte de *participació social* està estretament vinculat a altres conceptes com el de ciutadania –i totes les seves combinacions derivades: ciutadania cívica, ciutadania activa, ...- o com el de *democràcia participativa*, per posar només dos exemples i com assenyalàvem més amunt. Quan la *participació social* es refereix a les poblacions immigrades es vincula a tot un altre conjunt de conceptes i termes com el d'*integració social*, *ciutadania multicultural*, o més recentment, als de *ciutadania intercultural* i/o *democràcia intercultural*, que constitueixen encara debats en sí mateixos. Aja (2001) parla de drets de participació, començant per l'empadronament, que dona accés als drets socials, entre els quals la participació pública i la participació política completarien el procés.

Intentar entendre i aproximar-nos de forma crítica a les idees sobre participació que mantenen els actors implicats en aquesta recerca ha constituït, finalment i inevitablement, un dels objectius de la recerca. Dins d'aquesta perspectiva s'inclouen les esferes de participació més evidents: participació política, ciutadana, comunitària, associacionisme... Breton (2003) definia d'una manera genèrica el concepte de participació social com "*the involvement of individuals in their social environment*". Hi ha autors, però, que defuguen una utilització genèrica del concepte de participació social al considerar que, per definició, tota participació és social, i prefereixen la concreció terminològica a l'identificar els múltiples àmbits i estructures socials on es pot exercir la participació.

Però és especialment des de la perspectiva dels *inputs* des de la qual ens interessa reivindicar la noció de *participació social*. Per aquesta raó, proposarem d'entrada una definició operativa doble de la *participació social* com:

-un *procés relacional bidireccional i multidimensional d'implicació de les persones*, a títol individual o col·lectiu a través d'estructures formals o informals amb i en tots els àmbits de la societat en la qual desenvolupa la seva vida i als quals fa aportacions

però també com:

-un *procés per mitjà del qual té accés relatiu als recursos disponibles d'aquesta societat*, en la qual desenvolupa la seva vida

La participació social definida així hauria de permetre constatar en els individus *el gaudi de posicions d'inclusió social i l'exercici de la interculturalitat*. Des d'aquest punt de vista ampli, participar és intervenir, col·laborar, adherir-se, involucrar-se, gaudir-ne, contribuir, interaccionar, però aquest punt de vista és culturalment específic, producte d'un entorn, el nostre, amb una altíssima valoració de la sociabilitat. Per això també pensem en positiu en la participació com el fet de compartir, transmetre, formar part de, i pot ser qualsevol d'aquestes accions i situacions, per separat o conjuntament, tant a nivell

individual o com membre d'un col·lectiu, i en estructures formals o informals, normativitzades o no. Perquè pensem en la participació social des d'una concepció ideal, com l'establiment de relacions desitjables, i per això li atorguem aquesta capacitat integradora més enllà dels aspectes formals.

El problema és que generalment aquest conjunt de significats no dona lloc ni s'aplica amb els mateixos criteris a tots els col·lectius i poblacions immigrades. Pensem, per exemple, en la situació d'una persona resident estrangera de procedència urbana i d'origen canadenc o japonès, que no té cap interès en participar de cap teixit associatiu ni pot votar, però pot gaudir de propietats, treballar amb permís, establir una empresa a Catalunya i obtenir els beneficis corresponents, escollir l'escola pels seus fills i gaudir del sistema sanitari públic o privat. Haurà de fer front a un procés d'adaptació i, segons les seves característiques personals (o col·lectives, per exemple, pels seus trets fenotípics), s'haurà d'enfrontar a situacions problemàtiques, de discriminació o de racisme. Però, quins són els indicadors de la seva integració social? És difícil pensar que es pugui mesurar només i principalment segons el seu nivell de participació associativa o els seus drets polítics, però probablement no generaria una visió deficitària ni mobilitzaria accions per intervenir i promoure altres tipus de participació.

Pensem en un altre exemple, a l'altre extrem de la immigració del *brain drain*, o de professionals i directius amb formació superior, o d'expatriats temporals o voluntaris al nostre país. Fixem-nos en la situació d'una persona de procedència rural africana, l'experiència quotidiana i vital de la qual no s'ha desenvolupat mai al marge del conjunt de familiars amb qui ha compartit una llar extensa o del conjunt de veïns i veïnes coneguts en un poble petit on l'espai comunitari domina totes les activitats productives i reproductives imaginables. El què és excepcional en la seva experiència és la no participació social. Haurà de passar per un procés d'adaptació a molts aspectes materials i sensorials nous i amb molta probabilitat es trobarà durant una bona temporada ocupant una posició socio-econòmica difícil. És molt possible que, a més de treballar en feines poc qualificades i horaris no desitjats per la població autòctona, porti els seus fills i filles on li assignin plaça escolar –prop o lluny d'on resideix- i cerqui la companyia dels seus compatriotes fent petar la xerrada al carrer si els troba o, més sistemàticament, fent ús d'alguns serveis comunitaris que no li resulten aliens, com ara una mesquita. També s'haurà d'enfrontar en algunes ocasions a situacions problemàtiques, de discriminació o de racisme. Si ens tornem a formular la pregunta per identificar quins són els indicadors de la seva integració social, la resposta no varia gaire, perquè també és difícil pensar que es pugui mesurar només i principalment segons el seu nivell de participació associativa o els seus drets polítics. Però, a diferència de l'exemple anterior, en aquest s'hi afegiria una interpretació negativa, que parlaria probablement de manca d'integració, o de poca integració i, també probablement, es proposaria una estratègia *per fomentar la seva participació*.

Des d'una altra perspectiva i com dèiem més amunt, la participació social també és concebuda com una *nova forma d'institucionalització de les relacions*

polítiques, basada en un major protagonisme i implicació dels ciutadans i la seva representació social activa, en la formulació, l'execució i el control de les polítiques públiques. Tal com ho defineix Prieto Martin (2006), el paper central de la participació social, en la nova concepció de les relacions entre ciutadania i administracions, obeeix a la voluntat de les pròpies administracions de defugir la seva consideració d'institucions burocratitzades i de fomentar una nova visió on la població té la capacitat d'incidir i opinar. Això inclou la definició dels assumptes polítics i públics que li afecten, donant resposta, d'aquesta manera, a la creixent demanda de la població de que la seva veu i els seus punts de vista siguin tinguts en compte a l'hora de pensar, dissenyar i executar les polítiques públiques que els afecten.

Aquest últim àmbit de la participació social és el que es coneix com a *participació ciutadana* i és actualment l'accepció hegemònica -definida de manera forçosament superficial i simplificada però acceptada i utilitzada de forma àmplia- del tipus de participació social que es considera adient fomentar i aplicar a les poblacions immigrants, que sovint es planteja com una alternativa a l'exercici de la participació política per mitjà del dret al sufragi, negat a la població immigrada extracomunitària resident.

Ara bé, en aquesta promoció de la participació s'observen límits. D'entrada, cal reconèixer que existeix una diferenciació entre espais, estructures i àmbits de participació que són considerats com "idònics" o "desitjables" –moltes vegades fomentats per part de les pròpies administracions-, per contrast amb d'altres que poden ser considerats com "evitables" o "no desitjables". Aquesta diferenciació és especialment certa en relació a algunes iniciatives promogudes i reivindicades pels propis col·lectius immigrants i que tenen a veure amb la reivindicació de poder *participar* en la societat receptora també a través de pràctiques culturals pròpies, no sempre considerades adients, ni idònies per la majoria dels processos d'incorporació social de les poblacions immigrades. L'exemple més clar i recurrent és el que es refereix a oratoris musulmans i mesquites.

Des d'aquesta perspectiva, podríem dir que existeixen, com a mínim, dos àmbits de la *participació social* fomentada i promoguda per i des de l'administració: la participació social com *mecanisme d'apoderament* de les classes populars; i la participació com *instrument d'interlocució*, però també de control social i polític, especialment quan s'intenta canalitzar a través de la figura de representants que s'acaben erigint en líders comunitaris per l'efecte de la relació que mantenen amb l'administració (*top-down*, de dalt a baix), perquè l'administració necessita controlar els processos de canvi i necessita disposar d'interlocutors, que ella mateixa pot construir de formes sovint força artificial. La inèrcia reproductora de l'administració, doncs, generalment promou una *idea de participació limitada que sovint es correspon de forma implícita amb una noció de ciutadania també limitada*.

El concepte de *ciutadania* ha sofert també una multiplicitat de plantejaments i enfocaments: des de la proposta de *ciutadania multicultural* feta per Kymlicka, passant per la proposta de *ciutadania cívica* de la Comissió Europea, fins la

última noció de *ciutadania intercultural*, i passant per la noció de *ciutadania resident* plantejada i desenvolupada gairebé bé com a eix central del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 de la Generalitat de Catalunya, que implica avenços malgrat la manca de competències per fer-la efectiva.

Aquesta proposta, la de *ciutadania resident*, remet directament al concepte d'integració social, pedra angular per la qual passen totes i cadascuna de les diferents *polítiques de gestió de la diversitat* a Catalunya, i l'objectiu final de totes aquelles propostes englobades dins de la categoria de "bones pràctiques" destinades, valgui la redundància, a la *integració social* dels immigrants.

1.2. Immigració, integració i acomodació

Quan es parla d'integració referida a les poblacions immigrades, en especial les d'origen extracomunitari, tant al discurs popular com als discurs polític, sovint, i malhauradament, encara es realitza una equació pràcticament absoluta entre integració i assimilació. Però el primer concepte, el d'*integració*, és de caire polític, i admet i ha admès múltiples definicions des dels seus usos socials. Per exemple, mentre a Catalunya, en la línia de la terminologia política de la Unió Europea, parlar d'integració és habitual i no necessàriament es considera negatiu, en el context anglosaxó, especialment el nordamericà, la noció d'integració remet directament a polítiques de dominació colonial interna i externa i no forma part del llenguatge políticament correcte. D'altra banda, les poblacions immigrades poden donar sentits ben diversos al mateix terme, tal i com varen mostrar les investigacions de Live & Tanguy a mitjans dels vuitanta, que oscilava entre l'autonomia econòmica que esmentaven els grups del sud-est asiàtic, la ciutadania diversa que reivindicaven els grups nordafricans i la participació comunitària que reclamaven els grups de l'Àfrica subsahariana, a l'hora de definir en què consistia la integració.

En canvi, el d'*assimilació* és un concepte científic que descriu un procés de pèrdua total i permanent dels trets i dels referents culturals d'origen d'un individu o d'un grup i una identificació també completa amb els referents del nou context socio-cultural amb el qual entra en contacte (cas de la immigració) o del context dominant o majoritari (cas de grups minoritaris no formats arran de la immigració). Així, doncs, és imprescindible distingir i entendre els conceptes d'integració, d'assimilació i altres conceptes afins perquè remeten de forma clara i directa al model social cap el qual s'orienten les polítiques i les pràctiques amb les poblacions immigrades, però per això cal recordar què ens diu la recerca fins el moment sobre els *processos d'aculturació* i les seves variacions, que és el context des del qual es poden entendre més bé les implicacions de les idees i les pràctiques de participació.

L'anàlisi dels processos d'aculturació té poca presència als estudis empírics dins de la literatura produïda a Espanya sobre migracions, fins i tot quan s'han abordat qüestions d'adaptació i integració social dels immigrants extracomunitaris (Checa, Martínez Veiga, Pajares). A part d'algunes contribucions, ja històriques, en el context de la recerca sobre la situació de la

població gitana (San Roman, des de 1978 fins l'actualitat), recentment s'han portat a terme alguns estudis psicoculturals de l'aculturació de població immigrada a Espanya (Pumares, 2002; Navas i Gómez-Berrocal, 2001) basats en les propostes teòriques plantejades especialment per Berry i els seus seguidors (Berry, 1980, 1997; Berry, Kim et al. 1989; Berry i Annis, 1974; Piontkowski, 2000) des del camp de la psicologia transcultural nord-americana. Aquesta línia de recerca¹⁰ com l'antropologia psicològica (De Vos, 1981; Romanucci i De Vos, 1996) ha desenvolupat un important camp de recerca al voltant de les condicions de canvi i continuïtat que poden afectar els individus que afronten un procés migratori.

Des de la psicologia transcultural, i dins les estratègies aculturatives definides com *"the plan or the method that individuals use in responding to stress-inducing new cultural contexts"* (Bhatia i Ram, 2001: 4), Berry i els seus seguidors identifiquen quatre possibles tipologies d'aculturació en funció de la voluntat de l'individu de mantenir i/o substituir els seus trets culturals d'origen i dels nivells de relació que prioritzi amb la societat de destí. Aquestes estratègies, que anomenen "assimilació", "integració", "separació" i "marginalització", però, venen definides i determinades, segons la perspectiva psicocultural, per la pròpia voluntat de canvi de l'individu, al marge de factors externs de tipus estructural que puguin influenciar-les. Presentades d'una manera molt senzilla, l'"assimilació estratègica" es donaria quan l'individu decideix no mantenir la seva identitat cultural original i cerca el contacte diari i la interacció amb el grup majoritari. La situació contrària, es a dir, un fort manteniment dels patrons culturals d'origen i la voluntària separació i no interacció amb el grup autòcton o majoritari donaria peu a una estratègia de "separació", mentre que un manteniment de relacions bidireccional tant amb el propi grup com amb el grup majoritari definiria una "estratègia d'integració". Les "estratègies de marginalització", finalment, vindrien definides i determinades segons el model de Berry, per una pèrdua total de contacte amb el propi grup sense una contraprestació d'establiment de relacions amb el grup majoritari en la societat receptora, perdent d'aquesta manera qualsevol referència social i cultural vàlida (Berry, 1997: 9-11). Aquest model teòric parteix dels enfocaments de la sociologia clàssica sobre assimilació als EUA (Park, 1928; Gordon, 1964), i reconeix el paper que els propis actors juguen en el desenvolupament dels processos d'aculturació, atorgant-los un cert control en el seu desenvolupament però ens sembla insuficient per abordar l'estudi dels processos col·lectius d'aculturació de les poblacions immigrades, per bé que es continua aplicant.

Pel què fa a l'antropologia, els inicis dels estudis sobre aculturació són molt antics i daten de fa 70 anys (Redfield, Linton, i Herskovits, 1936). Des d'aleshores tant el concepte com el seu significat han sofert innumerables revisions i aportacions (Beals, 1953; Barnett, 1954; Aguirre Beltran, 1957),

¹⁰ El nom de psicologia transcultural es una traducció de la tradició anglosaxona (cross-cultural psychology), que s'anomena *psychologie interculturelle* en la tradició francesa, i que en ambdós casos està estretament vinculada amb l'antropologia, en especial pel què fa als estudis sobre identitat, etnicitat, prejudici, racisme i relacions interculturals.

incorporant l'estudi de l'aculturació des de conceptes dinàmics de la cultura (Balandier, 1962) i el reconeixement que les relacions interculturals no són mai simètriques sinó basades en relacions de poder i desigualtat. Ogbu (1974, 1978, 1991) introdueix la noció d'*història de contacte* entre majories i minories i la posició d'aquestes darreres segons la seva incorporació 'vountària' o procedent de la immigració, o bé 'involuntària' i producte de la dominació violenta¹¹, a la societat majoritària. Aquestes històries i posicions afectaran les estratègies de resistència dels grups com a resposta a les pressions socials i culturals que reben per part del context majoritari. Un model semblant inspira a Kymlicka a la seva obra emblemàtica *Ciudadania Multicultural* (1996) al parlar de "minories nacionals" i "minories immigrades".

Portes i els seus seguidors (Portes, 1994, 1995; Portes i Rumbaut, 1996; Portes i Zhou, 1993; Zhou, 1997) van proposar el terme d'assimilació segmentada (*segmented assimilation*) per descriure tres models diferenciats de processos d'aculturació i de patrons de mobilitat social característics en els processos d'incorporació social de les poblacions immigrades distingint els aspectes de canvi cultural i aculturació com els l'adaptació econòmica contextos socials complexos caracteritzats per l'existència de segments socials segregats i desiguals. Pel què fa als individus, els factors que més poden influir en l'adaptació dels immigrants són el nivell formatiu i el grau professional, així com l'edat d'arribada, l'habilitat per comunicar-se en la llengua pròpia del país receptor, l'origen i el temps de residència. Entre els factors estructurals i contextuals destaquen la localització i el lloc de residència, l'"acceptació" del propi grup per part de la majoria, la posició econòmica assolida i la inclusió en xarxes de relacions tant amb el propi grup com amb la societat receptora. En qualsevol cas seran el efectes de la interacció d'aquests dos grups de factors, i no els factors per sí mateixos, els determinants de que un grup donat es vegi encaminat cap a un model o un altre d'aculturació i de mobilitat social.

Breument, hi hauria un model tradicional d'aculturació lineal i d'assimilació pel qual els grups d'immigrants avancen econòmicament i són integrats social, cultural i políticament en les classes mitjanes de la societat receptora. Un segon model implicaria una mobilitat social descendent vers els estrats més desfavorits de la societat receptora, sovint acompanyat d'una aculturació substractiva (o deculturació). El tercer model, que denominen assimilació selectiva, combinaria la incorporació progressiva de sectors socials d'origen migrants a les classes mitjanes de la societat receptora amb el manteniment deliberat de valors i pràctiques culturals propis reforçats per la formació d'enclavaments ètnics i l'esforç per la cohesió intragrupal. Aquest tercer model és anàleg al model d'*acomodació sense assimilació* proposat per Gibson (1988), que seria una resposta adaptativa desenvolupada per un grup en situació d'inferioritat social a partir d'una situació real o potencial de conflicte per tal d'evitar-lo:

¹¹ Ogbu es refereix a processos com la conquesta, la colonització i l'esclavatge viscuts als EUA i que són a la gènesi mateixa de la constitució d'un estat que, paradoxalment, es va definir aviat com una república d'homes (sic) "lliures i iguals".

... (accommodation) refers to a process of mutual adaptation of persons or groups for the purposes of reducing conflict and allowing separate group identities and cultures to be maintained. (Gibson 1988: 25)¹²

Des d'aquesta perspectiva teòrica, la participació social de les poblacions immigrades pot ser analitzada també des del punt de vista de la utilització estratègica de recursos i estructures pròpies de la societat majoritària.

Així, es reconeix una situació de partida per assolir la *integració social* segons la qual, de forma obligatòria, una de les parts (la minoritària) està contínuament obligada a efectuar un esforç més gran que el de la part majoritària, i sempre des d'una posició de dependència. Això hauria d'implicar un esforç i unes estratègies importants de negociació i esforç adaptatiu mutu. Si no és així (i normalment no ho és) el procés i les *polítiques d'integració social*, independentment de la forma que adoptin, no seran més que diferents versions de processos d'assimilació social i cultural cap a models monoculturals. Zapata et al. (2002) ja avisaven que:

En este nuevo período existen dificultades de definición de un marco institucional para acomodar a los inmigrantes, debido a la falta de un *mínimo marco de referencia compartido* para gestionar las cuestiones más relevantes relacionadas con la acomodación de los inmigrantes. Estas mínimas *percepciones compartidas* es la base de lo que denominaré *cultura de la acomodación* (Zapata et al, 2002: 1)

Un dels exemples clau per observar aquestes dinàmiques entre els propòsits, les concepcions dominants i les pràctiques de l'administració envers la participació de la població immigrada extracomunitària és observar amb major precisió com s'enfoca l'anomenat *associacionisme immigrant*.

1.3. Organització comunitària i associacionisme immigrant

Entre els no molt abundants estudis¹³ sobre l'associacionisme de diversos col·lectius de població immigrada a l'estat destaquem els de Crespo (1997) pel conjunt de Catalunya, el de Veredas (1999) a Madrid, el de Ruiz Haro (2003) a Barcelona, i el més recent, un estudi diagnòstic general realitzat i presentat per l'Observatorio del Tercer Sector i referit a tot el territori estatal (2007).

Tots ells mostren com l'associacionisme és una forma d'organització comunitària sovint allunyada de formes pròpies d'organització i d'interrelació dins dels propis grups, i que, altres vegades, pot significar l'adopció

¹² L'acomodació es refereix a un procés d'adaptació mútua de persones o grups amb l'objectiu de reduir el conflicte i permetre que les identitats i cultures grupals separades es puguin mantenir,

¹³ Si bé Garreta (2007) ha presentat recentment al V Congrés d'Immigració a València els resultats preliminars d'un estudi sobre les funcions de les associacions d'immigrants a Catalunya, encara no s'han produït materials publicats del mateix, de manera que ha estat impossible tenir-los en compte en aquest document.

d'estructures organitzatives alienes per reproduir formes pròpies d'organització social i comunitària en pro de l'èxit del projecte migratori (Ruiz Haro, 2003), en especial entre alguns col·lectius. En aquest sentit, ens interessava centrar part de la nostra recerca en el paper i la funció de les associacions com instruments i mitjans estratègics per poder desenvolupar i exercir la participació social en tant que elements propis de la societat receptora, que ofereixen estructures d'oportunitat política i responen a diversos models de pertinença de les societats receptores (Gonyalons, 2007).

La literatura especialitzada en l'estudi dels processos migratoris i en l'estudi dels processos d'integració sociocultural de la població immigrada, independentment de quina sigui la societat de destí, sempre ha fet una especial atenció al desenvolupament de les diferents varietats d'expressió i organització comunitària dels grups, des de la constitució d'associacions culturals fins als grups informals, passant per reivindicacions concretes vinculades a la reconstitució comunitària, com és el cas dels oratoris i les mesquites. Qualsevol tipus d'iniciativa al voltant de l'organització comunitària d'un col·lectiu es converteix en un potencial indicador de les estratègies comunitàries d'adaptació i acomodació social d'aquests col·lectius, al mateix temps que pot informar, en bona mesura, del grau d'assentament del col·lectiu en la societat receptora i de les seves perspectives de continuïtat en el territori. És per això que es reconeix l'emergència d'associacions no únicament com un indicador clar per a la integració dels col·lectius que representen, sinó també com un instrument que ha de ser facilitat per la societat receptora per a permetre la participació d'aquests col·lectius en la vida social i cultural de tal societat.

En una cita ja clàssica, a l'*Informe de Girona: cinquanta propostes sobre immigració*, en l'apartat dedicat a la "integració", s'insistia de forma clara i específica sobre aquest aspecte:

"la integració, perquè tingui èxit, exigeix un cert grau de participació en la vida quotidiana. Les associacions, siguin d'immigrants exclusivament o estiguin formades per membres d'un o un altre col·lectiu, poden ser un important instrument de participació" i convidava a les administracions –especialment les municipals- a què "tinguessin en compte aquestes agrupacions per tal de trobar interlocutors vàlids per tractar temes que afecten els immigrants" (CAONG 1992: 16-17).

En gran mesura, gràcies a aquest text de referència i a d'altres de continguts similars que es repetir després, a les diferents administracions públiques s'entén el moviment associatiu dels col·lectius de població estrangera des d'una perspectiva positiva, perquè les associacions es converteixen en interlocutors entre els col·lectius que representen (o volen representar) i les pròpies administracions, resultant un canal d'informació important sobre les posicions dels diferents col·lectius, i de les seves necessitats i reivindicacions.

Això no obstant, ja hem fet notar anteriorment que no totes les expressions associatives i d'organització comunitària protagonitzades per col·lectius

immigrants gaudeixen de la mateixa acceptació entre els poders públics. Hi ha un model “desitjable” d'associacionisme (Moreras 1999) entre la població immigrant: aquell del que s'espera, -partint d'una concepció específica del que es considera que hauria de ser el model de “integració” ideal per a aquests col·lectius- que sigui instrument d'expressió, negociació i pressió politicosocial. És a dir un instrument de participació social, però susceptible de ser controlat.

Aquest model desitjable es contraposa a altres opcions d'organització comunitària, especialment a aquelles de les que se sospita que serveixen d'estructura per al desenvolupament exclusiu d'expressions internes de reafirmació identitària, i que es tem que es converteixin en plataformes de resistència i autosegregació. Com a principal exponent d'aquest altre model de participació associativa (no es pot parlar ben bé d'associacionisme, o hi hauriem d'incloure les estructures de participació de totes les esglésies i confessions), tenim la proliferació cíclica de demandes per part de col·lectius musulmans d'habilitació d'espais en el nostre territori per a un ús religiós -les mesquites- i que sistemàticament i des de molts sectors de la nostra societat són interpretades com una provocació i una evidència de la no voluntat d'integració dels col·lectius musulmans, i com un perillós element de desestabilització de l'ordre social, quan possiblement aquests espais no són sinó l'autèntic referent d'organització comunitària per als col·lectius musulmans residents a Catalunya.

La diferenciació entre “associacionismes” és significativa d'una concepció molt clara del model de pràctica associativa i de participació social que es considera adequat per a la població immigrada, i potser no únicament per a aquests sectors de població, si tenim en compte la consideració ambivalent quan no inequívocament negativa d'algunes pràctiques associatives del jovent. No obstant, independentment de les pressions socials que rebin, qualsevol tipologia d'organització comunitària desenvolupada per la població immigrada sempre es troba a mig camí entre les referències a les seves societats d'origen i la interacció i projecció cap a la societat receptora, sense poder aïllar o separar les dues orientacions, que poden ser perfectament complementàries.

De l'anàlisi de l'associacionisme marroquí, típicament més baix que el d'altres col·lectius a la ciutat de Barcelona (Ruiz Haro 2003), es despenia que les associacions són utilitzades pels seus usuaris més com un recurs o com un instrument al qual acudir en un moment de necessitat, que no pas com un espai d'interrelació, i que predomina clarament una lògica instrumental, tot i que en altres treballs posteriors hem observat variacions segons el gènere i també segons cada associació. Es a dir, l'associació, atès el baix grau de participació i d'implicació de les seves poblacions de referència, es contemplada més com un instrument i/o un servei al que es pot recorre en un moment de necessitat. Pel que fa a les mesquites, per exemple, sense una anàlisi dels usuaris per sexe no es poden entendre les funcions d'organització comunitària que assolixen, per sobre d'altres estructures enteses com ‘més modernes’ –i d'aquesta consideració, ràpidament valorades com més integradores des de la

perspectiva de la societat receptora-, com serien la majoria d'associacions culturals.

L'experiència d'incorporació de poblacions migrants en altres moments històrics o en cicles anteriors del sistema capitalista, a Catalunya i en altres indrets, ha fet emergir la hipòtesi segons la qual la formació d'associacions a l'interior dels col·lectius d'immigrants en les societats de destí evoluciona a mesura que les poblacions immigrants s'assenten en el territori, en un procés paral·lel (Cassey, 1997; Olivé, 2001). En aquest sentit, Cassey descrivia la formació de les associacions dins dels col·lectius immigrants com un procés d'evolució del propi col·lectiu en el nou context sociocultural i a l'evolució de les relacions socials amb la societat receptora:

“La formació d'associacions dins dels col·lectius evoluciona a mesura que els primers immigrants s'assenten en el nou país i animen els seus compatriotes i familiars a reunir-se amb ells. En un inici es creen llocs de trobada informals –un bar, una plaça- i unes poques activitats relacionades amb el país d'origen; després es desenvolupen estructures informals d'amistat, esport, cultura i ajuda mútua; així, aquestes primeres estructures es fan cada vegada més formals i comencen a aprofitar l'accés als serveis i a les subvencions disponibles per a les associacions autòctones; i finalment, sorgeixen associacions ben estructurades que també serveixen per a la mobilització política orientada cap al país d'acollida” (Cassey 1997: 15)

No obstant, la predisposició dels diferents col·lectius a constituir associacions, i dels propis individus a participar en aquestes, lluny de ser una conseqüència natural suposadament derivada de la pròpia emigració d'aquests individus, vénen determinades per factors (econòmics, socials, polítics, etc) que condicionen les característiques, finalitats i tipologies del moviment associatiu de la població immigrant.

L'associacionisme immigrant en el nostre país presenta diferents estratègies associatives que es troben a mig camí entre el manteniment de referències respecte a les societats d'origen i la interacció amb la societat receptora i la seva projecció cap a ella. Les expressions d'aquesta dualitat estratègica, segons afirma Moreras (2001: 279), solen basar-se en dues lògiques que es complementen, encara que no necessàriament hagin de coincidir en el temps: una *lògica instrumental* que s'orienta estratègicament cap als espais i recursos de poder, i on tenen cabuda aquelles expressions tendents a la reivindicació, la negociació i la pressió política; i una altra *lògica expressiva* fonamentada a desenvolupar estratègies d'afirmació de la identitat col·lectiva, on es situen aquelles manifestacions que persegueixen la reafirmació identitària a l'interior del col·lectiu i, afegim nosaltres, els seus nivells de control social.

Aquestes darreres són sovint dues vessants complementàries per la “mobilització ètnica”, tal com la descriu Rex (2002). L'associacionisme immigrant es presenta com una estratègia dels col·lectius de població estrangera per a aconseguir uns fins comuns als membres d'aquests col·lectius en un context de minoria. Les associacions d'immigrants funcionarien doncs,

des d'aquesta perspectiva, com un recurs facilitador dels processos d'aculturació i adaptació social de les poblacions immigrades en la societat receptora, atenuant la situació de minoria d'aquestes poblacions.

Les associacions, siguin del caire que siguin, però també els grups informals i espontanis, al realitzar tasques de suport per a les seves pròpies comunitats, al facilitar els processos d'acollida i primera incorporació de les persones nouvingudes, estan realitzant, sense cap mena de dubte, una important tasca al participar de forma activa en l'acomodació i incorporació dels seus col·lectius en l'estructura social existent. Per això, dotar a les entitats d'immigrants dels recursos i el suport necessaris per tirar endavant hauria de ser una de les línies polítiques prioritàries de les administracions locals de Catalunya, sense molts dels recels que sovint emergeixen.

En un altre sentit, dins de l'esfera d'actuacions directes de l'administració, la creació i promoció d'estructures de participació social -en forma, per exemple, de consells municipals d'immigració, de coordinadores cíviques impulsades o acollida- en el marc de les administracions públiques, poden ser elements de control i d'interlocució forçada, tal com hem dit més amunt, però també poden esdevenir canals d'accés als responsables polítics, tot i la manca de representativitat que també hem assenyalat. De fet, en el decurs de la recerca ha quedat especialment palès (tot i que aquest no és el marc on desenvolupar aquesta qüestió) que existeixen posicions absolutament contràries i enfrontades entre associacions que suposadament representen als mateixos col·lectius i els mateixos interessos.

En part com a resultat d'aquestes constatacions, es repeteix amb força una idea a la literatura en relació amb el lloc secundari que ocupa la participació associativa en col·lectius i sectors socials que tenen dificultats per a cobrir adequadament les seves "necessitats bàsiques" (situació administrativa, situació laboral, d'habitatge, etc...). D'altres afirmen que justament la participació associativa alhora contribueix a accelerar el coneixement de drets i canals per organitzar reivindicacions.

Com hem vist fins aquí, es poden esmentar i enumerar diversos factors condicionants de la predisposició d'un grup a participar en estructures associatives: cultura política, força de la societat civil i tradició associativa en origen; característiques de la incorporació a la societat receptora; història de contacte del col·lectiu amb la societat receptora; de la fase del procés d'assentament del col·lectiu en el nou context social, etc. En aquest sentit, cada realitat, grup i fase pot presentar diferències que afavoreixen o dificulten la participació social al si del propi col·lectiu i que afavoreixen o dificulten la predisposició a la participació en altres estructures a l'abast.

Finalment, la participació pot venir determinada tant per aspectes relacionats amb el propi projecte migratori com per les polítiques d'immigració de la societat receptora. Una síntesi dels factors més importants a tenir en compte i a comprendre en cada cas pot ser la següent:

- Característiques pre-migratòries
- Situació familiar
- Estadi del procés d'incorporació social
- Situació econòmica i laboral
- Característiques del procés d'aculturació
- Existència i característiques de les relacions socials establertes en i amb la societat de destí.
- Característiques del projecte migratori i existència o no d'un projecte de retorn
- Situació legal de residència de l'individu
- Dispersió ocupacional i concentració territorial
- Existència i característiques de les xarxes socials de tipus primari i/o secundari
- Existència d'elements identitaris emblemàtics i grau de fonamentació de la cohesió grupal en els mateixos
- Cultura política en origen

Es presenten tot seguit algunes consideracions sobre els factors més rellevants exposats.

Característiques del projecte migratori: En funció de les motivacions migratòries i objectius del projecte migratori de la persona, tant a nivell individual o com a membre d'un col·lectiu, aquesta desenvolupa estratègies concretes d'acomodació en la societat receptora. Així, si l'individu contempla la seva experiència migratòria com quelcom conjuntural i temporal, pot no veure la necessitat d'involucrar-se activament en estructures i moviments de promoció col·lectiva o en la reivindicació de drets, que a la fi pot creure que no li beneficiaran en un futur immediat. La mobilització social de cara a aconseguir beneficis a llarg termini només es dona amb perspectives d'instal·lació permanent. És des d'aquesta perspectiva des de on es poden interpretar algunes de les més controvertides reivindicacions per part de col·lectius musulmans respecte la necessitat d'habilitar espais destinats a la creació de centres d'oració i mesquites. També en la progressiva aparició d'associacions dins d'aquests col·lectius, en un procés semblant al viscut a Bèlgica i França¹⁴ (Bastenier i Dassetto 1985; Battegay i Boubeker 1997) amb el creixement exponencial de mesquites i associacions islàmiques, fet que es relaciona necessàriament amb el procés d'assentament definitiu dels col·lectius magribins en aquest país. És a dir, l'hauriem de poder entendre com un factor d'integració.

¹⁴ La publicació periòdica de *Migrations: Études de l'Agence pour le Développement des Relations Interculturelles* (ADRI), ha documentat aquests processos durant la última dècada.

Es parla molt poc d'aspectes bàsics del procés d'assentament en els desplaçaments migratoris com ara la solitud, tant si la migració es produeix en solitari com si es produeix en família. Per això és tant important poder accedir a formes tradicionals de socialització i de circulació d'informació fonamental, com també observava Layton-Henry (1990).

Situació legal: Sens dubte, la participació social en estructures normativitzades, i per tant susceptibles de control, pot no ser desitjable per a immigrants en situació administrativa irregular, ja que corren el risc de convertir-se en massa visibles. És cert, no obstant, que en moltes ocasions una situació administrativa irregular o inestable pot incentivar accions col·lectives (tancaments a les esglésies durant la campanya *Papers per Tothom* el 2002), però rarament aquestes mobilitzacions es porten a terme des d'estructures de permanents i d'activitat continuada i l'individu sempre tindrà el recolzament de la invisibilitat que dona el grup. En situacions d'inestabilitat i/o d'irregularitat administrativa, les estructures de participació social com una associació es converteixen en un recurs, fins i tot en un refugi, a través del qual intentar solucionar-la. De fet, gran part de les associacions d'immigrants, o pro-immigrants, ofereixen entre els seus serveis assessorament legal i jurídic per a persones que es troben en aquestes situacions.

Dispersió ocupacional i geogràfica: L'assentament definitiu, l'estabilitat laboral i la concentració territorial de la població immigrant poden afavorir i condicionar la participació social, i a l'inrevés, dificultar-la. A Catalunya, alguns dels col·lectius de població immigrada s'han hagut d'adaptar a una important mobilitat laboral i geogràfica. Els sectors d'activitat amb major presència relativa de població estrangera presenten un major grau d'inestabilitat i temporalitat laboral en els nivells de menor especialització (sectors primari i terciari). Les dificultats d'assentament estable en un territori concret restringeixen les possibilitats de vinculació a moviments participatius estables, especialment als que són de caràcter local.

A mesura, que la població immigrant accedeixi a sectors productius amb major estabilitat laboral -com va ocórrer a França i altres països europeus on la concentració immigrant en el sector industrial va afavorir la socialització dels treballadors nous en les pautes d'expressió i negociació pública-, la vinculació de la població immigrant amb moviments de tipus col·lectiu pot incrementar-se i consolidar-se. Ara bé, aquesta és una etapa productiva que difícilment es repetirà i, per tant, no es pot esperar una reproducció d'aquests processos i dinàmiques.

Xarxes de relacions: Pel què fa a poblacions immigrades d'Àfrica Occidental Kaplan (1998) afirma que en ocasions sembla existir certa tendència a l'associacionisme on els aspectes territorials i ètnics substitueixen la disponibilitat d'una àmplia xarxa de parentiu en origen, contribuint d'aquesta

manera a conformar una estructura social pròpia en destí. En altres col·lectius, aquest grup bàsic de referència de la població immigrada constituït per l'entramat de xarxes primàries, orígens comuns i amics es transforma amb les fases ulteriors de l'assentament. Ara bé, l'existència o el manteniment d'una xarxa primària densa i cohesionada no té perquè dificultar la inserció de l'individu en altres xarxes de relacions i participació en estructures més pròpies del nou context. Si més no, i seguint a Soysal (2000), sembla que les tensions es produïrien a nivell col·lectiu, entre la incorporació en estructures existents a la societat receptora -amb un risc més alt d'assimilació i dissolució dels grups i els seus interessos i/o pràctiques col·lectives- i el foment i la participació en grups propis dels diversos sectors de la població immigrada, prioritzant les funcions de representació i interlocució.

Per acabar, i abans de fixar-nos amb més detall en tres contextos locals diferenciats en el capítol següent, ens servirem del diagnòstic realitzat per l'Observatorio del Tercer Sector (2007) per presentar un perfil molt sintètic però molt actualitzat de les entitats de la població immigrada al conjunt de l'estat:

- Al voltant del 60 per cent de les entitats tenen menys de 5 anys i més d'un terç es localitza a Catalunya
- Les activitats principals que assenyalen són la promoció cultural seguida de l'assessoria i el suport emocional a persones immigrades
- Un terç de les entitats s'orienta exclusivament al col·lectiu d'origen que la forma
- Hi ha un nombre baix d'associacions de dones
- La majoria de les entitats són formades per persones llatinoamericanes (més d'un terç), a continuació hi ha les entitats formades per persones de països de l'Àfrica subsahariana i, en menor nombre, hi ha entitats formades per població nordafricana
- Al voltant del 90 per cent dels membres que les coordinen tenen una situació legal regular i de llarga durada, i més d'una quarta part tenen estudis superiors
- Més del 60 per cent pertanyen a coordinadores o entitats de segon nivell
- Només la meitat de les entitats té relacions amb organitzacions del país d'origen
- Els principals problemes que destaquen són la precarietat econòmica de l'entitat i la dificultat de compaginar obligacions múltiples amb la dedicació a l'entitat per part dels seus membres
- Mentre que la població marroquina participa més d'entitats religioses, tot i tenir algunes associacions pròpies molt consolidades i amb presència a tot el territori (citen IBN BATUTA i ATIME), la població subsahariana, per raons exposades també més amunt en aquest apartat, té una presència associativa més alta en proporció als seus efectius

Aquest diagnòstic ens resulta molt útil com a a punt de partida per perfilar algunes hipòtesis sobre immigració i participació social en contextos locals:

-pel què fa a les polítiques i estratègies de foment de la participació que inclouen diverses poblacions i diverses realitats locals, sembla que una part del teixit associatiu s'ha constituït força recentment, també al conjunt de l'estat espanyol, com a resposta organitzativa a les estructures de participació disponibles i, fins a cert punt, fomentades, per part dels governs municipals i de les entitats autòctones locals

-pel què fa a les pràctiques comunitàries i les relacions interculturals, en especial, en el context del teixit associatiu i les seves funcions, és possible considerar en primer terme la capacitat de la societat receptora per una acollida no paternalista i un reconeixement positiu de la diversitat cultural no superficial

-pel què fa a les valoracions de la població immigrada d'aquestes realitats locals, caldrà veure si les funcions que realitzen les entitats i associacions i que responen a necessitats de la població immigrada – promoció cultural, assessoria legal, suport emocional- poden trobar resposta en altres instàncies de la població local i a partir de polítiques més sensibles

2. CONTEXTOS I EXPERIÈNCIES DE PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA

En aquest capítol revisarem les principals dades sociodemogràfiques i socioeconòmiques de la població immigrada dels tres municipis, per tal d'aproximar-nos comparativament al seu context migratori, per tal d'analitzar les idees al voltant de la diversitat i de la participació des de la perspectiva de les experiències locals.

Una part d'aquesta caracterització ha implicat haver d'utilitzar les dades proporcionades per l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) referents al marc temporal comprés entre l'any 2000 i el 2006 i tot i la fiabilitat d'aquestes dades, hem de considerar que presenten limitacions per la seva naturalesa. La font d'informació principal, el Padró Continu, només contempla les persones empadronades en el municipi en qüestió, de manera que no comptabilitza aquelles que, tot i residir-hi, romanen empadronades en un altre municipi o aquelles que no estan empadronades enlloc. Malgrat la tendència general a aconseguir que la població immigrada s'empadroni, independentment de la seva situació legal, el no empadronament continua essent recurrent entre alguns sectors, en la mesura que els fluxos continuen i encara que l'empadronament constitueixi la premisa indispensable per poder accedir als recursos socials bàsics, bé per desconeixement o per temor que això comporti un major control de la pròpia persona o dels seus familiars. D'altra banda, i lògicament, aquesta font tampoc contempla la duplicitat de registres, la qual cosa invisibilitza encara més les situacions d'una població que té nivells de mobilitat residencial dins del territori català i estatal que l'autòctona, tot i que per accedir a processos de regularització extraordinaris s'exigeix estar empadronat des d'una data concreta. Aquesta limitació tècnica, derivada en part d'una qüestió legal, s'ha de considerar en sí mateixa des de la perspectiva que la mobilitat de la població representa l'excepció, l'anomalia, i la limitació primera de l'accés a la participació social com a *participació de*. Mobilitat i vulnerabilitat, doncs, i en especial pel què fa a les persones dependents dels migrants, com la població menor, sovint es corresponen. Aquest és un fet que no s'acostuma a contemplar en les regulacions i en les polítiques d'immigració i d'integració, més enllà de les reflexions necessàries però massa generals sobre les diferències entre les possibilitats de circulació de capital i de treball, per una banda, i de treballadors, per l'altra. Com veurem, a vegades la resposta política local davant la mobilitat de la població depen tant d'aquestes qüestions tècniques que acaba limitant allò que la política general en teoria promou.

D'altra banda, les categories de classificació de la informació sobre la població estrangera a nivell municipal per part del IDESCAT pateixen les mateixes limitacions i presenten les mateixes incongruències que ja s'han exposat en els informes del CIIMU corresponents a infància i immigració (2002 i 2004): no es basen en criteris significatius per entendre més bé la immigració, persisteix la inèrcia de les divisions continentals i no s'incorporen criteris socioeconòmics, que encara amagarien aspectes socioculturals importants però oferirien una informació rellevant en comparació amb la que ara per ara és a l'abast, sovint

no es publiquen rànquings de les nacionalitats estrangeres més freqüents a nivell local, i no constitueixen categories comparables més que amb sí mateixes, atès que altres nivells de desagregació de la població o en altres indrets del mateix entorn social receptor de fluxos migratoris les classificacions són diferents (la ciutat de Barcelona, el conjunt de l'estat espanyol o l'Eurostat, per posar alguns exemples): "espanyola", Resta UE¹⁵, Resta d'Europa, Àfrica, Amèrica del Nord i Central, Amèrica del Sud i Àsia i Oceania. A més d'aquestes limitacions, cal tenir en compte el fet que les dades de població disponibles més recents es refereixen a l'any 2005, i que les dades disponibles a nivell municipal sobre ocupació i coneixement del català es refereixen a l'any 2001.

2.1. Context local i participació social

Perfils sociodemogràfics de la població immigrada als tres municipis estudiats

VIC

La capital de la comarca d'Osona tenia en data del 31 de desembre de 2005 37.825 habitants. Segons el lloc de naixement, 12.087 habitants, és a dir, gairebé el 32% dels vigatans, ha nascut fora de Catalunya. Gairebé un de cada cinc habitants de la ciutat ha nascut a l'estranger (7.176 persones), de manera que a Vic la població nascuda a l'estranger supera la població provinent de les migracions internes. La mitjana de la població estrangera a Vic és superior a la del conjunt de Catalunya al mateix any (un 13%).

Taula 1. Distribució de la població segons lloc de naixement. Vic, 31/12 /2005.

	Total	%
Catalunya	25.738	68,00
Resta de l'Estat	4.911	13,00
Estranger	7.176	19,00
Total	37.825	100,00

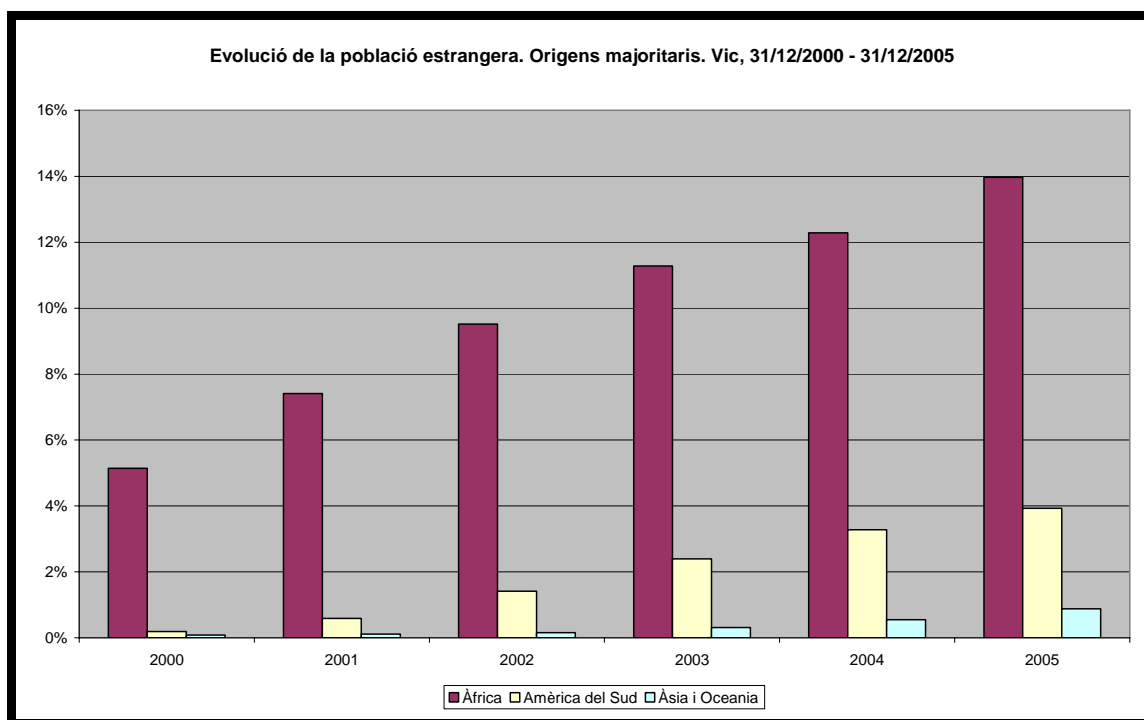
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

¹⁵ Cal tenir en compte que en el moment de la recollida de les dades estadístiques, la Unió Europea no incloïa estats recentment incorporats, com Rumania i Bulgària, de manera que aquests figuren a l'informe dins la categoria "Resta d'Europa".

A Vic, aquest 19% de població estrangera que hi està empadronada el 31 de desembre de 2005 correspon principalment a la població provinent d'Àfrica (un 14%), seguida per la població provinent d'Amèrica del Sud (un 4%), i d' Àsia i Oceania (aproximadament un 1%). La resta de procedències (Resta UE, Resta d'Europa i Amèrica del Nord i Central) representen menys d'un 1% de la població total.

Entre el primer i el segon origen majoritari de la població estrangera empadronada a Vic hi ha molta distància, però les dades de l'evolució de la població estrangera des de l'any 2000 permeten observar que si bé la immigració del continent africà té una història llarga d'immigració a la ciutat, aquesta situació ha canviat, amb una diversificació dels orígens dels fluxos. Des d'aleshores, aquest fluxe no ha deixat d'augmentar, tot i que, tal com hem pogut constatar a partir del treball de camp, sí que ha variat el col·lectiu que encapçala aquest procés, ja que si bé la població africana afincada a Vic provenia tradicionalment del Magrib, concretament de Nador, en l'actualitat la població provinent de l'Àfrica subsahariana ja l'ha superat.

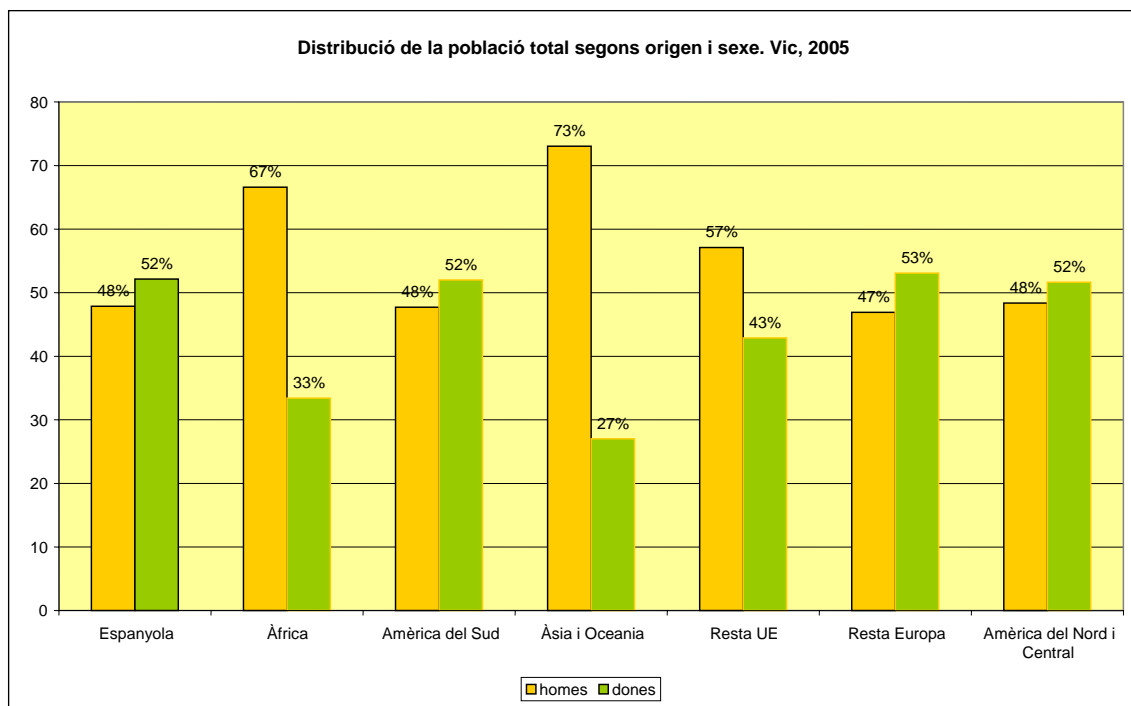
La immigració llatinoamericana i d'origen asiàtic és força recent, ja que l'any 2000 encara presentava uns índexs molt baixos, amb augments progressius clars des de l'any 2002 en el primer cas, i des de l'any 2003 en el segon cas.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Pel que fa a la proporció d'homes i dones segons l'origen, la població amb nacionalitat espanyola presenta una proporció força igualada, lleugerament superior pel que fa a les dones (52% de dones i 48% d'homes). Per contra, la

població estrangera encara és eminentment masculina: un 62% dels estrangers residents a Vic són homes, mentre que només un 38% són dones, tot i que s'observen clares diferències segons la procedència de la població estrangera.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Destaca la població provinent d'Àsia i Oceania, de la qual el 73% són homes. Aquest flux és força recent, i el fet que hi hagi molts més homes pot obeir tant a la iniciativa de dispersió des d'altres àrees de Catalunya, seguint el model de l'autoocupació i el comerç, com a l'arribada de nous efectius des de l'estranger, sense haver iniciat encara processos de reagrupament familiar. La població provinent d'Àfrica presenta una situació similar a la de la població anterior, tot i que la diferència entre la quantitat d'homes (67%) i dones (33%) és una mica inferior. Per últim, la població procedent de la Resta de la UE, presenta un equilibri més gran entre homes i dones (53% i 47% respectivament). D'altra banda, hi ha més dones que homes de la Resta d'Europa, Amèrica del Sud i Amèrica del Nord i Central. Aquests dos últims grups presenten la mateixa proporció entre homes i dones que la població amb nacionalitat espanyola, és a dir, un 52% de dones i un 48% d'homes, una diferència poc significativa atesa la tendència general a la feminització dels fluxos migratoris cap a l'estat.

Estructura de la població total segons lloc d'origen per sexe i per grans grups d'edat. Vic, 31/12/2005.

		0 - 14	15-29	30-44	45 - 59	60 i més	Total
Espanyola	Homes	2281	2752	3513	2896	3002	14444
	Dones	2022	2813	3445	3025	4426	15731
	Total	4303	5565	6958	5921	7428	30175
Resta UE	Homes	9	37	49	27	10	132
	Dones	15	35	33	11	5	99
	Total	24	72	82	38	15	231
Resta Europa	Homes	11	34	33	13	0	91
	Dones	15	44	27	14	3	103
	Total	26	78	60	27	3	194
Àfrica	Homes	595	1152	1446	262	63	3518
	Dones	514	627	445	112	67	1765
	Total	1109	1779	1891	374	130	5283
Amèrica del Nord i Central	Homes	11	20	18	4	6	59
	Dones	11	18	19	9	6	63
	Total	22	38	37	13	12	122
Amèrica del Sud	Homes	160	281	221	43	4	709
	Dones	129	301	263	68	16	777
	Total	289	582	484	111	20	1486
Àsia i Oceania	Homes	24	86	119	12	3	244
	Dones	20	24	35	10	1	90
	Total	44	110	154	22	4	334
Total		5817	8224	9666	6506	7612	37825

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Si ens fixem en les dades de la població total, la franja d'edat que concentra major població és la que comprén dels 30 als 44 anys, per tant, la major part de la població de Vic és jove, és dona, i està en edat potencialment activa i reproductiva. Contràriament, la franja d'edat que presenta una menor concentració de la població és la de 0 a 14 anys. Però cal fixar-se en les diferències que hi ha l'interior de les grans tendències.

La població amb nacionalitat espanyola és una població envellida, la proporció més alta es troba a la franja d'edat superior, de seixanta anys o més, i la franja de 0 a 14 anys és la que representa la proporció més baixa. Per tant, l'estructura d'aquest sector de la població correspondria a la piràmide de població típica dels països rics. Pel què fa a l'estructura de la població estrangera observem que la major part de la població (concretament el 35%) té entre 30 i 44 anys, la qual cosa coincidiria, tal com hem vist abans, amb la tendència de la població total. Però només un 2% de la població estrangera té 65 anys o més i el sector de població de 0 a 14 anys constitueix pràcticament una cinquena part de la població estrangera.

AFEGIR PIRÀMIDE DE POBLACIÓ OMBREJADA DOS COLORES

La població estrangera majoritària a Vic, procedent d'Àfrica, es concentra en la franja de 30 a 44 anys, coincidint amb la mitjana de la població total, i, tal com hem vist anteriorment, és majoritàriament masculina. En la franja d'edat més gran només hi ha un 2% de la població africana. El següent origen majoritari de la població estrangera resident a Vic, Amèrica del Sud, és una població encara més jove, ja que concentra la major part dels seus efectius en la franja d'edat compresa entre el 15 i els 29 anys, de manera que comprén persones que encara es troben en l'etapa d'escolarització obligatòria, fins els 16 anys, i, en major mesura, persones que ja poden incorporar-se potencialment al món laboral. Aquesta franja d'edat és ocupada de forma lleugerament superior per homes. De la mateixa manera que la població africana, la població d'Amèrica del Sud té poca representació en les franges d'edat més elevades (només un 1%). La població asiàtica coincidiria amb l'estructura mitjana de la població estrangera: concentració en la franja de 30 a 44 anys, i representació mínima en la franja més elevada, de la mateixa manera que la procedent de la resta de la UE. Finalment, la població procedent de resta d'Europa i d'Amèrica del Nord i Central coincidiria amb la d'Amèrica del Sud: el gruix de la població es concentra en la franja compresa entre 15 i 29 anys, i la menor part dels seus efectius en la franja superior.

Així, podem concloure que la població estrangera en el seu conjunt no presenta massa diferències, ja que és majoritàriament jove, amb un patró invers al de la població de nacionalitat espanyola, majoritàriament envellida i amb pocs efectius en les edats més petites. L'arribada de la població estrangera ha comportat canvis en el conjunt de la població vigatana, reconfigurant-la. En especial, ha suposat un rejuveniment del conjunt de la població vigatana. Això necessàriament ha d'anar acompanyat d'una modificació dels serveis i equipaments dirigits a la població, per tal d'adequar-los a la nova realitat.

Pel que fa al coneixement de la llengua catalana, segons les dades disponibles un 60% de la població d'origen estranger l'entén. La tradició en la recepció de població d'origen immigrant és constatable perquè un 30% de la població immigrada manifesta que el sap parlar, un 28% que el sap llegir i un 19% que el sap escriure, com a resultat de l'impacte de l'escolarització a Catalunya, tot i que un 40% declara obertament que desconeix l'idioma. De la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol, tot i que la majoria declara que l'entén, només hi ha un 30% que el sàpiga parlar. El treball de camp ens ha permès observar abastament l'interès i esforç per aprendre el català per part de la població immigrada resident a Vic i el fet que part d'aquesta població identifiqui clarament el coneixement de la llengua catalana com un signe d'integració social per antonomàsia, en la mateixa línia que amplis sectors de la població autòctona i, en part, de les polítiques d'integració.

**Coneixement del català segons lloc de naixement. Població de dos anys i més.
Vic, 31/12/ 2001.**

Lloc de naixement	l'entén	el sap parlar	el sap llegir	el sap escriure	no l'entén	total
Nascuts a Catalunya	99%	95%	92%	79%	1%	100%
Nascuts a la resta de l'Estat espanyol	93%	65%	62%	30%	7%	100%
Nascuts a l'estranger	60%	30%	28%	18%	40%	100%
Total	94%	83%	81%	65%	6%	100%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'DESCAT

PREMIÀ DE MAR

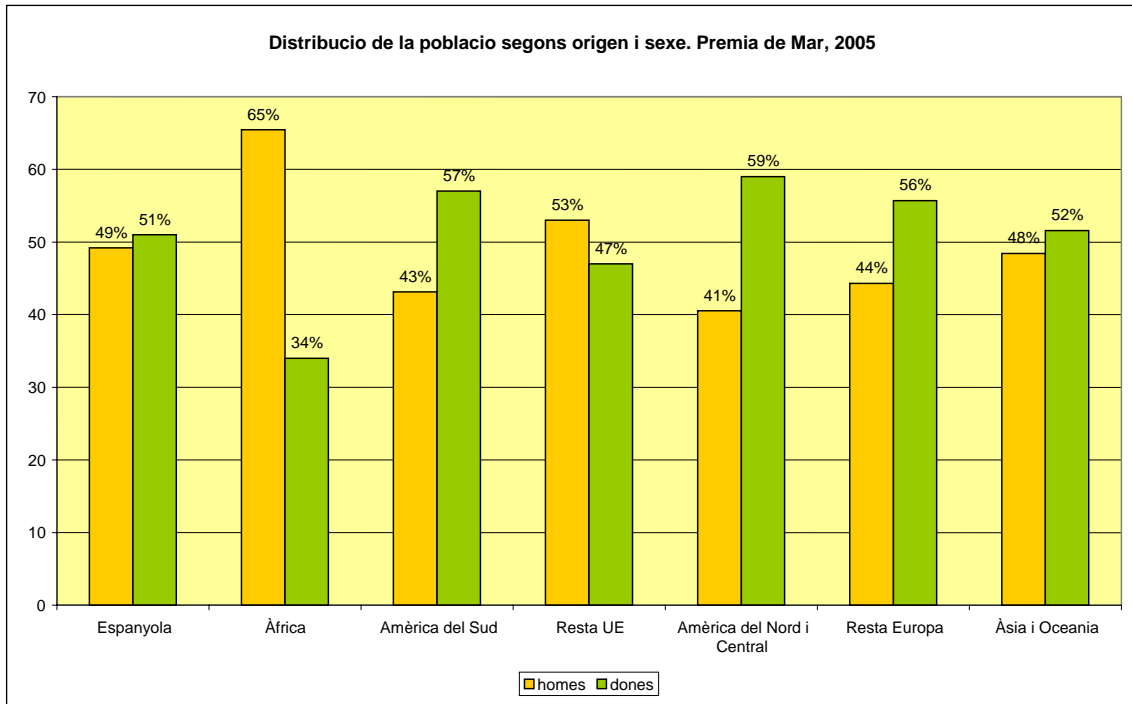
Premià de Mar comptava el 31 de desembre de 2005 amb 27.653 habitants, dels quals, el 36 %, concretament 9.868, havien nascut fora de Catalunya. Entre els nascuts fora, el 22% ha nascut a la resta de l'Estat espanyol i el 14% a l'estranger, proporció lleugerament superior a la mitjana de Catalunya del mateix any (un 13%).

Distribució de la població segons lloc de naixement. Premià de Mar, 31/12/2005.

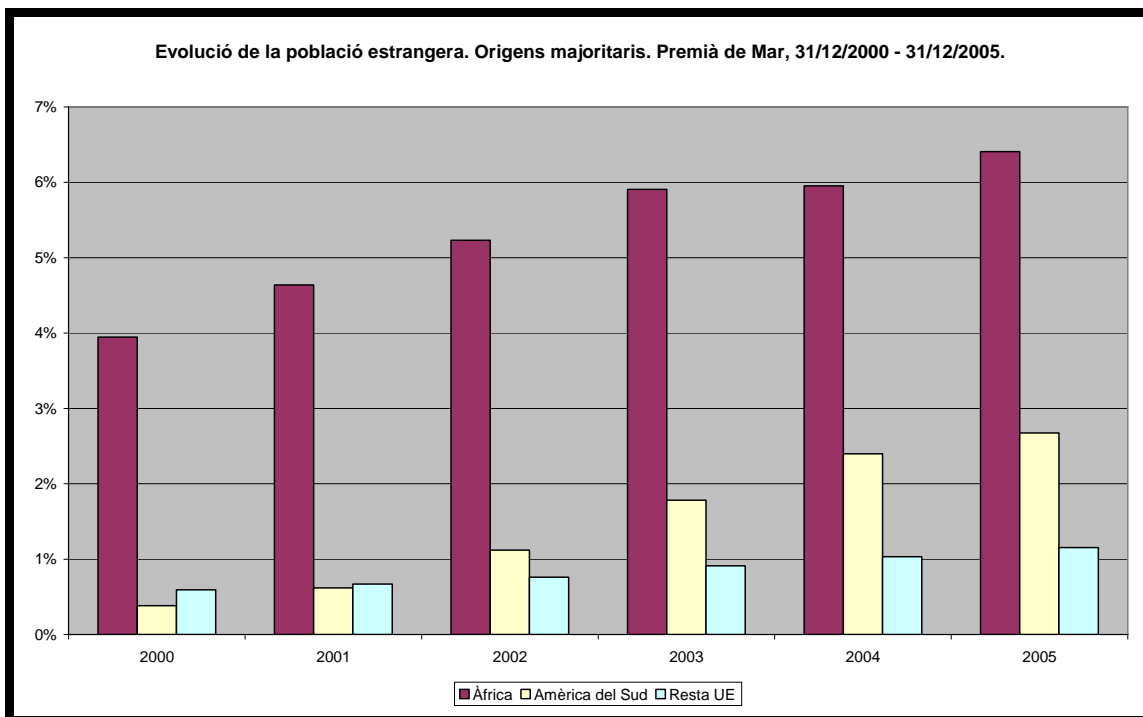
	Total	%
Catalunya	17.785	64,00
Resta de l'Estat	6.500	22,00
Estranger	3.368	14,00
Total	27.653	100,00

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

En relació amb la població total, el 6% de la població estrangera prové d'Àfrica, principal origen de la població estrangera a Premià, seguit d'un 3% d'Amèrica del Sud i d'un 1% de la Resta de la UE. La resta de procedències, Amèrica del Nord i Central, Resta d'Europa i Àsia i Oceania, estan per sota de l'1% de la població total.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Amb el pas dels anys la situació ha anat variant. A l'any 2000, el grup africà es distanciava força de la resta de procedències. A més, el segon grup majoritari no era el provinent d'Amèrica del Sud, sinó el de la Resta de la UE. Com a municipi de costa, Premià de Mar ha gaudit i encara gaudeix de dinàmica turística que ha acabat consolidant una població estrangera permanent i empadronada a Premià. A partir del 2002 la població provinent d'Amèrica del Sud comença a créixer de forma considerable, situant-se en segona posició, després de la població africana. Des d'aleshores es mantenen aquestes proporcions i, cada un d'aquests grups majoritaris, continua creixent de forma progressiva. Al voltant del 4% de la població estrangera empadronada a Premià de Mar ja té la nacionalitat espanyola.

Fixem-nos ara en la proporció d'homes i de dones i en els principals grups d'edat que conformen la seva estructura demogràfica

La proporció entre homes i dones amb nacionalitat espanyola està força igualada. En canvi, pel conjunt de la població estrangera a Premià de Mar hi ha més homes estrangers que no pas dones, concretament hi ha un 57% d'homes i un 43% de dones; no obstant això, la proporció entre homes i dones varia segons la procedència de cada grup. Entre la població empadronada a Premià de Mar provinent d'Àfrica i de la Resta de la Unió Europea, els homes predominen sobre les dones, amb més proporció entre els africans per la pauta migratòria que encara situa als homes sols a l'inici del procés. En la resta de procedències, però, són les dones les que predominen sobre els homes. El grup de població estrangera que té major proporció de dones que homes, és el d'Amèrica del Nord i Central i el d'Amèrica del Sud, i en aquest darrer cas això és explicable per la feminització de les migracions llatinoamericanes cap a Espanya..

Pel que fa a les edats de la població en el seu conjunt, el grup d'edat amb un major nombre d'habitants és el dels 30 fins els 44 anys, és a dir, una població jove, en plena edat productiva i reproductiva. En canvi, la franja d'edat d'entre 0 i 14 anys, és la que compta amb menys població. La piràmide demogràfica de la població total, per tant, tindria una base molt estreta, s'eixamplaria en el seu tronc, assolint la seva màxima expansió en la franja dels 30 als 44. i tindria una cúspide més ampla que la base, corresponent, com en el cas de Vic, a l'estructura dels països rics.

AFEGIR PIRÀMIDE POBLACIÓ OMBREJADA A DOS COLORS

La població amb nacionalitat espanyola resident a Premià es concentra principalment en la franja dels 30 als 44 anys, mentre que la compresa entre els 0 i els 14 anys és la que conté menys població, coincidint així amb l'estructura de la població total. La població estrangera difereix de la mitjana de la població total i de la població espanyola en què la franja amb menys població no és la primera (ja que aquesta acull el 20% de la població estrangera) sinó la que comprén la població amb 60 anys o més (concretament només 125

persones estrangeres entrarien dins d'aquesta categoria). Pel que fa a la franja amb un nombre més alt d'efectius coincideix amb la població total i amb la població espanyola, és a dir, la que inclou als habitants de 30 a 44 anys.

Totes les procedències coincideixen amb la mitjana de la població estrangera, és a dir, majoria de persones entre els 30 i 44 anys i menys població a partir dels 60 anys, excepte en el cas de la població comunitària, que reproduïx el mateix patró que la població espanyola: concentració en la franja dels 30-44 i poca població en la franja compresa entre els 0 i el 14 anys.

Composició per sexe i edats de la població segons lloc d'origen. Premià de Mar, 31/12/2005.

		0-14	15-29	30-44	45-59	60 i més	Total
Espanyola	Homes	1864	2478	3070	2521	2133	12066
	Dones	1752	2244	3020	2714	2730	12460
	Total	3616	4722	6090	5235	4863	24526
Resta UE	Homes	16	34	66	29	25	170
	Dones	16	31	58	27	17	149
	Total	32	65	124	56	42	319
Resta Europa	Homes	8	7	14	5	1	35
	Dones	6	17	14	4	3	44
	Total	14	24	28	9	4	79
Àfrica	Homes	227	351	430	136	16	1160
	Dones	185	180	180	56	11	612
	Total	412	531	610	192	27	1772
Amèrica del Nord i Central	Homes	13	16	25	5	3	62
	Dones	13	25	38	9	6	91
	Total	26	41	63	14	9	153
Amèrica del Sud	Homes	59	100	109	38	13	319
	Dones	75	117	135	67	27	421
	Total	134	217	244	105	40	740
Àsia i Oceania	Homes	10	9	8	3	1	31
	Dones	3	10	15	3	2	33
	Total	13	19	23	6	3	64
Total		4247	5619	7182	5617	4988	27653

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Un 65% de la població nascuda a l'estranger diu que entén el català; els efectes de l'escolarització es deixen sentir i un 34% de la població immigrada el sap parlar, que gairebé coincideix amb la població que el sap llegir, però encara hi ha un 35% que considera que no l'entén.

De la població nascuda a Catalunya, la majoria el sap llegir i escriure, gairebé ningú diu que no l'entengui. De la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol, la majoria l'entén, encara que hi ha un 47% que no saben parlar-lo i només hi ha un 18% que el sàpiguen escriure. El percentatge de les persones que diuen no entendre el català és del 9%. Aquestes dades ens indiquen que aquest grup de població, que porta assentat a Premià de Mar des dels anys 60, té proporcions més baixes de coneixement del català en comparació amb la població d'origen estranger, assentada més recentment.

Coneixement del català segons lloc de naixement. Població de dos anys i més. Premià de Mar, 31/12/2001.

Lloc de naixement	l'entén	el sap parlar	el sap llegir	el sap escriure	no l'entén	total
Nascuts a Catalunya	99%	89%	87%	66%	1%	100%
Nascuts a la resta de l'Estat espanyol	91%	53%	55%	18%	9%	100%
Nascuts a l'estranger	65%	34%	35%	19%	35%	100%
Total	94%	75%	74%	50%	6%	100%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'DESCAT

ALCARRÀS

La capital del Baix Segre comptava el 31 de desembre de 2005 amb un total de 5.241 habitants, dels quals 955, un 18%, havien nascut fora de Catalunya, el 13% a la resta de l'Estat espanyol i el 5%, 280 habitants, a l'estranger. Comparant aquest percentatge amb la mitjana de la població estrangera a Catalunya, que tal com hem indicat anteriorment era del 13% pel mateix any, Alcarràs presenta un percentatge molt inferior d'estrangers empadronats en comparació amb els dos municipis anteriors. Cal recordar en tot moment que durant els mesos d'estiu Alcarràs veu multiplicada aquesta població estrangera, quan hi arriben els treballadors temporers, gran part dels quals no queden registrats en les dades oficials.

Distribució de la població segons lloc de naixement. Alcarràs, 31/12/2005.

	Total	%
Catalunya	4.286	82,00
Resta de l'Estat	675	13,00
Estranger	280	5,00
Total	5.241	100,00

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

D'aquest 5% de població empadronada a Alcarràs que ha nascut a l'estranger, més d'un 2% correspon a la població provinent d'Àfrica, seguit per la població de la Resta d'Europa, aproximadament un 2% de la població total, i d'Amèrica del Sud, amb una proporció encara més baixa.

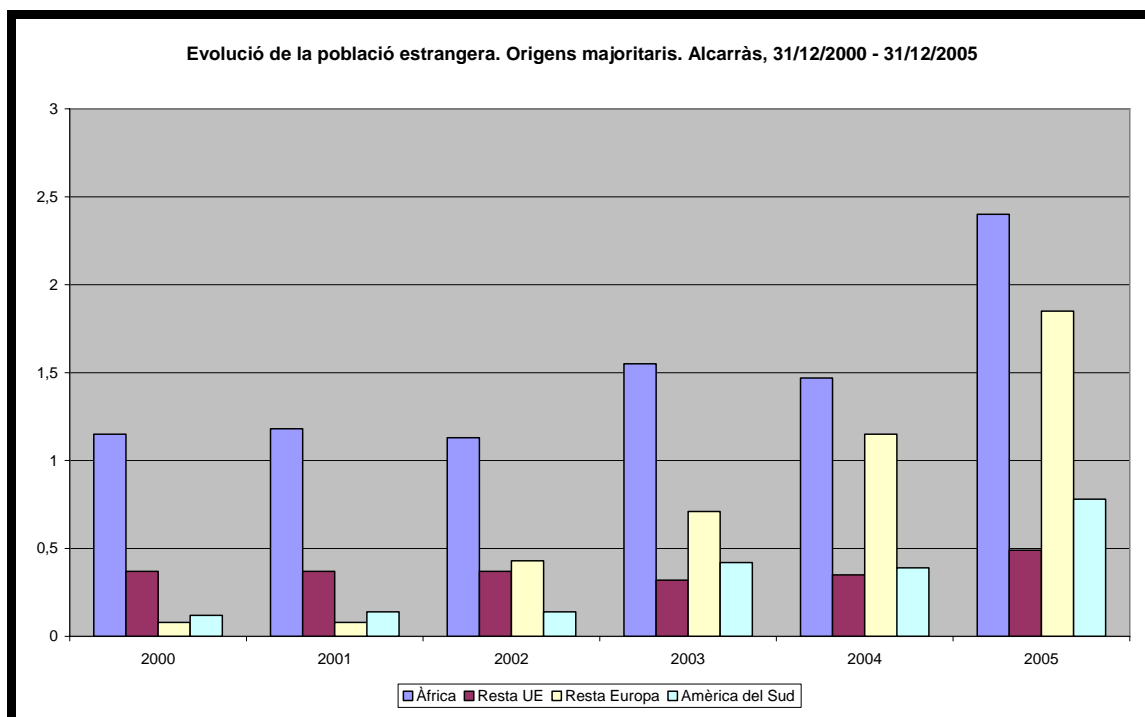
Aquesta situació ha anat canviant de forma substancial amb el pas del temps, amb augments no sempre sostinguts segons els orígens. L'any 2000 la població estrangera a Alcarràs era molt poc significativa, en el seu conjunt no sumava ni un 2% de la població total. L'origen principal de la població estrangera era Àfrica, però era seguit, no per la població de la Resta d'Europa com correspon a l'actualitat (categoria representada bàsicament per població d'origen rumanès), sinó per l'originària de la Resta de la UE.

PIRÀMIDE OMBREJADA DOS COLORS

Durant el 2001 les procedències majoritàries continuen sent les mateixes, augmentant tímidament el nombre de persones de cada una d'aquestes zones. És durant el 2002 quan la població provinent de la Resta d'Europa esdevé el segon grup majoritari, després de l'africà. L'any 2003 la població estrangera creix de forma significativa, assolint un 3% de la població total. L'any 2004 les dues primeres procedències augmenten els seus efectius discretament, mentre que Amèrica del Sud, tot i continuar sent el tercer grup majoritari, veu disminuir la seva població fins a un 0,3%. Finalment, el 2005 la població estrangera total augmenta de forma ràpida, passant d'un 3,5% a un 5,7% sobre la població total. El nombre de residents d'origen africà creix de forma considerable, assolint un 2,4% de la població total, la de la Resta d'Europa passa a significar un 1,8% i, en tercer lloc, la d'origen llatinoamericà, també creix.

En termes globals, destaca el fet que la població estrangera augmenta de forma molt accelerada en només cinc anys. Les contínues oscil·lacions en el nombre d'habitants estrangers empadronats a Alcarràs tenen el seu origen en el caràcter temporal de gran part de la població estrangera resident que acudeix a Alcarràs durant la campanya agrícola, però disminueix la resta de

l'any, provocant així una gran circulació de persones, una proporció de les quals s'acaba instal·lant al municipi i iniciant els reagrupaments familiars. Precisament, el propi alcalde del municipi explica l'estratègia municipal d'imposar un seguit de requisits restrictius a l'empadronament per tal d'evitar els empadronaments fortuits – havent de demostrar una residència mínima de tres mesos a Alcarràs, disposar de contracte de lloguer o de compra d'habitatge i de contracte laboral. Cal recordar, però, que el caràcter específic de la immigració temporera –i altres característiques d'altres contextos locals- hauria de poder ser gestionat des d'un marc normatiu flexible, i en cap cas no hauria de suposar restriccions socials envers la població que es mou. En qualsevol cas, no es tracta fonamentalment d'un problema tècnic, ni estrictament municipal, sino de concepció de la mobilitat en el territori dels estats, en la línia del què s'exposava a l'inici d'aquest apartat. Ara per ara, la mobilitat per raons laborals és penalitzada, convertint aquesta situació en una migració dins la migració, és a dir, doblement excepcional segons el model social que es considera legítim.

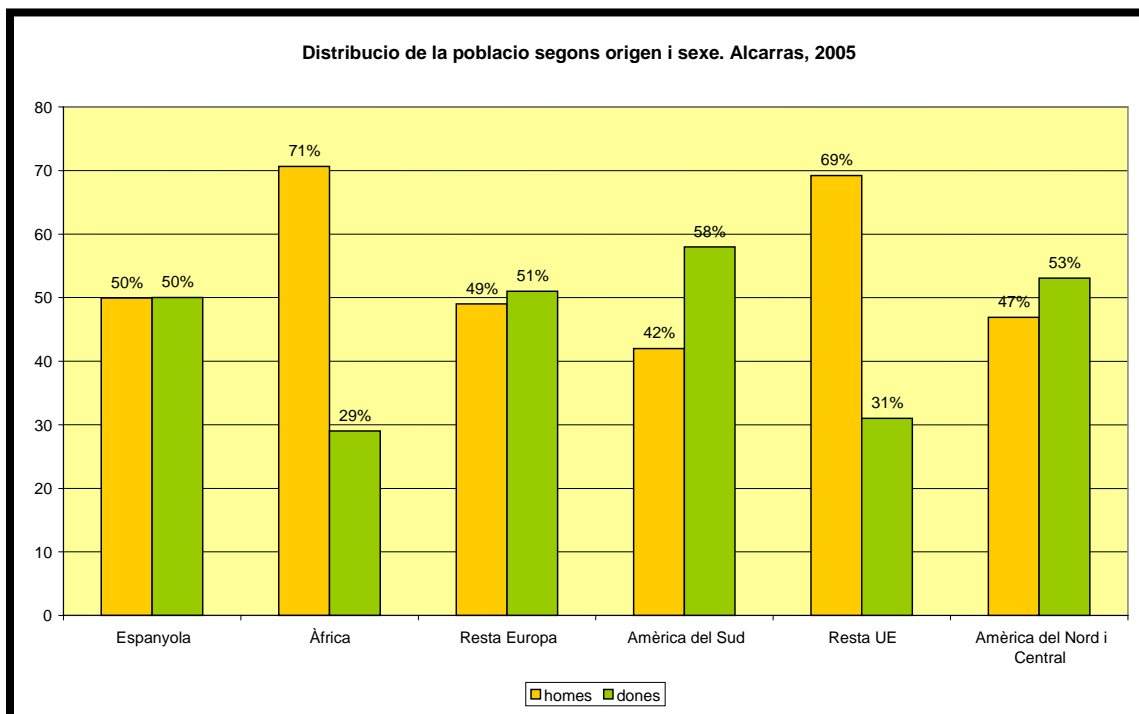
Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Pel que fa a la distribució de la població per sexes, la població amb nacionalitat espanyola té una proporció equilibrada entre homes i dones, superant mínimament aquestes últimes als primers. La població estrangera, en canvi, presenta una major proporció d'homes (57%) sobre dones (43%), tot i que la diferència mitjana tampoc és molt acusada.

En canvi, aquesta diferència és variable segons l'origen de la població estrangera. Destaca el predomini d'homes sobre dones entre els grups procedents d'Àfrica (71% d'homes i 29% de dones) i de la Resta de la UE (del 69% i el 31%, respectivament). La resta de grups presenten una major proporció de dones que d'homes, però només és mínimament destacable el cas d'Amèrica del Sud (58% de dones i 42% d'homes). Aquestes diferències reflecteixen la diversa incorporació per sexes als sectors d'ocupació agrícola, a la construcció i als serveis i el fet que l'arribada i l'assentament de la població estrangera es troba en encara en plena expansió, reproduint les primeres fases viscudes en altres indrets, amb la particularitat afegida de la temporalitat.

Per grups d'edat, la població total es concentra en primer lloc en la franja compresa entre els 30 i els 44 anys, i en segon lloc en la de 65 anys i més, de manera que, tot i tractar-se d'una població majoritàriament jove, la població vella té un pes considerable en el conjunt de la població. Per contra, la franja entre 0 i 14 anys es té menys efectius.

La població amb nacionalitat espanyola coincideix amb el perfil de la població total. En canvi, la població estrangera, tot i que també es concentra majoritàriament en el segment d'entre 30 i 44 anys, només té 9 persones de 65 anys o més. La població d'entre 0 i 14 anys de procedència estrangera constitueix un 17%, proporció que supera la població espanyola en aquest grup d'edat.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Per procedències de la població estrangera, destaquen les següents característiques. La població provinent de la Resta d'Europa és més jove que la mitjana de la població total, concentrant-se majoritàriament entre els 15 i els 29 anys, seguida de la població d'entre 30 i 44 anys, la qual cosa reflecteix l'inici posterior del fluxe a nivell local. La població més petita, d'entre 0 i 14 anys, també és força considerable si tenim en compte que és el tercer grup d'edat majoritari entre els alcarrassins procedents d'aquesta zona. Per contra, cap persona d'aquest origen té 60 anys o més. La població africana es concentra majoritàriament en la franja d'entre els 30 i els 44 anys i és seguida per la població d'entre 0 i 14 anys. Només tres persones d'origen africà tenen 65 anys o més. Finalment, la població provinent d'Amèrica del Sud també es concentra majoritàriament entre el 30 i el 44 anys.

Composició per sexe i edats de la població segons lloc d'origen. Alcarràs, 31/12/2005.

		0 - 14	15-29	30-44	45 - 59	60 i més	Total
Espanyola	Homes	352	467	631	454	565	2469
	Dones	315	496	578	406	678	2473
	Total	667	963	1209	860	1243	4942
Resta UE	Homes	2	5	7	2	2	18
	Dones	1	2	1	1	3	8
	Total	3	7	8	3	5	26
Resta Europa	Homes	10	13	16	8	0	47
	Dones	13	19	14	4	0	50
	Total	23	32	30	12	0	97
Àfrica	Homes	16	19	44	9	1	89
	Dones	16	9	9	1	2	37
	Total	32	28	53	10	3	126
Amèrica del Nord i Central	Homes	0	0	0	1	0	1
	Dones	0	2	1	1	0	4
	Total	0	2	1	2	0	5
Amèrica del Sud	Homes	3	4	6	4	0	17
	Dones	7	7	7	2	1	24
	Total	10	11	13	6	1	41
Àsia i Oceania	Homes	0	0	0	0	0	0
	Dones	0	2	2	0	0	4
	Total	0	2	2	0	0	4
Total		735	1045	1316	893	1252	5241

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'IDESCAT.

Quant a l'aprenentatge del català, les dades sobre el seu coneixement eren més positives que als altres municipis, amb una diferència important entre Alcarràs, on el 72% de la població estrangera deia que l'entenia, i el conjunt de la comarca del Segrià, amb una mitjana del 65 % d'estrangers que deien no entendre'l. Aquesta proporció de comprensió i coneixement és també més alta entre la població nascuda a la resta de l'estat espanyol, en comparació amb els altres municipis. No es tracta, doncs, només dels efectes de l'escolarització sinó de la presència més alta del català fora de l'escola.

Coneixement del català segons lloc de naixement. Població de dos anys i més. Alcarràs, 31/12/2001..

Lloc de naixement	l'entén	el sap parlar	el sap llegir	el sap escriure	no l'entén	total
Nascuts a Catalunya	100%	95%	91%	67%	0%	100%
Nascuts a la resta de l'Estat espanyol	97%	65%	63%	28%	3%	100%
Nascuts a l'estranger	72%	45%	41%	27%	28%	100%
Total	99%	90%	86%	61%	1%	100%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'DESCAT

Síntesi comparativa

La distribució de la població segons el lloc de naixement, presenta característiques diferents en cada un dels contextos municipals:

- La població nascuda a l'estranger empadronada a Vic i a Premià de Mar és superior a la mitjana de de la població estrangera empadronada al conjunt de Catalunya, mentre que, en el cas d'Alcarràs, aquesta és inferior a la mitjana catalana.
- Tant a Premià de Mar com a Alcarràs, la població nascuda a la resta de l'Estat espanyol supera a la població nascuda a l'estranger, mentre que a Vic succeix a l'inversa.

Els orígens majoritaris de la població estrangera empadronada en els tres municipis presenten força homogeneïtat, tot i les seves peculiaritats:

- Als tres municipis, la majoria de la població estrangera prové d'Àfrica, però es detecta un augment de la població subsahariana.
- La població provinent d'Amèrica del Sud constitueix un dels tres principals orígens de la població estrangera dels tres municipis. Concretament, és el segon origen principal a Vic i a Premià
- Cada un dels municipis té, entre les tres procedències majoritàries de la població estrangera, a un grup que no té representació en els altres dos municipis. En el cas de Vic, es tracta de població d'origen asiàtic; a Premià, la població originària de la Resta de la Unió Europea (també ocupant el tercer lloc i amb el mateix percentatge que la població d'Àsia i Oceania a Vic); finalment, a Alcarràs, el segon origen principal de la població estrangera és el representat per la categoria Resta d'Europa.
- Aquestes diferències indiquen dinàmiques locals diferenciades quant a la participació dels recursos socials i els efectes diversos que poden tenir en les relacions interculturals, que exigeixen també respostes específiques de l'administració.

Al llarg del quinquenni comprés entre l'any 2000 i el 2005, la població estrangera ha augmentat de forma considerable en els tres municipis de la mostra, presentant les següents similituts i divergències en funció de la procedència de la població estrangera majoritària i en funció de cada un dels contextos locals:

- La població provinent d'Àfrica és la que presenta una tradició migratòria més llarga en tots tres municipis, manifestant una presència significativa en cada un d'aquests en l'inici del quinquenni, quan la resta de procedències presenten uns índex molt baixos.
- La població provinent d'Amèrica del Sud augmenta la seva presència de forma significativa a partir de 2002 -2003 en cada un dels municipis, al temps que es produeix una incorporació de població d'altres procedències diverses arreu.

Pel que fa a la proporció d'homes i dones entre la població espanyola, la població estrangera i entre els diferents orígens d'aquesta última, trobem que en els tres municipis es reproduïx el mateix patró:

- La proporció d'homes i dones de la població espanyola empadronada en cada un dels tres municipis és força paritària
- Entre la població estrangera dels tres municipis, el nombre d'homes supera al de dones, excepte en la població d'origen americà

La distribució de la població per edats és força similar en els tres municipis, tant si es tracta de la població total, com si es tracta de la població estrangera, com si ens fixem en la població estrangera per orígens.

- La població total de Vic, Premià de Mar i Alcarràs es concentra en la franja d'edat que comprén dels 30 als 44 anys, mentre que la de 0 a 14 anys és la que menys població acumula, però la població de nacionalitat espanyola de Vic és més vella que la dels altres dos municipis.
- El conjunt de la població estrangera dels tres municipis coincideix en concentrar-se majoritàriament en la franja compresa entre els 30 i els 44, o la franja immediatament inferior, i presentar els índexs més baixos en la de 60 anys o més. El contrast es manifesta en comparar-la amb la població de nacionalitat espanyola, amb pocs efectius en les edats més petites i amb gran part de la població envellida
- S'observen clarament els canvis en la composició de la població per edats, per una banda, i en la contribució diversa de la població espanyola i estrangera al conjunt de la població local quant a edat, sexe i origen. En aquest sentit, les dades indiquen la necessitat de polítiques específiques que facin atenció a la participació social, principalment per arribar a:
 - els grups familiars, per arribar a la població menor
 - les dones amb menors al seu càrrec
 - els homes sols
- En canvi, les dificultats en l'empadronament –tècniques, polítiques i socials- impedeixen copsar en tot el seu abast la transformació dels fluxos i les necessitats derivades de la mobilitat de la població estrangera per causa del treball temporer. En aquest sentit, les dades indiquen que per portar a terme polítiques efectives que garanteixen l'accés bàsic a la participació social,
 - cal reconciliar tècnicament empadronament i mobilitat
 - cal repensar les relacions entre les polítiques generals i les pràctiques locals

En referència al grau de coneixement de la llengua catalana, als tres municipis la població estrangera presentava tendències similars, tot i que

- Els indicadors de comprensió i coneixement oral i escrit del català eren més positius a Alcarràs i més negatius a Vic, situant-se Premià en una situació intermitja. La situació de Vic és sorprenent per dues raons:
 - la proporció de població nascuda a la resta de l'estat a Vic és menor que la proporció de població nascuda a

l'estranger, per tant, la influència de la llengua catalana pel què fa a l'ús s'ha de pensar que és més alta

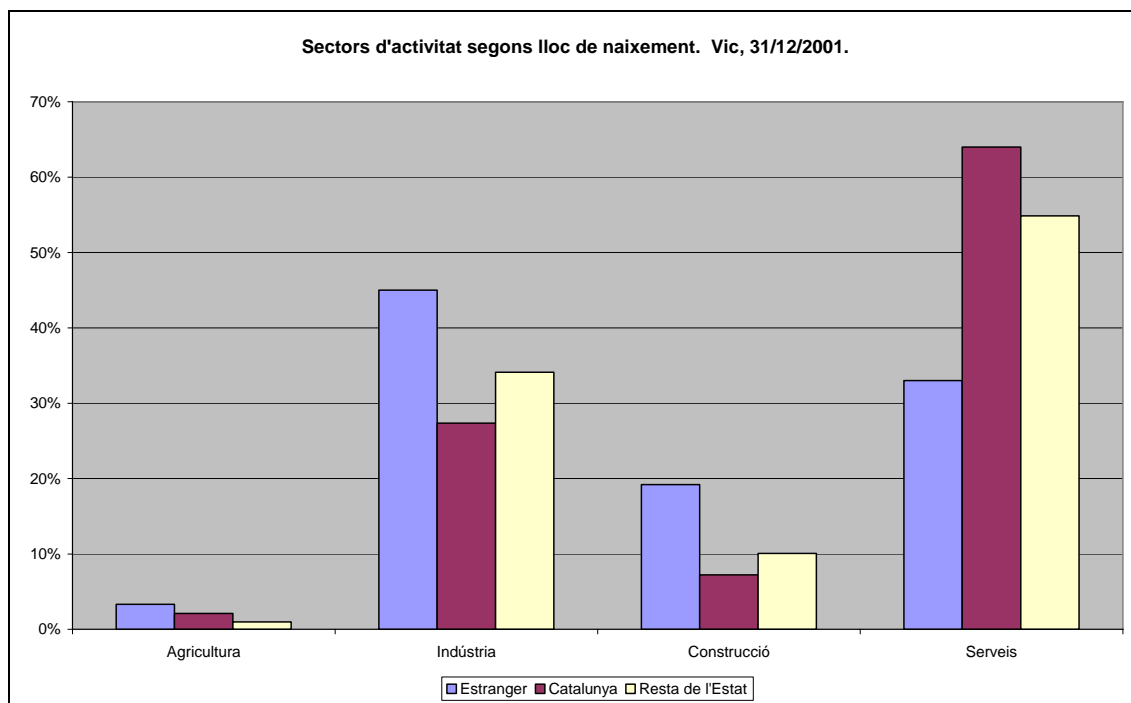
- la majoria de la població estrangera de Vic no és castellanoparlant i ja tenia una llarga tradició d'assentament l'any de recull d'aquestes dades, el 2001

Perfils socioeconòmics bàsics de la població immigrada als tres municipis estudiats

VIC

El sector d'ocupació més important al municipi de Vic és el dels serveis, seguit de la indústria. La construcció ocupa el tercer lloc i s'observa encara un romanent d'agricultura.

Els treballadors nascuts a Catalunya tenen una major presència al sector serveis i a l'agricultura que els nascuts a la resta de l'Estat que, en canvi, són més presents proporcionament al sector industrial i a la construcció.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

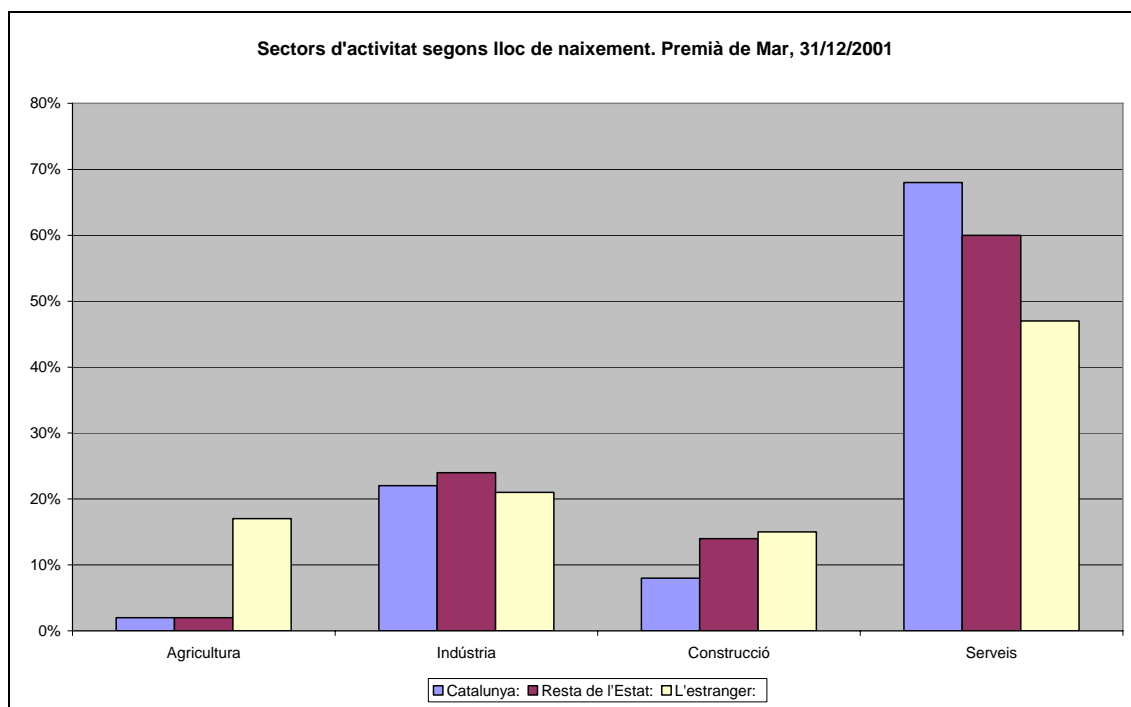
Els sectors d'activitat que ocupen els treballadors estrangers no coincideixen en l'esquema de la població total ni amb el dels nascuts a l'Estat espanyol, ja que els estrangers s'ocupen principalment en la indústria (un 45%), després al sector serveis (un 33%), en la construcció (un 39%) i en l'agricultura (un 3%). En resum, doncs, treballen menys al sector serveis i més a la resta de sectors. La importància de la indústria càrnica a Vic, amb unes condicions de treball més dures i una baixa qualificació professional, explica aquestes diferències. Són factors que afavoreixen la concentració de la població estrangera que més ho necessita en aquest sector i el poc atractiu que representa per les generacions en actiu de la població autòctona, la qual cosa reproduïx un clàssic procés de substitució de mà d'obra. Per tant, podem afirmar que hi ha diferències en els sectors ocupacionals segons el lloc de naixement.

PREMIÀ

Les dades globals de Premià indiquen que els principals sectors d'ocupació segueixen la mateixa tendència que a Vic, amb un pes encara més alt del sector serveis, que és també el majoritari.

Segons el lloc de naixement, també les tendències són semblants: els nascuts a Catalunya s'ocupen al sector serveis en major proporció que els nascuts a la resta de l'Estat, tot i que es dediquen en idèntiques proporcions al sector agrícola. A la indústria i a la construcció hi trobem més treballadors nascuts a la resta de l'Estat, sobretot a la construcció, on gairebé doblen en nombre als treballadors nascuts a Catalunya que s'hi ocupen.

La importància relativa de la hosteleria a Premià, en comparació amb les activitats principals del sector serveis als altres dos municipis, explica el fet que la població estrangera també es dedica majoritàriament al sector serveis, però una proporció menor. Al sector industrial, tot i ser el segon sector majoritari, la presència de treballadors estrangers és inferior a la de la resta de treballadors. És en l'agricultura on es troben els majors contrastos, ja que és el tercer sector amb una proporció més alta d'ocupació de població estrangera (el 17%), que contrasta amb els pocs treballadors nascuts a Catalunya i a la resta de l'Estat que s'hi dediquen. Al sector de la construcció també hi ha més treballadors estrangers, tot i que ocupa el darrer lloc en els sectors d'activitats d'aquesta població.

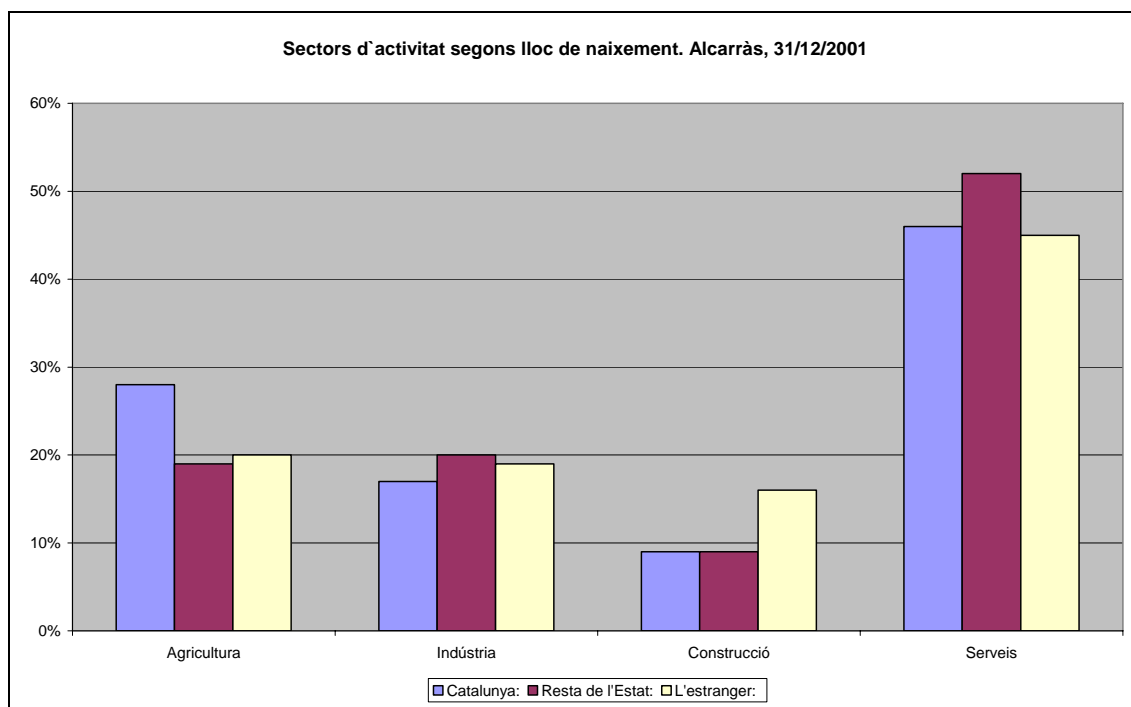
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

ALCARRÀS

La població total ocupada d'Alcarràs es dedica majoritàriament al sector serveis, seguit de l'agricultura, la indústria i la construcció. No és d'estranyar l'elevada proporció d'ocupats en el sector agrícola, atès que Alcarràs és un municipi tradicionalment agrícola i ramader que només darrerament està fomentant altres sectors d'activitat productiva per tal d'adaptar-se a les transformacions del context macroeconòmic.

El predomini de l'activitat agrícola sobre els altres sectors d'activitat fa que la distribució de la població per sectors segons el seu lloc de naixement sigui diferent a la dels altres municipis estudiats. Per exemple, la població nascuda fora de Catalunya està ocupada al sector serveis en major proporció que la nascuda a Catalunya, que en canvi, té una ocupació més alta a l'agricultura. I mentre al sector industrial aquesta diferència es manté, al sector de la construcció presenten proporcions similars.

Els treballadors estrangers d'Alcarràs, és a dir, aquells que hi resideixen permanentment, també es dediquen principalment al sector serveis, seguit per l'agrícola -on tenen una proporció de dedicació més alta que els nascuts fora de Catalunya però menys que els nascuts aquí- la indústria i finalment, la construcció, ambdós sectors on tenen una proporció més alta que la població autòctona.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT

Síntesi comparativa

La població total ocupada dels tres municipis es reparteix de forma força similar en cada una de les localitats, essent el sector serveis el que concentra la major part de la població ocupada en els tres indrets. Només a Alcarràs, situat en una zona frutera de gran importància, el sector agrícola no ocupa la última posició, sinó que és el segon sector majoritari:

- La població ocupada nascuda a Catalunya i a la resta de l'estat es concentra majoritàriament al sector serveis, tot i que, en el sector industrial i en el sector de la construcció la població nascuda a la resta de l'Estat predomina per sobre de la nascuda a Catalunya a Vic i a Premià de Mar, però no a Alcarràs)
- La població estrangera segueix el mateix patró de distribució, excepte a Vic, on es concentra principalment en el sector industrial. A Alcarràs i a Premià de Mar destaca la gran proporció de població ocupada d'origen estranger que es dedica al treball agrícola
- Per orígens, als tres municipis s'observen elements d'especialització i estratificació ocupacional, per la via de la substitució de mà d'obra autòctona per mà d'obra estrangera extracomunitària¹⁶ als sectors d'activitat menys qualificats i remunerats.

¹⁶ Comptem als nacionals de Rumania com a treballadors no comunitaris a efectes d'aquest informe.

- Tot i que la temporalitat i l'estacionalitat afecten de forma clara els treballadors estrangers en el sector agrícola, es troba una proporció important de població estrangera resident ocupada al mateix sector agrícola en activitats no marcades per l'estacionalitat
- La informació oficial disponible impedeix fer visibles dos aspectes bàsics de l'estratificació ocupacional i de l'estacionalitat, les qüestions relacionades amb el gènere i amb l'economia informal, que emergeixen de forma clara en el treball de camp:
 - a Premià, únic municipi dels tres on l'hosteleria és important, la mobilitat derivada de l'estacionalitat del treball és inferior que a l'agricultura, atès que s'hi ocupa una part de la població autòctona i estrangera –sobre tot, femenina- per obtenir una font d'ingressos complementària quan és possible
 - l'arribada de dones d'origen llatinoamericà també a aquests municipis permeten afirmar el creixement del sector serveis, especialment del servei domèstic, doblement precaritzat
 - cal tenir en compte l'impacte local del procés de regularització extraordinària del darrer trimestre de 2005, però també l'augment de l'establiment de quotes per nacionalitat i l'enduriment de les condicions generals per la obtenció del permís de residència de 2006 i de 2007 i els seus efectes en la reagrupació familiar, tots ells aspectes altament condicionats pel tipus i la qualitat del treball de la població estrangera
- Aquestes divergències en el tipus i en la qualitat de l'ocupació de la població estrangera extracomunitària són, lògicament, el primer indicador de participació desigual a nivell local, des del qual s'han d'entendre les estratègies que emergeixen des dels propis grups i dissenyar respostes polítiques que fomentin la inclusió en el foment de la participació social

Programes, participació i associacionisme als àmbits locals

VIC

El discurs oficial i explícit de l'Ajuntament de Vic, segons les persones entrevistades, manifesta la voluntat de no establir mesures específiques orientades a la població immigrada, sinó esperar que aquesta s'aculli a les polítiques generals impulsades pel mateix consistori. Per tant, no existeixen regidories orientades a la immigració de forma exclusiva. No obstant això, dins del Gabinet d'Alcaldia hi trobem una Àrea de Convivència Ciutadana i la de Serveis Socials, que tenen un paper important les qüestions relacionades amb la immigració. En canvi, segons el *Pla Comarcal d'Integració dels Immigrants d'Osona* (2002), a Vic existeixen múltiples i diversos serveis orientats a la població immigrada, ja sigui directa o indirectament. Aquests serveis són promoguts per l'Ajuntament de Vic o per altres entitats. Destaca el "Fòrum Intercultural de Vic" (Departament de Benestar Social, Àrea de Serveis de Desenvolupament Comunitari), presidit per l'alcalde de Vic i format pels representants de diverses entitats del municipi. Aquest fòrum s'autodefineix com un "mitjà d'integració mútua", amb l'objectiu d'oferir un marc de formació que possibiliti un coneixement sobre qüestions interculturals i, alhora, oferir un marc de reflexió i debat entorn al fenomen migratori.

A part dels serveis que recull el Pla comarcal, des de l'Ajuntament se'ns informa de l'existència de "tallers de mares" (organitzats des dels centres escolars) i de "parelles lingüístiques" (per promoure el coneixement de la llengua catalana i la relació amb les persones novingudes). En preguntar sobre el contingut de l'anomenat "Model Vic", des del consistori ens expliquen que bàsicament fa referència al procés de la fusió escolar que hem mencionat anteriorment, orientat a evitar la concentració dels alumnes immigrants en determinades centres. Per això es fa evident que aquesta idea de model i el seu ús extensiu i divers té més de necessitat de referents que no de realitat objectiva, analitzada, consensuada o desitjable.

La pàgina web de l'Ajuntament de Vic conté un apartat sota el rètol de la participació, on informa sobre els projectes actuals, propostes per als propers dos anys, mesures de sensibilització, projectes 0'7, mesures als barris i informació sobre els ciberateneus .

La relació d'iniciatives, activitats i projectes següents té l'objectiu de mostrar els tipus i la orientació de les condicions per al foment de la participació ciutadana que es mobilitzen a Vic:

- Suport a les iniciatives de barris, col·lectius i persones. Aquest servei té l'objectiu de recollir les diferents propostes dels ciutadans que estan relacionades amb temàtiques que ja es porten a terme, o bé que estan vinculades a temes socials. Les propostes són valorades i canalitzades cap al departament pertinent i es materialitzen amb la programació conjunta entre l'Ajuntament i el col·lectiu sol·licitant.

- Fòrum Intercultural. Creat amb l'objectiu de fomentar el coneixement entre la població immigrada i l'autòctona, el Fòrum Intercultural es diversifica en tres grups de treball: d'acollida, de sensibilització sociocultural, i d'activitats extraescolars i lleure. Hi ha cinc projectes vinculats al Fòrum:
 - “Programa Barris Acollidors”: pretén incentivar la participació de les persones de diversos col·lectius en la vida cívica i cultural, propiciar la relació entre persones, estimular la convivència als barris, potenciar la relació entre autòctons i immigrants i potenciar la dimensió ciutadana de l'acollida dels nouvinguts.
 - “Vine amb mi”: oferir els centres de secundària com a punt de trobada entre els adolescents, amb l'objectiu de facilitar el coneixement de l'entorn i dels recursos municipals per part dels alumnes de primer d'ESO amb dificultats d'inserció social, i per tal de que s'incorporin a la xarxa d'activitats extraescolars i de lleure.
 - “Integració en l'àmbit de l'esport”: té la finalitat d'incorporar els fills i filles d'immigrants al club de futbol de Vic, per la qual cosa el Grup d'Activitats Extraescolars i Lleure del Fòrum Intercultural ha posat en contacte els representants de “Catalunya Plural” (entitat integrada per persones d'origen marroquí) amb la Unió Esportiva de Vic.
 - “Músiques de Vic”: Concert proposat pel Grup de Treball de Sensibilització Sociocultural amb l'objectiu de “viure el fet intercultural amb la màxima normalitat”. Per aquest motiu, el títol responia a la voluntat d'emfasitzar els trets comuns existents entre els diferents intèrprets participants en tant que residents i músics de la ciutat o la comarca.
 - “Mostra d'entitats”: Realitzada durant la Festa Major de 2005, perseguia dos objectius: per una banda, donar a conèixer la riquesa cultural i associativa de Vic, amb els canvis que ha suposat la incorporació a la ciutat de nous col·lectius com a conseqüència de la immigració; per l'altra, propiciar el coneixement mutu i els ponts de diàleg entre les diverses entitats. La mostra es complementava amb activitats lúdico-festives que s'esperava per promoure el contacte.
- Solidaritat. Organització durant tot l'any d'activitats, tallers, exposicions, espectacles, etc. destinats a la difusió de la cultura de la pau i la solidaritat en tots els sectors de la població vigatana. Algunes de les activitats més significatives programades dins del projecte solidaritat són les següents:

- Revetlla de Sant Joan als Habitatges Montseny, programada per la comissió intercultural dels barris per “afavorir i fomentar les tradicions a través de les Festes Populars i la interculturalitat”.
 - Concert de Solidaritat amb els afectats del terratrèmol de Alhucemas (Marroc), organitzat per Amic Amazigh, Jamial Essalam i Normalització Lingüística. Hi participaren els següents músics: Inomazigh, Twatoun, Chb Addesalam Barcelona, Mahamadi Tighanimen, Mel i Muqró, Forspeakersonly i La Tropa.
 - “*La mirada de l'altre*”, de la companyia Lanònima Imperial. Projecte d'instal·lació artística realitzat amb diferents veus. La dansa, el teatre i la música són els protagonistes, junt amb la ciutat de Vic i la seva gent. En aquest acte hi participaren conjuntament 200 immigrants, gravant un vídeo-carta en la seva llengua per a ser enviada a qui desitgessin.
 - Jocs del Món. Exposició de jocs que es practiquen en diferents zones del món, alguns d'ells específics d'un país determinat, d'altres universals. Al mateix temps es celebra un concert a càrrec d'un grup format per marroquins, Noujoum Al-Hjra. Seguidament hi va haver un “vermut egipci”.
 - Programa Vic per la Pau: Projecte emmarcat en el programa de “sensibilització solidària” duta a terme per l'Ajuntament de Vic al llarg de l'any, en el context de les dates nadalenques. Es pretén incidir en tots els sectors de la societat vigatana i, a través de diversos “actes de caire cultural i festiu, esdevenir vehiculador de totes les cultures que viuen a Vic, per tal de fomentar l'apropament, afavorir els valors i treballar conjuntament per anar incorporant la Cultura de la Pau, en una societat tan complexa i multicultural com la de Vic”.
- Consensus. Eina de participació ciutadana en xarxa, elaborada entre Localret, Institut Català de Tecnologia, Fundació Jaume Bofill i deu ajuntaments de Catalunya, entre ells el de Vic. La prova pilot que realitza Vic es basa en l'acompanyament del Fòrum Ambiental Permanent de Vic. *Consensus* està pensat per que sigui la pàgina web de participació ciutadana dels ajuntaments, així com també una comunitat virtual que connecti els diferents ajuntaments que utilitzen l'eina per a intercanviar experiències.
 - Fòrum dels barris. Debat arran de les visites del regidor de barris a les diferents associacions de veïns del municipi en el que es tracten temes que preocupen els seus veïns, canalitzant les demandes al departament o estament responsable.
 - Fòrum jove (Consell de Joventut, taules de participació als centres d'ensenyament). El Consell de Joventut, creat el 2003, està format per

totes les associacions juvenils de la localitat amb la intenció de donar veu i resposta a les necessitats dels joves i per tal de promoure l'associacionisme entre els joves. Les taules de participació estan vinculades al programa Punts d'Informació als Centres d'Ensenyament de Vic (PICEV), ja que aquest té contacte amb tots els centres d'ensenyament de la ciutat.

- Fòrum d'infància i adolescència. La participació dels infants i joves en els recursos educatius i de lleure de la ciutat pot millorar les situacions individuals i facilitar l'adaptació als canvis socials en un sentit positiu, davant les transformacions que està patint la societat. Es pretén fomentar els valors de respecte a la diversitat, la solidaritat i la convivència; el coneixement dels valors democràtics de les nostres ciutats i el dret a la participació ciutadana; el coneixement de l'entorn sociocultural i ambiental proper; el benestar percebut; i, per últim, la comunicació i l'intercanvi.

La proposta per als propers dos anys segueix dos eixos:

- Crear una xarxa d'entitats, centrant les seves activitats i accions als barris de la ciutat. Es considera necessari donar suport a la coordinació de les entitats.
- Aprendre a coordinar i treballar transversalment des de l'Ajuntament a l'hora de programar, convocar i fer propostes globals de participació ciutadana centrades als barris de la ciutat.

Al Banc de Bones Pràctiques de la Fundació Carles Pi i Sunyer, de la Diputació de Barcelona, es recull una iniciativa considerada com a tal que duu per títol: "Unitat externa d'escolarització per evitar l'absentisme" (març-juny de 2002). Organitzada per l'Ajuntament de Vic, amb la voluntat de combatre la inadaptació i marginació a l'escola i el conseqüent absentisme i que es presenta com una eina destinada bàsicament als alumnes magribins, els quals -segons l'informe- "tendeixen a absentar-se de les classes a partir dels 14 anys per raons culturals", i consisteix en la realització d'activitats complementàries a l'escolarització.

El Fòrum de les Cultures de 2004 també va fer un recull de 'bones pràctiques' municipals, entre les quals trobem les següents, realitzades a Vic: Exposició "Itineraris. Un cop d'ull sobre la vida quotidiana dels immigrants a Osona". Aquesta exposició itinerant de fotografies de Sergi Càmera fou una iniciativa del Pla Comarcal d'Integració dels Immigrants d'Osona, l'Ajuntament de Vic, l'Ajuntament de Manlleu i la Fundació de la Caixa de Manlleu. El seu enfocament i objectiu és trencar els prejudicis i estereotips sobre els immigrants; "Vic: Integració en l'ensenyament: la fusió de quatre escoles públiques de Vic", iniciativa de la qual ja s'ha parlat anteriorment.

Pel què fa al teixit associatiu (Associacions de Veïns, Associacions de Mares i Pares d'Alumnes, Associacions Culturals, ONGs, Sindicats, etc.), la major part

està format per població no immigrada, amb alguna presència d'associacions de grups migrants específics i algunes de caràcter mixt:

Les associacions d'immigrants o relacionades amb la immigració són 9 sobre 266, la qual cosa no implica que no hi hagi participació en la resta del teixit associatiu, o que aquest sigui un indicador inequívoc de la participació social, tal com s'ha exposat al primer capítol. Fins i tot en un llista relativament curta com aquesta, s'observa la presència d'associacions ben diverses, amb funcions de reconstitució comunitària i de suport intracomunitari, de solidaritat i cooperació, i de foment de les relacions interculturals:

AFRICAN MUSLIMS CULTURAL

AGERMANAMENT SOLIDARI SOMOTO VIC, ASSOMVIC

AMIC – ASSOCIACIÓ MOTIVADORA DE LA INTEGRACIÓ I LA CONVIVÈNCIA

ASOCIACIÓN DE AYUDA A LOS PUEBLOS DE GHANA, ASANKRAN-BREMAN Y ODA

ASOCIACIÓN FULADUU UNIÓN FULBE IMMIGRANTES SENEGAL

ASSOCIACIÓ CULTURAL SUBSAHARIANA I AMICS D'OSONA

CENTRE CULTURAL ISLÀMIC DE VIC

COMITÈ D'OSONA DE SOLIDARITAT AMB NICARAGUA I CENTROAMÈRICA

VEUS DIVERSES

PREMIÀ

L'Ajuntament de Premià de Mar no té cap regidoria que es dediqui específicament a la immigració i les tasques que hi estan relacionades s'assumeixen des de la regidoria de Serveis Socials i des de la regidoria de Participació Ciutadana, que gestiona el Consell Municipal per a la Convivència.

El Consell Comarcal del Maresme proposa algunes activitats adreçades al què s'anomena la 'gestió de la immigració' tot i que es ressalten també les limitacions del seu abast, en part com a conseqüència de la seva dependència envers les administracions supramunicipals. Des de l'àmbit tècnic de polítiques migratòries del Pla Territorial de Ciutadania i Immigració, se'ns informa de que entre les activitats realitzades directament des del Consell Comarcal han estat la organització d'un servei de traducció a tots els municipis de la comarca, un projecte per fomentar la participació de mares d'alumnes d'origen immigrant en un centre educatiu i un *mailing* informatiu a totes les associacions de la comarca. D'altra banda, el Pla d'Actuació Comarcal del Maresme (2004) presenta un seguit d'activitats vinculades a aquest àmbit, del qual destaquem el Servei d'Inclusió social de minories ètniques, que té l'objectiu de promoure la inserció sociolaboral de col·lectius en risc d'exclusió social i el Desplegament

del Pla Director d'Integració dels Immigrants del Maresme, que inclou la implementació d'un sistema d'indicadors de qualitat pels usuaris del servei.

L'*Estudi Prospectiu d'Immigració a la Comarca del Maresme* (2003) destacava algunes de les mesures respecte a la immigració que s'han pres a la comarca com ara l'elaboració d'un Pacte per a la Nova Ciutadania, sorgit arran del conflicte de la mesquita de Premià de Mar.

En tot cas, el teixit associatiu de Premià, que es va mobilitzar per fer front al conflicte de la mesquita creant un espai de diàleg, és força dens i actiu per un municipi d'aquestes dimensions i amb aquesta complexitat. En aquesta línia, les associacions d'immigrants o relacionades amb la immigració que apleguen a la població i porten a terme activitats a nivell comarcal i local són:

- Associació d'Ajuda Mútua d'Immigrants de Catalunya. Subvencionada per la UGT, nascuda al 1995, amb ajuts de l'Ajuntament i de la Generalitat. Té una oficina a Premià de Mar. Participa en activitats socio-culturals. Es fan classes de llengua.
- Associació de Dones Africanes del Maresme "Moussu Kafo". Legalitzada al 1985, creada com a punt de trobada de les dones, que porta a terme funcions imprescindibles de xarxa comunitària relacionada amb els grups d'edat (i sexe) o kafos, propis de les cultures de l'Àfrica Occidental, encara que la seva forma més visible sigui la organització de festes. Organitzen classes de llengua, juntament amb "Jama Kafo". Hi ha membres d'aquesta associació a Premià.
- Associació de mediadors interculturals 'Vine amb mi', creada per estrangers per portar a terme funcions de sensibilització. Tenen convenis amb hospitals de Mataró i Granollers, on acudeix també la població africana de Premià. Treballen fent activitats sobre interculturalitat, amb joves immigrants, en tasques relacionades amb l'escola i informes als pares de l'oferta d'esplais, serveis i activitats gratuïtes.

El llistat oficial de les associacions de Premià de Mar n'inclou 29, de les quals 2 tenen una relació directa amb la immigració, a banda de les que actuen a Mataró o hi tenen influència en la mesura en què hi ha ciutadans estrangers que en són membres i hi participen:

COMUNITAT ATTAUBA (CENTRE DE CULTE MUSULMÀ)

PREMIÀ OBERTA

Sorprenentment, el Banc de Dades de Bones Pràctiques de la Diputació de Barcelona no recull cap experiència d'aquest tipus que hagi estat realitzada o aplicada al municipi de Premià de Mar, i tampoc n'inclou cap el recull del Fòrum de les cultures de 2004. Sorpren, en un altre sentit, que no s'adreça cap de les mesures esmentades als documents i les instàncies consultades, o per part de

les persones entrevistades, a la població estrangera procedent de la Unió Europea que arriba al municipi.

ALCARRÀS

L'Ajuntament d'Alcarràs no té regidories específiques sobre els àmbits d'immigració i participació. Sí que hi ha una regidoria de Serveis Personals, on part de la població immigrada extracomunitària acudeix en els primers moments de l'arribada. El discurs oficial del consistori d'Alcarràs és explícitament contrari a les polítiques de discriminació positiva aplicades a la població immigrada establerta al municipi. No obstant això, sí que implementa els següents serveis orientats a aquesta població:

- Servei d'atenció al nouvingut. Fins fa poc, gestionat per l'associació Empremtes (que depèn de la regidoria de Sanitat i Serveis Socials). Consisteix basa en l'oferta de serveis de formació, per una banda, i en la "intervenció en la problemàtica social del col·lectiu estranger resident a Alcarràs", per l'altra. A grans trets, es tracta d'un espai d'informació i orientació sobre qüestions jurídiques, laborals, d'habitatge i sobre tots aquells àmbits de caire sociocultural "que afecten la incorporació i participació del ciutadà estranger en la nostra localitat". A banda del finançament municipal, aquesta entitat va rebre el 2001 una subvenció per part de la Fundació "la Caixa"
- Activitats de formació: cursos de català i tallers ocupacionals
- Serveis de suport social i educatiu: educadora social, mediadora Intercultural
- Serveis de suport a la inserció sociolaboral: borsa de treball, assorament legal a treballadors estrangers, agent de desenvolupament local.

D'altra banda, i entesa com a mesura d'integració, les persones entrevistades al consistori ens informen que hi ha una voluntat explícita d'afavorir prioritàriament la contractació de població immigrada resident al poble, per sobre de mà d'obra temporera, en la campanya de la fruita.

No tenim constància de l'existència de projectes o experiències que hagin estat reconeguts com bones pràctiques respecte a la població immigrada implementades o realitzades en el municipi d'Alcarràs ni en la província de Lleida, ni a la base de dades de bones pràctiques de la Diputació de Barcelona, ni al recull del Fòrum de les Cultures.

El teixit associatiu d'Alcarràs està format, oficialment, per 20 associacions, de les quals només 1 té relació directa amb la immigració:

ASSOCIACIÓ DE DONES AFRICANES DEL SEGRITÀ (ADAS)

Tal com s'ha fet notar pel cas de Premià, a Alcarràs, amb un altre tipus de població nouvinguda al poble, parelles i famílies joves que accedeixen a les noves promocions immobiliàries, tampoc s'esmenten accions per promoure interrelacions amb altres sectors de població, local o també nouvinguda.

Síntesi comparativa

- Cap de les tres administracions municipals estudiades compta amb regidories o departaments que es dediquin de forma exclusiva a l'atenció i la gestió de la immigració. S'insisteix en què aquestes qüestions són abordades de forma transversal, tot i que, sovint, la regidoria de Serveis Socials hi té un paper determinant.
- En els tres contextos, els representants de l'administració local han fet referència a la manca de competències i recursos per abordar la immigració, la qual cosa limita de forma substancial la seva capacitat i autonomia en aquest àmbit. Amb tot, algunes iniciatives mostren l'existència de marges d'actuació sorprenents, o buits de regulació importants, per exemple, en qüestions relatives a l'empadronament, o en les condicions d'accés a determinats recursos socials, o en aspectes encara més comuns, com és el cas de la gestió de les reaccions contràries a l'establiment d'espais de culte no catòlics.
- A partir de la informació obtinguda sobre els polítiques i pràctiques de les administracions locals envers la diversitat de la població en els tres municipis podem afirmar que, de forma molt similar, les mesures que s'implementen van destinades principalment a l'acollida de la població nouvinguda d'origen estranger extracomunitari (informació sobre els serveis de la ciutat, mediació intercultural, assessorament legal, cursos de llengua, etc.), mentre que la resta d'iniciatives sorgeixen arran de problemàtiques concretes –identificades com a tals, o per temes imprevistos- a cada context municipal. Això no significa que les accions endegades puguin ser considerades bones pràctiques, però sí que exemplifiquen i revelen els models d'actuació local davant de la immigració i les idees bàsiques que els sustenten:
 - A Vic, destaca el procés de fusió escolar i les diverses fases del sistema d'establiment de quotes o places per alumnat amb necessitats específiques, per tal d'acabar amb el què s'interpreta com una situació de segregació escolar, i la creació del Fòrum Intercultural de Vic, destinat explícitament a fomentar les relacions interculturals per mitjà de la participació de la població immigrada i sensibilitzar el conjunt de la població sobre el fet migratori. No estem en condicions de valorar, però, si aquest és un espai de contacte i d'intercanvi bàsicament simbòlic o si s'ha aconseguit convertir-lo en un òrgan de debat, negociació i presa de decisions.
 - A Premià, destaca el Consell Municipal de la Convivència, creat després del conflicte de la mesquita, que pretén donar veu a totes les parts i

arribar a establir decisions consensuades. El més significatiu, però, és que va ser la iniciativa ciutadana, i no l'administració local, la que va organitzar la plataforma previa, Premià per la Convivència, des del primer moment del conflicte i com una reacció inclusiva i intercultural davant del mateix.

- A Alcarràs, tots els esforços municipals s'han centrat en proporcionar assistència bàsica per als temporers, habilitant allotjaments i oferint altres recursos a aquesta població estacional, la qual cosa ha comportat preses de decisions político-administratives –de cara a la població temporera i també davant del propietaris rurals que necessiten aquesta mà d'obra- que mostren la necessitat de polítiques generals i específiques, més enllà de la primera acollida, per part de responsables d'administracions supramunicipals.
- En general, doncs, l'administració municipal no sembla comptar amb un pla d'actuació definit davant del fenomen migratori, fins i tot en indrets amb més de quinze anys de fluxes d'immigració ininterromputs, la qual cosa reflecteix una manca de previsió important.
- La participació de la població immigrada no s'associa a les seves dimensions socials i culturals complexes, sinó en termes d'associacionisme i visibilitat pública controlada i excepcional, per part de les actuacions municipals relatives als actes festius, sobretot els que tenen lloc durant les Festes Majors. En aquest aspecte hi ha algunes diferències entre els tres municipis: tant a Vic com a Premià s'organitzen algunes activitats destinades a la població immigrada o bé on aquesta hi té un paper molt destacat. En canvi, a Alcarràs, en no constar en la programació municipal, és la pròpia població immigrada associada la que n'organitza.
- La xarxa associativa dels tres municipis coincideix en el fet de que formalment consten més associacions de les que realment estan en actiu. Això passa tant entre les encapçalades per persones no immigrades com immigrades, tot i que, entre aquestes últimes la inestabilitat és més alta, tant per manca de recursos com per canvis de residència dels seus líders, entre d'altres.
- L'associacionisme de la població immigrada està condicionat, i fins a cert punt és esperable, pel nombre d'habitants del municipi i el pes local que tingui, però també per la proximitat a la capital comarcal. A Alcarràs, la població immigrada pot veure suplides les seves mancances de tipus associatiu acudint a les associacions de la capital, a pocs quilòmetres del municipi, mentre que les associacions de Vic farien aquesta funció de cara a altres indrets de les rodalies. Pel que fa a Premià, es constata la influència de Mataró, i el fet que hi ha una proporció més alta de població de l'Àfrica subsahariana, que fa un ús més alt de les associacions per raons de reconstitució de xarxes socials culturalment específiques ja exposades.

Aquesta revisió comparativa de les tres situacions locals pel què fa als canvis en la composició i estructura de la població, la seva participació en l'estructura productiva, i els programes i serveis disponibles als municipis ens porta a algunes conclusions preliminars més generals:

- Els àmbits coberts per les pràctiques locals semblen amplis però es concentren en aspectes molt similars i sempre orientades a poblacions indirecta o directament associades a la noció de mancança o de risc de conflicte, amb la reiteració de les següents paraules clau:
 - Convivència, sensibilització, mediació intercultural
 - Llengua, alfabetització, formació ocupacional
 - Solidaritat, cooperació, suport
- Com a conseqüència, es detecten buits i desajustaments entre les necessitats noves i/o específiques derivades d'augment de la immigració i les polítiques locals en termes de programes i serveis.

En el següent apartat explorarem fins a quin punt aquestes primeres idees es veuen corroborades i matisades per les percepcions i experiències de les diverses persones implicades en aquests processos i accions, a través dels seus discursos.

2. 2. Percepcions i discursos dels actors als contextos locals estudiats: les administracions, les associacions, les persones

Com s'ha exposat a l'apartat metodològic, en el disseny inicial del treball de camp es van considerar una sèrie de perfils corresponents a les persones que entrevistariem. A mida que avançàvem en les entrevistes aquests perfils es feien més complexos, amb més connexions amb d'altres perfils, apareixien noves persones de referència i també apareixien aspectes rellevants que no havíem previst inicialment i que s'han afegit als eixos comuns estudiats.

En aquest apartat analitzarem les *percepcions* i els *discursos* de diversos actors en joc, des de posicions concretes i diverses en els àmbits locals amb una experiència llarga i complexa pel què fa a la immigració, sempre tenint en compte que es tracta d'àmbits locals de grandària mitjana i petita on les relacions entre els sectors de població i els sectors representats per les persones entrevistades són més properes i directes que en l'àmbit urbà metropolità.

Les administracions

Dins d'aquest apartat, el nostre propòsit ha estat comparar quines són les estructures administratives utilitzades per abordar la immigració, des del punt de vista de la pràctica i en contrast amb les disposicions formals, distingint entre:

- Les línies polítiques generals seguides per cada govern.
- Els departaments o regidories específicament centrades en la població immigrada.
- Programes realitzats i tipus d'activitats considerades
- Les relacions que l'administració declara mantenir amb la població immigrada.

Les línies polítiques generals seguides per cada govern

Pel que fa al primer element plantejat, la majoria d'ajuntaments declaren no tenir polítiques específiques per a la població immigrada, encara que consideren que hi ha programes (especialment programes des de Benestar Social) dins dels quals l'assistència de la població immigrada és potser més gran que la de la població autòctona:

"A veure, com adreçats a població immigrada, dit d'aquesta manera, no. O sigui, el que passa és que per exemple, amb els plans de garantia social molts nois i noies són gent procedeix de fora, en el cas dels programes de garantia social". (Regidora de Benestar Social, Vic)

"En principi, nosaltres no singularitzem res en els immigrants sinó que fem polítiques adreçades a tota la ciutadania. Dintre d'això... bueno, aquest és l'escenari, no?" (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

També és un element comú trobar-nos amb persones que estan en contra de les polítiques més assistencials de les administracions, reivindicant altres models:

" Jo el que estic completament en contra és de la resposta assistencial, si que hi ha moments de que la gent necessita menjar, no pots dir, "òsti no menjo i doneu-me hora per d'aquí 15 dies perquè mentrestant què menjo, no?" Però si que jo evitaria totalment és el model aquest més assistencial i que la gent es pugui anar espavilant" (Tècnica de Participació Ciutadana, Vic)

Una altra de les intencions principals i compartides entre les diferents administracions és mantenir una estructura de transversalitat entre els diferents departaments per tal de facilitar-ne la comunicació i possibilitar, en teoria, una flexibilitat més gran:

"La línia de treball i el que s'intenta és fer un treball transversal, més enllà d'aquestes àrees, bueno, això a la pràctica té resultats desiguals, perquè clar, a vegades depèn molt de les persones que dirigeixen les respectives regidories, no?" (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

Malgrat les bones intencions i les declaracions institucionals, els mecanismes tècnics de transversalitat interdepartamental utilitzats no apareixen evidenciats ni en els discursos ni en la informació sobre l'organització departamental a la que poden accedir. De fet, hi ha persones que són més crítiques i consideren que justament, aquest és un dels factors que caldria impulsar més en les administracions:

"Clar, és que jo crec que potser el què falta és... més mecanismes de participació justament, perquè els què fem nosaltres són molt de regidories en concret, no són transversals" (Tècnica de Participació Ciutadana, Premià de Mar)

Els departaments o regidories específicament centrades en la població immigrada/ Programes realitzats i tipus d'activitats considerades

Hi ha diverses modalitats d'organització departamental per fer l'abordatge transversal de la immigració per part dels ajuntaments. Com que les línies departamentals estan molt vinculades als *programes realitzats* al voltant de la immigració, l'anàlisi d'aquests dos aspectes serà conjunta. Els trets específics de cada municipi s'exposen a continuació.

A l'Ajuntament de Vic, les responsabilitats de l'estructura departamental no són del tot clares en matèria d'immigració. Tot i que immigració va estar durant molts anys al departament de Benestar Social, a partir de les darreres eleccions s'ha traslladat a l'Alcaldia, a l'Àrea de Convivència Ciutadana. Els programes principals que s'han dut a terme dins d'aquesta àrea durant els darrers anys són: el Fòrum Intercultural de Vic, les ordenances de bon govern, civisme i convivència, i les Comissions de Convivència encapçalades per

l'alcalde. Per altra banda, des de l'Àrea de Participació Ciutadana s'ha realitzat una diagnosi de la Plaça d'Osona (un dels barris amb l'índex més alt de població immigrada de Vic) juntament amb unes jornades participatives.

Pel que fa al departament de Benestar Social, tot i afirmar-se inicialment que no hi ha cap programa adreçat a la població immigrada, sí que és possible distingir un petit programa, l'Info-I, que es dedica a la informació de la persona nouvinguda, independent del país o zona de la que vingui.

Veiem doncs, que el disseny institucional relacionat amb la immigració dins de l'ajuntament de Vic, queda parcialment ocult sota el terme "convivència", que és una de les principals preocupacions manifestades pels governants, vinculada especialment amb la seguretat dels ciutadans i estretament connectada amb el creixement de població immigrada. És important destacar la dependència de les percepcions de la població autòctona en l'absència de valoració crítica de la demanda:

" (...) una de les demandes que teníem de la Plaça d'Osona, era el problema de que havia augmentat molt la població immigrant i que hi havia una sensació com d'inseguretat i de que el canvi, el barri, havia canviat..., la Plaça també és privada i la està utilitzant molta gent, inclús que no és de la Plaça..."(Tècnica de Participació Ciutadana, Vic)

Tot i així, el petit i discret programa de Benestar Social, Info-I, que inicialment partia de donar la informació a les persones nouvingudes sobre els recursos proporcionats per la ciutat, va modificant les seves funcions depenent de les demandes de les persones que hi acudeixen. Actualment és una font molt valuosa d'ajuda per a la població immigrada, ja que informa sobre quins són els tràmits i processos legals a seguir per a la regularització, malgrat que la seva infraestructura és molt precària, ja que consta d'una persona treballant dos dies a la setmana.

Aquest panorama contribueix a emfasitzar la contradicció existent dins del discurs de l'ajuntament, ja que per una banda busca evitar fórmules destinades únicament a la població immigrada, per mitjà d'alternatives, però el que finalment fan és reforçar el suposat caràcter conflictiu de la immigració, sota els lemes de la convivència. No obstant, els petits programes informatius més propers al format tradicional de Benestar Social, sota el qual procuren apropar-se a la persona immigrada a través de l'ajuda, són, en aquest cas, els que més s'ajusten a les demandes reals de la població immigrada, sent l'indicador del seu èxit, la aflluència i sol·licitació dels mateixos.

Altres programes destacats en l'agenda política de l'ajuntament de Vic són els cursos de català, considerats per part de totes les persones entrevistades de manera inequívoca com un mecanisme òptim per a la integració de la població immigrada.

" I sobretot jo penso, que a part d'això, que crec que ja és conegut el tema de l'educació, però el tema de la inversió que s'ha fet en temes de català, amb complicitat de Normalització Lingüística jo penso que és extraordinari. O sigui, la feina feta és molt, molt

gran, el tema de les parelles lingüístiques, jo penso que és un èxit important..." (Regidora de Benestar Social, Vic)

" I s'estan fent molts cursos de català, i estan treballant molt amb immigrants i porten tot el tema de les parelles lingüístiques, que això de les parelles lingüístiques penso que és un pas molt important, perquè si que per afinitat et trobes amb gent de... Clar, més o menys, ja tu ja dius, bueno, jo tinc aquestes aficions, una altra persona que també és immigrant i que té també les mateixes aficions que tu és més o menys els que et posen en contacte, i està funcionant bastant bé..." (Tècnica de Participació Ciutadana, Vic)

Un dels aspectes més controvertits, dels quals no es parla explícitament, és el d'intercanviar els ajuts econòmics de Benestar Social per cursos sobre la legislació i la cultura catalanes a les persones sol·licitants dels ajuts.

"Està aprovada, però no està aprovat el reglament. I llavors, no és els immigrants sinó que són les persones que tinguin, que vulguin tenir accés, no que vulguin tenir accés, és a dir, però el fet de rebre un tipus d'ajut, la persona ha de fer doncs una activitat formativa d'unes 10 hores de durada. Llavors estem pendent de desenvolupar la normativa, vull dir que no ho hem aplicat encara. I aquí, entre d'altres coses hi havia, com es feien aquest tipus de beques, sobretot les de llibres, normalment les de menjador encara es fa, o sigui hi ha un seguiment de les famílies, per part de les educadores. Però estem parlant de quantitats de diners que comencen a ja ser molt importants de molta gent, i llavors bueno, va semblar que podia ser interessant crear aquests espais, diguéssim formatius, per saber com utilitzar els recursos que tenen, aprofitar per fer una tasca pedagògica. De moment encara està pendent de fer la normativa, i encara no s'ha aplicat..." (Regidora de Benestar Social, Vic)

Contràriament al què diu que persegueix, no es pot amagar que aquesta mesura és discriminatòria perquè només s'aplica a uns sectors de població i perquè no considera la promoció de la igualtat d'oportunitats com un conjunt de drets. Quan les activitats objecte de transacció afecten a població menor, per exemple en qüestions com l'obtenció de beques de menjador o llibres, aquesta mesura és contrària a la Convenció Internacional dels Drets dels Infants. Accentua la competència entre sectors de població i no acaba de tenir un objectiu clar, perquè difícilment la coerció promourà actituds positives envers la cultura i la llengua d'un país.

A Premià de Mar, l'Ajuntament delega qualsevol funció relacionada amb immigració al Consell Municipal per la Convivència de Premià de Mar (CMCP), òrgan del qual s'espera un funcionament participatiu, en especial per a les associacions d'immigrants del municipi. Ara bé, en referència altra vegada a les ambigüitats dels plantejaments transversals sense referents que liderin les àrees, és difícil reconstruir les funcions dels diferents departaments implicats en el CMCP:

"(...) llavors el pressupost està aquí, però llavors el Consell en si està a Benestar Social..." (Tècnica de Participació Ciutadana, Premià de Mar)

"(...) el Consell Municipal per la Convivència, doncs pensàvem que no s'havia de liderar des de la nostra àrea, al menos des del nostre departament, i està liderat des de l'àrea de Participació Ciutadana" (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

Segons l'estudi realitzat pel GRIIP (Grup de Recerca d'Immigració i Participació Política) *"el CMCP té caràcter consultiu i assessor i, en conseqüència, en cap cas podrà assumir competències pròpies dels organismes representatius"*¹⁷. També s'esmenten, entre les funcions i els objectius delegats en el CMCP, les de ser un observatori social, un punt de diàleg i *"promoure actuacions que garanteixin els drets i llibertats per afavorir la integració socials de les persones"*. Més endavant, però, s'assenyala el caràcter no vinculant per l'Ajuntament de les decisions preses pel Consell.

Les mateixes persones entrevistades qüestionen la funció i la presència del CMCP:

"Falta potser algun tipus de mecanisme més transversal que jo crec que es pugui... jo crec que és una mica la funció del Consell de la Convivència, eh? O aquest és el primer consell que és transversal perquè afecta a varios tipus de... el què passa és que jo crec que, per diferents raons, està costant molt d'arrencar pel que jo veig, perquè jo porto aquí dos anys, més de dos anys que es va arrencar, i ara està costant." (Tècnica de Participació Ciutadana, Premià de Mar)

Però, per altra banda, quan s'enten que desaparerix temporalment la persona que s'encarrega dels programes vinculats amb la immigració, se'ns adreça al coordinador de Serveis Personals que està dins de l'Àrea d'Atenció al Ciutadà. El coordinador ens informa que no hi ha cap departament que es dediqui exclusivament a immigració, com hem recordat al principi, i que hi ha dues persones dedicades al mateix:

"Avia'm, jo soc el Coordinador de Serveis Socials i soc el referent en immigració. O sigui, en el programa d'immigració jo soc el... i tinc... aquesta persona que ha vingut aquí és una dinamitzadora de programes comunitaris i també treballa amb immigració, som les dos persones en el tema de la immigració..." (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

Els *programes dedicats a immigració* dins de l'àrea són el Projecte "Més a prop" (que dona informació sobre els recursos existents); Tallers de mediació (de dos tipus: comunitària, intercultural); hi ha una Ordenança Municipal de Convivència Ciutadana (a partir del conflicte de la mesquita); s'ha fet un estudi encarregat per la Diputació; des de l'Oficina de Mediació s'està elaborant un PRAM (Pla de Recepció i Acollida de Migrants); un diagnòstic realitzat per AEP

¹⁷ ZAPATA-BARRERO (2003) La politització de la immigració durant la campanya de les eleccions municipals del 25 de maig de 2003. Discurs polític i social a Barcelona, Premià de Mar i Vic, Fundació Jaume Bofill.

Desenvolupament Comunitari, una activitat que porta per nom “Cultures en contacte” de la Biblioteca, tallers de titelles o altres activitats.

Aquestes tasques són realitzades per serveis externs a l'Ajuntament, com és el cas de l'activitat de la Biblioteca i les activitats vinculades a AEP Desenvolupament Comunitari i Viver de Recursos per la Convivència.

Un altre aspecte a destacar és que des de l'ajuntament de Premià de Mar s'està aplicant la mateixa mesura que l'Ajuntament de Vic vol aplicar, o aplica mentre s'aprova la normativa, les anomenades “contraprestacions” en la negociació de recursos:

“ I després, doncs bueno, hi ha coses molt concretes com per exemple, intentem, des de Serveis Socials, doncs això, en procés amb els professionals que si hi ha plans de treball, PIRMI, ajuts... i això una mica la contraprestació que intentem que estigui sempre present és el tema dels idiomes. És a dir, doncs intentem que tant el català, com el castellà, o un o altre, o els dos... els clients amb els que treballem, hi hagi aquest aprenentatge com a contraprestació, l'idioma, doncs t'apropa, fa que t'enteris, t'entenguis i facilita la convivència... ” (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

Així doncs, és evident la voluntat del consistori de Premià de Mar de desvincular-se de projectes específics que estiguin referits a la població immigrada, tot i que es mantenen les estructures que es van crear arran del conflicte de la mesquita (el CMCP)¹⁸.

Hi ha una darrera característica, dins de l'Ajuntament de Premià de Mar, que consisteix en una certa reticència, per part del personal administratiu, a què les persones immigrades s'involucrin en les tasques de l'administració. Desconeixem si aquestes opinions són extensibles als altres àrees.

“ El plantejament és aquest, després en aquest plantejament com inclouríem sense que es visualitzi interculturalitat, perquè clar un mediador... un mediador magribí, un mediador gambià, canten! I vas a una oficina i això i et trobes a una persona d'una altra ètnia, doncs s'associa” (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

Pel que fa al repartiment dels recursos que ofereix Benestar Social, es repeteix el discurs reticent al voltant del fet que la població immigrada sigui la que col·lapsi les demandes, o ho sembli. És a dir, les categories individuals o col·lectives a partir de les quals es fan accessibles els serveis emfasitzen l'origen, i es naturalitzen involuntàriament les barreres creades per la població autòctona (‘una persona d'aquí’):

“ (...) però a mi em sona, d'alguna vegada s'ha fet un plantejament a veure quines estratègies seguir, perquè per exemple, no hi vingui una persona d'aquí i es trobi amb 5

¹⁸ Adelantado (2000) assenyala els diferents jocs de traspàs de poder i responsabilitats entre les esferes rellevants de l'estructura social: un mecanisme per a què l'aparell estatal es desvinculi de segons quines polítiques socials és ajudar a que l'esfera relacional s'involucri en les necessitats de les persones, per exemple, potenciant la xarxa de solidaritat. Això coincideix amb les situacions que trobem a moltes de les associacions entrevistades.

magribins i 5 gambians, i 3 equatorians. Això s'ha produït..." (Tècnic Coordinador de Serveis Personals, Premià de Mar)

La situació d'Alcarràs és relativament diferent a les dels altres dos municipis presentats anteriorment. Alcarràs és un municipi de menys grandària, amb menor quantitat de població, i que durant els darrers anys ha experimentat un important creixement de població degut a la situació de proximitat a Lleida i les polítiques de l'ajuntament per captar població jove i de classe mitjana de la capital provincial. La campanya de la recollida de la fruita a l'estiu ha visibilitzat, a través dels mitjans de comunicació, la presència de població immigrada sense papers. De manera menys evident i mediàtica també hi ha hagut un procés de progressiu d'assentament permanent de població immigrada, com hem vist anteriorment. La voluntat de l'alcalde és dedicar-se als dos tipus d'immigració, encara que les restriccions polítiques, administratives i d'infraestructura són factors que limiten les possibilitats pel que fa al primer cas. En l'estructura administrativa es reflecteix aquesta situació, a la qual també ens hem referit breument amb anterioritat.

En primer lloc, l'alcalde es mostra contrari tant a les polítiques exclusives dedicades a un tipus de població, sigui població immigrada, o autòctona:

"(...) aquí s'ajuda a tothom per igual, nosaltres no hem volgut entrar mai, també us ho dic, amb un tema de discriminacions positives, ni res, amb aquest aspecte, hi ha una escola bressol municipal, amb uns preus súper assequibles" (Alcalde d'Alcarràs)

La política de l'alcalde, com a líder municipal clar, ha estat la creació de serveis municipals dels quals pugui gaudir tota la població: l'escola bressol, la potenciació d'associacions, els convenis amb els empresaris, etc. Aquesta política de creació d'infraestructures ha ajudat a realitzar una captació de població tant autòctona com immigrada que li dona aquest tret de constant creixement i arribada generalitzada que caracteritza al poble. En l'accés a aquests recursos no es distingeix entre població immigrada i població autòctona, si ambdues estan empadronades al poble.

" (...) d'entrada, qualsevol persona que està a Alcarràs i viu a Alcarràs, és una persona d'Alcarràs, a mi no em servix l'argument de dir que Alcarràs creix desmesuradament, ve molta gent de fora, però la gent que ve de fora i s'empadrona a Alcarràs ja no és gent de fora, és gent d'Alcarràs, vale?" (Alcalde d'Alcarràs)

Pel que fa als departaments i les polítiques concretes que l'ajuntament d'Alcarràs dedica a la població immigrada, els serveis es distingeixen entre aquells que estan específicament destinats a la població resident i aquells que es posen en marxa únicament en l'època de la recollida de la fruita.

" (...) el que és la campanya de l'estiu que ens ocupe uns sis mesos a l'any, que pot anar des del maig fins al novembre, casibé, entre que fas avaluacions, entre que fas la programació i fas l'avaluació, i lo altre lo que seria tot l'any la població autòctona que resideix a Alcarràs, per això hi ha diversos programes diferenciats.." (Tècnica d'Immigració, Alcarràs)

Dins dels serveis per a la població resident hi ha una tècnica d'immigració, una mediadora intercultural, i una administrativa que treballa en la campanya de la fruita i col·labora en l'àrea d'immigració del centre cultural municipal. Excepte la tècnica d'immigració, la resta de treballadores a l'àmbit de la immigració són persones immigrades.

" (...) a veure, hi ha hagut, una cosa és temporada d'estiu, temporers, que és una cosa molt acotada, molt concreta... I l'altra és població immigrant, que ja són veïns del poble, que n'hi ha alguns que ja porten hasta vint anys... Amb aquest sector nosaltres hi estem treballant, tenim una interrelació molt bona, nosaltres tenim la S. que és una noia que està al Centre Cultural, doncs que ens fa de mediadora, farà 6 anys que la tenim, ara tenim a l'A., que és una noia de color que ha estat fent pràctiques aquí perquè estava fent administratiu a Lleida i ara és a l'Ajuntament perquè la tenim a la oficina de la campanya de la fruita com a administrativa i a més a més, ella col·labora amb nosaltres allí al Centre Cultural amb tot lo que és l'àrea de immigració i..." (Alcalde d'Alcarràs)

El fet de que hi hagi persones immigrades que participin en els programes que es realitzen des de l'administració és un aspecte molt positiu perquè permet l'establiment de vincles i té funcions pedagògiques amb la població més reticent al contacte, més enllà dels vincles personals i, per descomptat, al marge d'idees sobre quotes i representacions. En àmbits locals menys exposats a la diversitat urbana, aquesta és la via més eficaç per aconseguir l'esperada credibilitat.

Un altre dels serveis és una borsa de treball, a la qual hi acudeix població immigrada, encara que no pretén diferenciar entre persones immigrades i autòctones:

" (...) tenim una oficina, municipal, a la qual fem les ofertes i les demandes, tan dels pagesos com dels treballadors, per a poder relacionar-los, no? que la gent se pugui vindre a apuntar, i tots" (Tècnica d'Immigració, Alcarràs)

Dins dels programes que ofereix l'Ajuntament s'han de mencionar els cursos de català que es fan a través del Consorci de Normalització Lingüística, que tenen molta demanda. Però a vegades la població immigrada demana serveis en els quals l'Ajuntament d'Alcarràs ni hi pot entrar ni considera que hi hagi d'entrar, segons l'alcalde, com és el cas de la demanda d'una mesquita, més enllà de deixar espais per aquestes i altres trobades de caire comunitari, que no voluntàriament no distingeix.

" Sí que quan ells fan el Ramadán i així, els hi deixem un espai, que el tenen a la seua disposició, pues per resar, o si han de fer una festa o han de fer lo que sigui, diumenge em sembla que fan una festa els senegalesos de tot Lleida i la província, pues els hi hem deixat un espai..." (Alcalde d'Alcarràs)

El tema comú al llarg de les entrevistes a les tres administracions però que s'expressa clarament l'alcalde d'Alcarràs (especialment, a causa de les

situacions de tensió viscudes amb els temporers) és la manca de competències que tenen les administracions locals.

"(...) Cap mena de competència, tot lo que es pugui fer ho fas a la teva cuenta i riesgo i... i iniciatives pròpies, i arribe un moment que si tens 200 persones en un lloc determinat dius: "Escolta, què he de fer? Pues intentar ajuda'ls com puga i ja està. Com? Amb diners del poble, i ja està", vull dir, perquè no tens competències.."
(Alcalde d'Alcarràs)

Les associacions

Dins d'aquest apartat comentarem quins són els trets més rellevants de les associacions, a nivell formal i informal. Prescindirem de les opinions personals que mantenen les persones entrevistades per incloure-les en l'apartat d'opinions de la població immigrada. Tot i així, hi ha una sèrie de consideracions que les persones entrevistades fan en nom de l'associació que sí que estaran integrades en aquest apartat.

Com hem vist al primer capítol, l'associacionisme pot ser una forma de participar indirectament dins de l'estructura administrativa de govern, o una lliure agrupació de persones que demana ser formalitzada. Un dels motius pragmàtics d'aquesta formalització sol ser gaudir de la possibilitat de disposar de subvencions, però també es poden considerar aspectes més vinculats al reconeixement públic de les associacions i de les seves demandes.

Aquest apartat resultarà una mica més complicat d'estructurar que l'anterior ja que - malgrat la nostra voluntat de centrar-nos únicament en les associacions immigrades- hi ha una confluència de situacions difícils d'estructurar: associacions immigrades que comparteixen la seva estructura amb associacions de població autòctona (per la una voluntat de participar dins del món de la població autòctona), i associacions que dediquen els seus esforços als drets de la població immigrada, que poden integrar a població immigrada o no dins dels seus projectes. Aquestes interrelacions dificulten una classificació unívoca, però considerarem com a *associacions mixtes* a aquelles associacions en les que la direcció o el naixement de l'associació està vinculat a una persona autòctona. A aquest conjunt d'associacions les anomenarem *associacions de defensa dels drets dels immigrants*.

No farem una distinció específica entre els municipis a l'hora de la redacció - encara que a les cites sí que quedarà especificat-, perquè no és rellevant la distinció entre models associatius a nivell local, tot i que cada àmbit pertany a una realitat associativa diferent. Encara que a Premià de Mar hi hagi una realitat associativa molt més intensa que a Vic (sorgida arrel del conflicte de la mesquita) o que a Alcarràs (que actualment està en procés de creixement), no podem dir que les associacions entrevistades pertanyin a models diferents i les

seves característiques internes no difereixen substancialment en funció del seu context local¹⁹.

No s'ha aprofundit tant en els trets formals sinó més aviat amb el què són les seves opinions i els seus discursos en nom de l'associació, pel que és probable que hi hagi un major pes dels seus discursos en la part final on s'agrupen les opinions fetes en nom de l'associació, o bé en els objectius i bases de l'associació.

Vic és el municipi al qual pertany un nombre més alt d'associacions de les seleccionades: tres associacions immigrades, i dues associacions mixtes²⁰, a Premià de Mar entrevistem a una associació immigrada i una associació mixta²¹, a Alcarràs entrevistem a una associació immigrada.

Pel que fa a l'estructura i al funcionament real de l'associació considerem els següents aspectes:

- Definició i objectius
- Organització, membres, finançament i mecanismes de difusió
- Col·laboracions
 - Amb l'ajuntament
 - Amb altres entitats
 - Amb associacions
- Activitats
- Dificultats
- Demandes

En la segona part d'aquest apartat presentarem i analitzarem les opinions que les persones entrevistades expressen en nom de l'associació.

¹⁹ Pel que fa als orígens geogràfics de les associacions immigrades dels municipis estudiats, cal esmentar que totes són d'origen nord-africà, excepte a Alcarràs que es tracta d'una associació d'origen subsaharià.

²⁰ Un dels trets particulars que configurarien el paisatge particular de Vic són les associacions amb presidència repetida: és a dir que una mateixa persona dirigeix o ha dirigit dues associacions.

²¹ Aquesta associació d'immigrants té connexions i vincula molts projectes a una entitat de referència de Premià a la qual hem pogut accedir a través dels seus membres. Aquesta entitat no la considerem com a associació ja que es constitueix com a grup de recerca sobre la convivència i la interculturalitat, més que com a associació en sí. Distingim com a tret del municipi la intensa xarxa associativa i els intents de comunicació entre elles.

Definició i objectius

Només una de les cinc associacions d'immigrants entrevistades és defineix com a mesquita on la religió, la comunitat, les celebracions i l'ajuda mútua són els valors i objectius a assolir:

" (...) Els musulmans sempre necessitem un lloc. La gent sempre automàticament necessitem... És com una mica una obligació moral del musulmà... Una mesquita com un lloc de trobada, és una cosa que forma part de la ètica de l'Islam... Quan fas una oració en grup té més mèrit que un sol, i per això és una... És una cosa social, conèixer a l'altre, dins hi ha molts progressos, contactes, et coneixes davant la gent... Això és una cosa que... sempre ha sigut així... la funció és aquesta... Aquí no podem tenir els locals com els locals que teníem, o com església o com tenen els cristians esglésies i catedrals i ningú es queixa, perquè la gent, és lamentable, però la gent ignorant, no saben què és... Allà hi ha la tranquil·litat, llegir, ni soroll ni res..." (President de AI2, Vic)

Altres associacions es defineixen a partir d'objectius diferents. Un d'ells, és la defensa i difusió del què identifiquen com *la seva cultura d'origen*:

" (...) 1AI és una associació cultural per la integració i la convivència i és d'aquí a Vic.

(...) Nosaltres treballem a través de la cultura. Per exemple, fem un concert de música, on col·labora grups de música amazics i grups de música en català, i al públic venen amazics i catalans i es coneixen.

(...) I, és que nosaltres també tenim una cultura, i volem que els catalans ens coneguin, perquè ara nosaltres som d'aquí i no podem tornar al Marroc, i també tenim que conèixer més d'aprop la cultura catalana". (Vicepresident de AI, Vic)

Altres associacions es marquen l'objectiu prioritari de la integració de la població immigrada a través de l'esport. De manera menys explícita, algunes de les associacions, tant immigrades com mixtes, es prenen l'esport com una de les activitats més importants per l'efectivitat dels seus resultats, sobretot entre joves i homes:

" (...) I amb (3AI), vam començar amb el futbol, després podem, amb el futbol, estar persones de diferents... per exemple de catalans, africans, equatorians... Fer un equip de futbol i veus la gent que està jugant a futbol i després, els mateixos fem una festa i tal... Vam començar una mica així, no? És una cosa més d'integració, aquesta és la idea que tinc." (President de AI3, Vic)

" (...) Quizás tengamos en septiembre un proyecto de... Bueno, estamos en un trabajo del deporte, como una herramienta de integración..." (Representant de AI5, Premià de Mar)

Un objectiu important és el d'evitar la reproducció d'estereotips de les persones en general, i dels grups estrangers o minoritaris, particular:

"(...) Todo el programa está enfocado en este sentido, ¿no? De que la gente vea un africano, que no son todos malos, no son todos guarros... ni los marroquíes todos roban, son mentirosos, y los latinos tampoco son falsos... Los estereotipos hacen mucho daño... Y además yo creo que hacen más daño, para el tema infantil... Un niño de aquí, un tal Jordi,

de padre y madre y abuelos catalanes, y un Sergio de Ecuador... Estos tienen que convivir tranquilamente sin problemas, sin estereotipos. A lo mejor yo aguanto los estereotipos y los paso, pero a lo mejor él... Él no me gustaría que pasara el mismo trago como yo..." (Representant de AI5, Premià de Mar)

La majoria de les associacions tenen un interès obert en construir-se com a plataformes que serveixin per a consolidar les xarxes d'ajut que els manquen, i que en molts casos funcionen com a alternativa a la manca d'implicació per part dels ajuntaments.

" (...) Básicamente es hacer un trabajo social. Social en el sentido muy amplio, de ayuda social, de orientación social, especialmente, de momento, a los inmigrantes, porque es la masa que... Pero bueno, si algún día podemos hacer... no sé, per la gent gran o lo que sigui... o drogaddictes, o niños con riesgo de fracaso escolar, que lo estamos haciendo de una forma muy tímida... " (Representant de AI5, Premià de Mar)

Aquest tret no només s'evidencia en les associacions de població immigrada, sinó també en les associacions mixtes:

"(...) i l'altre objectiu, seria en el que calgui, ajudar i recolzar a persones immigrants que necessitin un ajut..." (Presidenta de AM2, Vic)

La majoria de les associacions de població immigrada insisteixen explícitament en el fet d'estar obertes a tothom:

"(...)Y nada, era un forma de hacer una entidad que estaba abierta a todo el mundo, sea de marroquíes, de africanos, de autóctonos, de latinos, por eso se llama AI5..." (Representant de AI5, Premià de Mar)

" 1AI no és una associació només per a immigrants, està oberta per a tothom, de catalans i amazics, i treballem per la integració i la convivència..." (Vicepresident de AI1, Vic)

Una de les associacions mixtes entrevistades, si tinguessim només en compte qui la dirigeix i quines activitats porta a terme, s'hauria de considerar més un centre d'aprenentatge per a la població immigrada amb professorat majoritàriament autòcton, que no pas una associació en sí. Organitzar-se i convertir-se en una associació a vegades és una forma d'entrar en un espai social que altrament no seria accessible,

"Bueno, lo que fem bàsicament és... ens dediquem a la formació d'adults, eh... toquem moltes activitats, i després el que fem també és la part d'immigració... lo que fem és la part d'integració d'aquesta gent a la societat d'aquí, a la societat autòctona mitjançant l'aprenentatge de la llengua, val?" (Secretària de AM4, Premià de Mar)

Ara bé, la seva concepció de la participació i la seva idea d'organitzar-se és anar fent xarxa amb altres entitats amb les puguin col·laborar, més grans o més

petites, i creant estructures que estiguin entre el país d'origen i el receptor. Aquestes han de ser organitzacions que representin els interessos culturals, socials... *dels immigrants davant de la societat.* Tal com succeeix amb l'associació, també estan en un procés de creació d'una xarxa d'associacions representatives dels seus integrants.

Organització, membres, finançament i mecanismes de difusió

L'associació a partir de la qual s'ha creat l'espai de culte de la mesquita a Vic és força representativa de la convergència formal i obligada de necessitats de la població i de l'administració i de les estructures de participació disponibles. Podriem dir que hi ha una doble organització, una organització formal per a l'administració (amb un president i una junta directiva i unes eleccions), i una organització més informal, o d'origen (on hi ha un *imam* que dirigeix les oracions). Per altra banda, els membres no són socis, sinó que treballen amb aportacions voluntàries, que és d'on treuen el finançament per a existir:

" Si, això va amb eleccions i hi ha una Junta, hi ha 5 i jo soc el president.... Perquè jo tinc contactes a fora, i tinc, bueno això... Però bueno, jo vaig fer, potser des del 93, jo estava allà, fins fa tres anys que vaig dir que ho fes un altre, perquè jo sempre estava... Clar! Representa sempre al Fòrum, qualsevol problema a la policia, qualsevol cosa a l'ajuntament... eh? I llavors vaig dir, bueno, ja està canviat en un altre i.... bueno, a les eleccions em van tornar a votar... Era com Maragall!" (President de AI2, Vic)

La majoria d'associacions tenen una organització més o menys estable seguint l'esquema del què formalment des de l'administració s'entén com a associació. En molts casos, també es segueix un procés de formalització des de plantejaments o objectius inicials menys clars:

" Vam fer eleccions, ara tenim la Junta i ara hem de fer una Assemblea per renovar-la o per continuar."

"(...) per ser soci... si vol entrar a l'associació... nosaltres ja hem dit que està oberta per tothom, gent que no sigui català ni amazic, poden treballar amb nosaltres, només permís de residència i pagar les quotes, i després quan ens toca fer assemblea si vol entrar a la Junta ja pot entrar i es fan eleccions."

" Gairebé ara té unes 100 persones que són sòcies, però hi ha molta gent que no són socis però són de AI1 també" (Vicepresident de AI1, Vic)

" No, habían tres chicas y cuatro chicos en la primera junta, que la presidió una chica, y bueno, por motivos también de vida y de trabajo se fue a Egipto, ya no está aquí. Y se renovó, ahora es un presidente, pero hay, pues cinco en la junta, pues dos chicos y tres chicas... Pero eso de sexo, de género... más que nada por la disponibilidad del tiempo, la capacidad de gestión y un poco de gestionar bien su área, pues bien, y además se hace por voto y una asamblea y..."

" Sí, la Junta no se reúne, como está establecido en el estatut, cada 15 días, si es quincenal, sí..." (Representant de AI5, Premià de Mar)

Hi ha algunes associacions que van funcionar durant un temps sense enregistrar-se, per aquest motiu. Algunes de les persones que presideixen les associacions mixtes (AM2, AM3) inicialment eren reticents a l'enregistrament de l'associació, però finalment ho van acabar fent perquè era la única manera d'obtenir subvencions per part de la Generalitat, ja que tampoc volien tenir una estructura amb socis i quotes.

" Es reuneix un cop al mes, i per tant se'ls hi recorda, i a més tenim com, per exemple, les dones subsaharianes, per exemple la de Guinea, de Senegal venen en pack..."

" AM2, per estatuts hem hagut de tenir aquesta organització, per tant tenim un president... Això per estatuts ho has de fer. Clar, jo soc la presi, hi ha un vicepresident, hi ha un secretari, hi ha un administrador... El què passa és que nosaltres tenim un nucli de persones que ens reunim cada 15 dies" (Presidenta de AM2, Vic)

Pel que fa a les diferents formes de finançament utilitzades per les associacions podríem distingir entre les següents:

a) Associacions que es subvencionen a través de les quotes dels socis:

" Básicamente de los socios, básicamente, sí, porque los socios, como están en obligación de dar una cuota de socio, que es la condición para ser socio de la entidad, porque de hecho... A ver subvención hemos recibido poca cosa, no es por... pero es que tampoco hemos hecho buenos proyectos para pedir a la entidad, porque a ver un taller de los niños eso sí que podemos presentar como un buen proyecto, pero como no hay muchos gastos, y tampoco los chicos tienen mucha experiencia de presentar proyectos y tal y cual pues no... Si, sí, tiene su cosa también... Y claro, en el tema de personal a nosotros nos faltaba un buen secretario o un buen gestor, en el tema ése de papeleo, de administración, de seguimiento de todas las cosas... Pero bueno, a ver si aparece alguien que nos vaya bien... Pero bueno la financiación básica es de los socios..." (Representant de AI5, Premià de Mar)

Com s'indica en la cita, una de les dificultats més freqüents per a les associacions d'immigrants és el desconeixement dels criteris formals a seguir en la sol·licitud de subvencions dels projectes.

b) Associacions que s'autosubvencionen amb les quotes dels socis i donacions voluntàries per part dels membres de l'associació.

" (...) i llavors la gent que venen allà, voluntàriament doncs s'apunten, doncs, jo dono cada mes 10€, l'altre 15€, no sé s'apunten i... No és una cosa de mira has de donar això, no, és una cosa més moral... Si no donen ningú diuen perquè no donen, però ells saben que per viure necessitem una... perquè té família també, però... res de associació, allò de targeta i un número de soci, no és el Barça això! I quan necessitem una cosa, depèn de com, recollim, o els voluntaris diuen, mira necessitem això, i els voluntaris ho arreglen..." (President de AI2, Vic)

"Y hay algunos que a veces, no sé por motivos de fiesta o tal, pues dan una donación, pues 50€, si tienes una paga extra, ¡pues mira! Y bueno, la financiación del ajuntamiento."
(Representant de AI5, Premià de Mar)

c) Associacions que funcionen a través de les subvencions de la Generalitat o altres entitats públiques o privades.

" Ens van donar una subvenció des de participació a través del Consell Comarcal"

" O sigui no tenim socis. No som socis de res. A veure, això també ho he de dir, ja et dic que vam funcionar fent moltes coses i no sent associació, tenim estatut, però... Jo és que soc molt anàrquica amb això, m'emprenya molt haver de fer això, el què passa és que arriba un moment en que dius: "Eh, per subvencions va bé, així no has de ..." Llavors dius acabem-ho fent, presentem això, ara mateix ho hem presentat pel Síndic de Greuges i ets algú... Però lo mínim de lo mínim de lo mínim... Sí que funciona, però lo mínim..."
(Presidenta de AM2, Vic)

" Si, perquè nosaltres vivim de les subvencions que ens donen, val? I sempre anem amb un pressupost molt molt just... Bueno i lo que demanem és això que la gent es faci socia per pagar la llum, el telèfon i..." (Secretària de AM4, Premià de Mar)

Cal dir que la majoria de les associacions que es financien a través de les subvencions són les que hem considerat mixtes. Amb això es reforça la idea apuntada més amunt sobre la dificultat d'accés per part de les associacions privades a les subvencions públiques, que en canvi és l'únic espai que poden ocupar aquestes iniciatives, si han de representar la organització de la població.

Pel que fa als mecanismes de difusió per accedir a l'associació són, bàsicament els següents:

" Pues los anuncios en la calle, el ayuntamiento, en el centro cívico... Hay también un periódico local. Por ejemplo la actividad la hemos anunciado en el diario o la revista de Premià de Mar... Si el boca a boca también... Comentar a los chicos: "Mira, nos puedes ayudar?" (Representant de AI5, Premià de Mar)

Els mitjans de difusió informals són eficaços, especialment perquè també són clares les necessitats, a banda de les pressions comunitàries que es puguin produir sobre les famílies que es van assentant a un municipi:

Això és fàcil, automàticament ja... És fàcil! No és una cosa de propaganda ni res, quan es troben ja saben..." (President de AI2, Vic)

Col·laboracions

-Amb l'Ajuntament

Les col·laboracions amb l'ajuntament solen ser en la cessió d'algun local per tal de celebrar les activitats. Hi ha associacions que tenen un tracte més intens amb l'administració, són les que normalment estan menys insatisfetes, mentre

que hi ha associacions que admeten directament la mala relació amb l'ajuntament.

"L'ajuntament? No mai, jo recordo fa uns anys que ni un duro de l'ajuntament... Lo únic és això que per les festes ens deixen un local, i encara t'envien una factura que has de pagar..." (President de AI2, Vic)

"L'ajuntament de Vic és una cosa impresentable, jo m'estimo més no parlar d'ells" (Presidenta de AM2, Vic)

Però no totes les associacions mantenen la mateixa relació:

"Ho estan fent molt bé, l'Ajuntament ha canviat molt, ara està..." (Vicepresident de AI1, Vic)

-Amb altres entitats

La col·laboració amb altres entitats pot estar motivada per necessitats de finançament o bé activitats realitzades conjuntament. En el cas concret de Vic hi ha una coordinadora d'associacions d'immigrants a la qual gairebé totes les associacions hi participen. Aparentment, el Fòrum 2004 va servir de dinamitzador d'algunes de les associacions que manifesten haver-hi participat.

"Nosaltres des de fa anys, crec que des del 98, fèiem la coordinadora de les associacions d'immigrants, no? subsaharianes, de Ghana, d'Equador, marroquís també hi ha dos..." (President de AI2, Vic)

"Sí, també hi ha la Coordinadora d'Associacions d'Immigrants d'Osona, nosaltres formem part d'aquesta Coordinadora, hi ha d'Equador, de Ghana, de marroquins, hi ha també una altra associació de marroquins petita..." (Vicepresident de AI1, Vic)

"La Coordinadora seria intentar coordinar el que fem el que fem les altres associacions. El què passa és que la Coordinadora en aquests moments està una mica morta." (Presidenta de AM2, Vic)

En el cas de Premià de Mar també hi ha una plataforma a la qual estan representades totes les associacions del municipi que ho vulguin, que és el Consell Municipal per la Convivència de Premià de Mar (CMCP). Els orígens fundacionals d'aquest dispositiu de participació i el posicionament polític al voltant del "conflicte de la mesquita" fa que s'expressin de forma clara les relacions amb les opcions d'esquerra locals:

"Por ejemplo con Premià per la Convivència, con algunos partidos de una forma... amical... Por ejemplo con Iniciativa per Catalunya-Els Verds tenemos una buena relación, los demás, bueno... Bueno con Esquerra algún proyecto, alguna cosa, tampoco nadie no es nada oficial, formal, pero bueno claro, como son políticos pues mira nosotros tocamos el tema social y asociativo que nos interesa." (Representant de AI5, Premià de Mar)

Els vincles que mantenen les associacions depenen molt del medi local i dels processos històrics de la seva creació, però segueixen unes pautes similars a l'hora de vincular-se amb l'administració.

-Amb altres associacions

Les relacions que les associacions mantenen entre elles queda ben reflectida en aquesta frase de la Secretària de AM4:

" Si, el què passa és que cada associació mira per a... barre para su casa... però que sempre sabem lo que fan els altres i ells saben lo que fem nosaltres això sí..." (Secretària de AM4, Premià de Mar)

Ara bé, si no és per col·laborar amb associacions a través de les quals es poden aconseguir més subvencions per projectes o algun altre tipus d'avantatge, sembla que el més habitual és la independència en les activitats que es porten a terme, encara que siguin molt similars.

Activitats

És interessant observar com el següent testimoni, tot i referir-se a un espai que externament és vist només per les funcions religioses que porta a terme, aglutina tot el repertori d'activitats que amb èmfasis diferents porten a terme les associacions d'immigrants, a banda del suport en alguns tràmits legals:

" AI2 és una cosa que, primer, és més un lloc de trobada dels musulmans, les relacions que hi ha, llegeixen llibres... De vegades, si una persona té un casament doncs porta el menjar per la gent, és una trobada més... El nom de la mesquita és trobada... Llegeixen, fan relacions, l'oració són 5 minuts o 10 minuts, però l'altre temps és lliure, un pot llegir... I després donen classe d'àrab, donen cultura islàmica per la canalla, pels petits... I després pensàvem, i aquesta idea encara hi és de fer un espai, on la canalla també pugui fer una miqueta de futbol, també... Perquè també, entre que estudiar, si tens temps... O bé fer excursions... Al mateix temps organitzar i mira visitar una colònia que tenen un casal i tot això, si tenim un contacte i explicar..." (President de AI2, Vic)

Dificultats

Les dificultats de les persones immigrades a l'hora de crear i mantenir una associació són més grans per les majors dificultats de conciliació amb la jornada laboral, manca de xarxa social per accedir a infraestructures per a la realització d'activitats, i en darrer lloc, també una certa manca de tradició en la gestió d'aquestes estructures formals de participació:

" Volíem començar amb canalla però clar, sempre hi havia més problemes... Sols teníem un com a entrenador i... És que és difícil... és difícil perquè la gent no està acostumada... existeixen persones que no tenen temps, i tenen una mica... Sí que va començar una amb la canalla, però el problema era aquest noi que teníem que feia el futbol i l'esport, va marxar a França... I llavors va ser una mica difícil, ni futbol, ni per aquí ni per allà, i és clar, jo no puc..." (President de AI3, Vic)

" Perquè és clar, per la gent és difícil perquè treballen, dissabte casi mig de matí la gent està ocupada de comprar i tal, quedes a la tarda, i diumenge per la tarda hi ha algunes

vegades que és amb la família, o fer... Diumenge al matí hi vaig dues hores, o dissabte al matí, però hi havia tres o quatre nois, i així podem... Però, jo de moment estic ocupat el dissabte i gairebé no puc fer res" (President de AI2, Vic)"

Dins del darrer tipus de dificultats cal recordar un element esmentat anteriorment, que és un desconeixement més alt que entre la població autòctona dels processos formals i legals a l'hora de realitzar un projecte per tal d'accedir a les subvencions.

Ara bé, les dificultats específiques amb les que es troben les iniciatives de constitució d'oratoris i mesquites remetent essencialment a la por i a la incomprensió per part de la població autòctona:

"Al principi sí, la gent deia: "Oh! Què és això!", vam recollir firmes... Però, l'ajuntament va donar permís... I amb el temps ara, fem la participació al carrer, la festa del carrer, dinem amb ells, sopem amb ells i..." (President de AI2, Vic)"

Demandes

En nom de la mesquita, el president demana un reconeixement de les activitats que allà es realitzen i també fa anys que demana un cementiri musulmà. Aquesta és una situació encara per resoldre al conjunt de l'estat i també de Catalunya, com bé ha assenyalat Moreres (2003), que s'hauria de considerar fonamental en la promoció de la participació social:

" Fa anys que demanem un cementiri musulmà, no hi és... Més quan arriba, i demanes... Jo vaig fer una reunió amb l'alcalde, que el conec pel Fòrum... I ni contesten ni res, al menos amb educació, és que no tenim, ni res, i al final quan vam tenir la reunió diu: "No, no, és que això del cementiri no és una cosa municipal, és una cosa de la generalitat... Nosaltres no demanem un cementiri a Vic, només entre Vic i Girona, m'és igual, entre províncies, no? Només un!! No crec que els hi passi... però no... Allà al Marroc hi ha un cementiri pels cristians gros, i pels jueus també, gros... Cadascú té dret a..." (President de AI2, Vic)"

Ara passem a presentar i analitzar les opinions que les persones entrevistades expressen en nom de l'associació. Els antecedents participatius de moltes de les persones que porten una associació són un referent per veure l'actual nivell de mobilització. Aquesta selecció de testimonis mostra els antecedents participatius en els països d'origen, però cal observar també la importància dels antecedents participatius a Catalunya:

" Estava en un sindicat de... com es diu al comitè d'universitat... Si, però em va... em vaig escapar de la policia, tens por... Allà és molt... Vam passar un any que vam fer moltes vagues, moltes vagues, vam passar un any que no teníem exàmens sempre hi ha problemes de... Però com associació, dins d'una associació no... Hi havia coses, però no era una associació molt coneguda, no! Hi havia, depèn dels polítics, i a mi no m'agradava ningú, i per això... però com a associació no..." (President de AI2, Vic)"

" Antes de venir aquí fuimos en una asociación en el Marroc, y la experiencia del Marroc nos ha ayudado mucho a ... (...) Sí, una asociación cultural..." (President de AI1, Vic)"

Per exemple, el president de AI2 té l'experiència d'haver format part d'un partit polític, i procura sempre posar-se en contacte amb diferents persones de l'administració autonòmica per tal de difondre i fer públiques les seves demandes i opinions

" Participar en la vida política es muy importante para el inmigrante, yo y desde la asociación también, estamos trabajando para que la gente exija el derecho a voto para el inmigrante, es muy necesario porque nosotros vivimos pendientes de una política o de otra, porque nosotros estamos aquí y todos deberes, ¿no? pero tienes que participar en la actividad política porque eso es muy importante y necesario. Nosotros siempre, yo siempre digo a las personas, la participación, en cualquier cosa, en la política, en la asociación, pero aquí la inmigración poca participación, eso es participar en proyectos como vosotros."
(President de AI1, Vic)

Habitualment, les entitats que porten a terme cursos, que tenen en ells mateixos un efecte de promoció de la participació –són espais de trobada, o poden funcionar com a tals- insisteixen en el fet que sempre resulta més complicada la participació de les dones que han arribat a Catalunya per reagrupament, que tradicionalment ha estat el cas de les dones d'origen africà. Ara bé, la feminització dels fluxos migratoris i la presència general de població llatinoamericana amb altres característiques socioculturals i familiars ha de fer repensar la utilitat relativa dels plantejaments actuals en aquesta línia, sobretot perquè és molt possible que les noves necessitats, i les demandes corresponents, no trobin una línia fàcil de formulació a partir del què ara existeix. Amb tot, també s'està observant que darrerament augmenta la presència de dones magribines als cursos, i no de les que venen per reagrupament:

"... Ara han començat a arribar dones soles, ara se'n comencen veure una o dos al grup..."
(Secretària de AM4, Premià de Mar)

LES PERSONES

Aquest darrer apartat mostra i contrasta les opinions i les posicions de la població immigrada i la població autòctona envers el fet de la immigració, per observar les definicions que utilitzen i les relacions que estableixen entre participació social i integració social. Les persones entrevistades, totes elles veïnes dels municipis estudiats, tenien els perfils següents:

- Vic. Dues persones immigrades, un home i una dona (PI1, PI5) ambdós del Nord d'Àfrica; Tres persones autòctones (PA1, PA2, PA3), totes tres dones, dues veïnes de Vic i la tercera de la comarca d'Osona.
- Premià de Mar. Una persona immigrada, home, del Nord d'Àfrica (PI2). Dos homes autòctons (PA4, PA5), ambdós fills de la immigració espanyola durant el franquisme.

- Alcarràs. Una dona immigrada (PI4) del Nord d'Àfrica, i un conjunt de dones que hem agrupat com PI3, provinents de la zona subsahariana del continent. El motiu d'agrupar-les com una sola "veu" (AI4) ha estat l'alta informalitat de la conversa en la que es solapaven comentaris de les diferents persones de l'associació, acabant les frases les unes de les altres i que hem pres com a comuns; Tres persones autòctones (PA6, PA7, PA8), un home i dues dones, tots veïns d'Alcarràs.

Sobre immigració, integració i participació

Gairebé tots els entrevistats d'origen immigrant es situen en un discurs políticament correcte que conté dos elements: en primer lloc, es refereix al respecte pels costums i creences de les persones, i en segon lloc, a la convivència tranquil·la entre les persones. Al costat d'aquestes recurrències, s'adopta una argumentació basada en la comparació entre les situacions d'emigració dels catalans en altres períodes històrics i en la referència a un dels elements dominants a la societat catalana, com és el debat sobre la identitat. Al costat d'aquest elements, cal fixar-se també en les absències, aspecte en el qual destaca concretament en la no referència a les relacions colonials, que en altres indrets resultaria sorprenent.

Una noció d'integració additiva, que es refereix espontàniament a la participació:

"Si vols fer integració et trobes amb què vol dir integració, o sigui la definició, que cadascú ho defineixi, què vol dir? Que jo borro la meua cultura i faig el que tu fas? Això és integració? O la integració és treballar els dos (...). És afegir, si afegim sí que podem arribar a la participació, però si no afegim no té sentit..."

"Per mi és... jo què sé... pues fer una vida estable al poble i..., com se diu? participar en tot, parlar amb tothom, resoldre els problemes amb tothom, que ningú me miri així... i ja està, no ho sé. És que no és una definició molt gran, però depèn..., el què entenc jo és això, pues estar bé al teu poble i sentir-te una del poble, vamos, que això no em sentiré mai, pero bueno! Perquè sempre hi ha algú que te recorde que "tu ets de fora!", però bueno! Que jo estic molt orgullosa de ser del Marroc! Vull dir..." (PI4, noia nord-africana, Alcarràs)

Una noció d'integració que es refereix a l'espai comú però també, indirectament, als processos d'aculturació:

Porqué también las familias y los niños se sientan de su identidad, ¿no? Integrarse sí, pero manteniendo su identidad cultural, religiosa, social, de costumbres, de todo... Mientras esté de acuerdo con la ley vigente que tenemos aquí, más que nada por eso... (PI2, home nord-africà, Premià de Mar)

"Els catalans van emigrar a Argentina... quan la guerra, quina va ser la primera cosa que van fer quan van arribar? Un casal català... I llavors què? Ells estan integrats, no? Oh, llavors no passa res!" (PI1, home nord-africà, Vic)

En canvi, entre la població autòctona les divergències són molt més recurrents. Aquí en tenim tres exemples que gairebé esgoten el seu significat amb tots els debats que contenen:

Una idea més plural i relativista,

"..., que els espais comunitaris siguin realment espais compartits, és a dir, jo el que no crec és que aquestes persones vingudes de fora, hagin de renunciar ni a la seva cultura, ni a la seva identitat, ni a les seves creences, això per mi no seria integració, sinó que seria assimilació, malgrat les grans diferències que hi pugui haver entre els uns i els altres, puguem trobar espais comuns en què puguem compartir coses, que en puguem entendre i compartir coses; això del tema de les entitats, quan ho diu aquesta persona penso que té tota la raó: en el moment en que en els clubs esportius, en les juntes de les entitats esportives, en les comunitats de propietaris, hi pugui haver gent de procedències diverses serà senyal de normalitat; no renunciar, jo entenc que si la cultura diu de portar vel i s'ha de portar vel, a mi em sembla fantàstic!, el que penso és que, com ha dona, han de poder triar com poden anar, a partir d'aquí a mi m'és igual." (PA2, dona, Vic)

Una idea assimilacionista, que inclou una visió a priori negativa, de la immigració i dels immigrants,

"Als immigrants se'ls ha d'ensenyar a conviure en la nostra cultura". "Se'ls ha d'obligar a complir unes normes de viure i conviure". (PA5, home, Premià de Mar)

O una idea inclusiva, però a la manera del model republicà:

"Qualsevol que viu a Alcarràs, independentment del color de la pell, de la religió, etc. és veí del poble, amb tots els seus drets i obligacions. A nivell assistencial, es tractarà a tothom per igual, en tant que veïns." (PA6, home, Alcarràs)

I encara una altra de força preocupant sobre el significat de la integració: una veïna del poble d'Alcarràs, PA7, considera que hi ha una bona integració a Alcarràs perquè les persones immigrades fan algunes de les feines que la població autòctona no vol fer i sosté que "per això que no hi ha discriminació", mostrant una posició tan ingènua com propera al segregacionisme, que malhauradament no s'ha de considerar excepcional.

Sobre les dificultats per la integració i per la participació

Els arguments més repetits en relació amb les dificultats d'integració percebudes es refereixen al desconeixement, però revelen la persistència de l'associació entre diferència cultural i conflicte, sense més matisos, també arrelada entre la població immigrada:

Jo, per exemple sempre parlem, no? Parlem d'això, no? Nosaltres estem aquí en una altra cultura, no? I en aquesta cultura hi ha molts més punts de contactes que una altra cosa, diferències és poca cosa, però s'han de saber, s'han de respectar totes les costums... Mentre hi hagi respecte podem conviure millor, però si l'altre no respecta a l'altre només comença la violència, i no... (PI1, home nord-africà, Vic)

S'hi afegeix, en la mateixa línia, la reacció de la població immigrada envers el discurs dels grups xenòfobs, que segueixen una estratègia basada en cercar pretextos per crear situacions de conflicte i de pànic:

Ell sempre diu mentides i fa follons per veure que està allà... Si veu que està tot net, s'enfada, no? Però mira, de vegades era lamentable com es sentia dir a Catalunya, "Ah, és que la mesquita..." No saben què és la mesquita, simplement demana que és..." Home estaria d'acord si es tractés d'un local que farà soroll, que amb això jo estaria d'acord amb tot... Però és que no sap res... (P11, home nord-africà, Vic)

I molt sovint axiò es concreta en les situacions que impliquen compartir l'espai social, com ara les associacions de pares i les associacions de veïns:

"Hi havia una reunió de pares, i hi havia una, que conec d'abans, però que no m'agrada gaire... Abans de venir, eh? (...) Ella va dir, quan va trobar que no hi havia res, diu: "No és que el problema de la canalla, el problema és dels pares, com ho entendran", es busca una cosa, una excusa que no té sentit... I li vaig dir: "Ara que no has trobat el fallo a un has trobat el fallo als pares, i això imagina't sense cap problema, quan trobis el problema ja parlarem de la solució del problema, però ara...", ella crea un problema que no existeix..." (P11, home nord-africà, Vic)

Dels conflictes de representació, es passa a esmentar els conflictes derivats del què es viu com una competència pels recursos socials. Hi ha projectes de les associacions d'immigrants que es plantegen aquests objectius des d'actituds paternalistes i deslegitimadores, però també moltes vegades des de perspectives pràgmatiques dins de les mateixes associacions:

Es que estos temas no... Ya te digo que el nivel de formación es... Nosotros hablamos con las madres, de que la población de magrebíes, la madre generalmente no trabaja, hay mujeres que trabajan, la mía trabaja, cuando puede. Y claro, ellas llevan el peso de la familia, de la vida y de la casa, ¿no? Y yo creo que ellas tienen que ser conscientes en ése sentido: cómo se hace la gestión sanitaria, educativa, tramitación administrativa... Y claro, el taller que tenemos, el proyecto de la mujer, de la dona éste... va en éste camino, que... Que no hace falta que el padre deje dos o tres o cuatro horas del trabajo para hacer una gestión administrativa... Y esto pues, empezando por la lengua... Que éstas mujeres tienen que hablar el castellano o el català, el catalán mejor porque aquí la administración todos los trámites son en catalán... es difícil, pero bueno, se intenta... Al menos con una o con la otra... O al menos se le explica: "A ver cuando vas al hospital qué tienes que hacer, pedir hora, una cita, guardar el papeleo, recordarlo.... Te vas al ayuntamiento para empadronar... Pues mira, tienes que pedirlo, lleva esto, con esto, y llevar el DNI... Te vas al banco, llevar la libreta que te..." (P12, home nord-africà, Premià de Mar)

La interiorització del discurs dominant entre la població autòctona és evident també entre les generacions més joves, encara que es revelin dins d'aquest discurs elements suficients per contrarrestar-lo. Es repeteixen relats com aquest:

"No es volen integrar, no és que no es volen...! Jo sí, jo sí, però lo que veig jo, que hi ha noies, de la meva edat, vale?, que sempre se reuneixen amb les noies del Marroc, vale? Jo

quan anava a l'institut ningú me parla de les noies del Marroc, per què? Perquè yo anae amb tothom, yo parla amb tothom, parla amb les de la meua classe, parla amb tothom!, amb les grans, amb els petits, amb tots els profes...no ho sé, súper oberta, però, clar, elles anaen amb el seu grup, i ja està, són 5 noies del Marroc i no poden anar amb..., amb..., amb ningú, jo parla amb nois, i em vestie d'una manera, elles no volien, o sigui, "Hola", "Hola" i "Adéu", sembla que jo era la estrangera, vale? Potser elles ara, si els hi preguntes, diran: "Oh, és que ella és molt tancada" o "Ella no ens parle" o "Ella és molt egoista", no sé ni què pensaran de mi, potser pensaran això, però jo...hai fet tot lo possible per dir: "Òstia, al pati, veniu amb nosaltres!", pues una que vagi amb aquesta colla, l'altra amb aquesta i l'altra amb aquesta, i no està sempre..." (PI4, noia nord-africana, Alcarràs)

Com veiem, però, aquesta persona també addueix la resistència de les seves antigues companyes als canvis radicals als que acabaven de fer front i al fet que es tracta d'un procés difícil en el qual intervenen també característiques individuals, sense menystenir el paper de les males experiències dels adults:

"... a casa, a casa influeix molt, el pare, vull dir, sempre que van... i diguin que "He estat amb un noi a l'hora del pati...", el pare dirà que no, cridarà i tot això, sempre que diguin: "Vull anar a sopar... amb aquestes amigues, diran que no", sempre que diguin "Hi ha una excursió a Barcelona" els pares diran que no, per això sempre estan juntes, com que... es pensen que són iguals, que totes poden fer una cosa i la poden fer totes, si no la poden fer, no la poden fer totes, jo crec que és això! (...) La majoria venen de pobles, i la majoria amb el pare que no sabia... no sabia... l'alfabet, que no ha estudiat, que hi ha pares que aquí han tingut experiències dolentes... que els han... insultat, han dormit al carrer..., que han fet...moltes coses i... jo penso que és això, que els pares fan això perquè... bueno, tenen molt mala idea d'aquí, tenen molt mala idea, jo és lo que penso." (PI4, noia nord-africana, Alcarràs)

En resum, les entrevistes realitzades permeten concloure que l'element "participació", implícita i explícitament, s'ha incorporat amb força als discursos locals relacionats amb la integració de la població immigrada, sense distincions importants entre els sectors representats per la propia administració, el moviment associatiu i la població local. Ara bé, els exemples que són evocats arran de la noció de participació social remetent als objectius propis d'un model d'integració sociocultural poc plural, i es concreten i limiten en:

- L'associacionisme immigrant, que concep de forma paral·lela en estructura i funció al de les entitats locals que s'acostumen a agrupar sota el rètol de 'culturals'
- El paper de l'aprenentatge de la llengua i del funcionament de la societat receptora, en un sentit que va poc més enllà de les qüestions pragmàtiques més peremptòries relacionades amb l'assentament
- El paper del discurs dels drets i deures dels immigrants

El proper capítol ens permetrà observar des de perspectives més generals i globals les coincidències o divergències d'aquestes visions i posicions a diferents nivells.

3. MODELS I REFLEXIONS SOBRE LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ INMIGRADA

3.1. Immigració i participació social en altres països: síntesi de la situació i elements de reflexió

Per començar aquest apartat ens referirem breument a les conclusions de l'Índex Europeu de Ciutadania Cívica i Inclusió. Aquest projecte (2004, British Council Brusel·les) fou creat per conèixer l'impacte de les polítiques de ciutadania sobre la inclusió de la població immigrada a nivell de les realitats europees i l'emergència de l'anomenat *espai comú* de Justícia, Llibertat i Seguretat. Els seus objectius principals són la comparació entre estats en moments semblants i també al llarg del temps, el seguiment de les polítiques europees en aquest àmbit i, finalment, la identificació de bones pràctiques desenvolupades per part dels diferents estats membres.

Les conclusions principals de la seva primera aplicació als estats membres (UE-15) és contundent: es pot afirmar que no hi ha dades suficients per comparar la inclusió social i l'exercici de la ciutadania dels immigrants a Europa.

Però per aquest Informe i pel què fa a Catalunya, ens interessen sobretot dos matisos a aquesta conclusió general:

- per una banda, sembla que tot i la diversitat existent entre els estats membres, les puntuacions obtingudes són consistents per les cinc àrees estudiades a cada un d'ells (inclusió al mercat de treball, reunificació familiar, residència de llarga durada, naturalització/nacionalització, anti-discriminació);
- per l'altra, es constata que ja no es pot parlar de grans diferències entre les polítiques aplicades pels estats membres amb llargues històries d'immigració i les dels estats que han esdevingut més recentment receptors en els fluxos migratoris internacionals.

En conjunt, és evident que persisteix la discriminació i, en molts països, també persisteixen les dificultats per la obtenció de la nacionalitat i els drets de ciutadania plens que comporta tenir-la.

L'informe de l'Índex va més enllà, i en referència als drets de "ciutadania cívica" imprescindibles per esdevenir membres actius en la vida social i política del país, afirma que actualment es pot parlar de que a Europa hi ha, literalment, una "*infraclasse legal*" composta per nacionals de tercers països que no gaudeixen dels mateixos drets que els europeus.

El concepte de *ciutadania cívica* que proposa l'Índex es refereix al gaudi dels drets següents:

- Dret a la residència
- Protecció contra l'expulsió
- Accés al treball i a l'auto-ocupació
- Accés a la reagrupació familiar
- Accés a l'educació, a la formació professional i al reconeixement de qualificacions
- Accés a la seguretat social i a l'assistència social
- Dret d'associació i dret d'afiliació sindical
- Dret de participació a la vida política (si més no, a nivell local)
- Dret de vot a les eleccions al Parlament Europeu
- Dret a la mobilitat per raons de treball i estudi dins de qualsevol estat de la Unió Europea

És fàcil observar que dins d'aquest conjunt de drets i principis es poden identificar les dues vessants o interpretacions de la participació social que hem proposat en aquest informe, que es refereixen, per una banda, al gaudi dels recursos socials i, per l'altra, a l'exercici de la ciutadania des de les estructures de participació a l'abast. No podria ser d'altra manera en la mesura en què el seu objectiu és reduir al mínim la distància i la desigualtat entre ciutadans dins dels estats membres i entre els estats membres, amb independència de la diversitat dels seus orígens.

Per tal de contextualitzar aquestes conclusions, hem portat a terme un seguit d'entrevistes en línia a experts en immigració d'altres països, des de diverses vessants i disciplines, que hem complementat amb informació obtinguda a partir d'una revisió de la literatura disponible, especialment la que ha produït la xarxa POLITIS. Els experts ens han confirmat les conclusions que l'Informe de l'Índex estableix, en el sentit de què manquen dades i es fa difícil realitzar diagnòstics atès no només el fet que manquen dades oficials sinó també que la recerca en aquest camp és fragmentària, com hem pogut constatar al primer capítol d'aquest informe pel què fa al cas català i al conjunt de l'estat.

Passem tot seguit a revisar la situació diversa que s'ha desenvolupat a altres països²² del nostre entorn pel què fa a la participació social de la població immigrada, fent especial atenció als que representen models diferenciats a Europa, com britànic i el francès, o bé el què podem denominar model

²² Hem omès les referències explícites a la informació obtinguda pel què fa a altres models aliens a la Unió Europea (Noruega, Estats Units, Austràlia) sobre els quals també hem pogut comptar amb entrevistes a experts, perquè aquí no es tracta de fer una relació de casos sinó de situacions, però les observacions crítiques han estat reflectides en el text i s'esmentaran tots els experts que hi ha participat, independentment dels països. En el text només es fa referència explícita a les fonts bibliogràfiques, per la mateixa raó que no s'identifiquen nominalment les altres persones entrevistades a nivell individual o en els diferents grups de discussió.

escandinau –dins i fora de la Unió Europea- representat aquí pel cas de Suècia, i el complex i canviant model holandès.

REGNE UNIT

Amb una llarguíssima història d'immigració, la població nascuda a l'estranger al Regne Unit ronda el 10%, tot i que a la ciutat de Londres representa una cinquena part de la població total. Düvell (2005) assenyala que en l'actualitat, i a diferència del què passava a les darreres etapes històriques on s'havia consolidat una política de drets civils i anti-discriminació, cada vegada es parla més d'una 'crisi d'immigració', que assenyala amb preocupació el que es considera una excessiva permeabilitat de les fronteres nacionals, amb l'emergència de centres de detenció i polítiques de deportació.

Els conceptes que s'han emprat tradicionalment per referir-se a les activitats de les associacions i moviments promoguts per persones d'origen immigrant, que s'han subsumit sota el paraigües de les 'minories ètniques' no ha estat el de participació cívica, sinó els d'*integració*, o *participació comunitària*, amb èmfasi en definir-los per les seves funcions d'*auto-ajuda*, de xarxes de *suport*, o també de *recreació cultural*. Aquesta és una reducció interessada de les denúncies del racisme policial i la discriminació judicial que moltes d'aquestes organitzacions continuen patint, especialment arran d'esdeveniments traumàtics i violents i d'enfrontaments entre comunitats.

Existeixen normatives explícites que tenen per objectiu promoure la igualtat d'oportunitats de les minories i dels immigrants al país, com ara la *Race Relations Amendment Act 2000* que es concreten en comissions específiques, com la *Commission for Racial Equality*²³, relacionades amb la lluita contra la discriminació, on s'estableix que es vetllarà per promoure bones relacions entre persones de diferents grups 'racials'.

Entre les iniciatives que es porten a terme hi destaca la participació en la regeneració als barris, per mitjà de voluntaris de les mateixes 'comunitats', la recerca de mentors que actuïn per representar i promoure individus o grups més vulnerables, etc. Amb tot, cal reconèixer que hi ha hagut canvis en les dinàmiques identitàries de les comunitats musulmanes i envers elles des de l'11-S, i molt més des dels atemptats a Londres del 7-J, encara que no s'hagin divulgat resultats fiables en aquest sentit. El que sí que es pot afirmar és que aquests temes han estat centrals en els debats sobre el terrorisme islamista i el qüestionament del model d'integració britànic, amb especial èmfasi en les qüestions relacionades amb el què s'ha entès com una orientació multicultural que implicaria o permetria una participació més segregada que plural de les minories. Es parla, doncs, de temes com la inclusió cívica, o la integració

²³ Cal assenyalar, però, que en s'ha aprovat un projecte de reforma d'aquesta comissió de manera que englobi qualsevol tipus de discriminació de sectors socials més vulnerables per alguna característica específica, com ara el gènere o la orientació sexual, de manera que la denominació de la comissió i les seves funcions en relació amb els grups minoritaris i immigrants quedarà equiparat i dil·luit entre un conjunt de riscos de desigualtats més gran.

política de les minories ètniques, dels immigrants i dels refugiats en estructures organitzatives de la societat majoritària, entenent la participació cívica com un procés en dues direccions, però és remarcable la manca de recerca en la capacitat dels membres de la societat majoritària per involucrar-se en qüestions relacionades amb la immigració.

Amb tot, sembla que s'han pogut constatar contradiccions importants en aquest sentit, com per exemple l'existència d'un alt nivell d'afiliació sindical però amb poquíssima representació en posicions de lideratge en les mateixes organitzacions. I és possible afirmar que es reproduïen els models de gènere i afiliació ètnica en els debats polítics, de manera que es produeix una sobre-etnificació pública dels problemes socials, associant, per exemple, la lluita per les qüestions ambientals a la població majoritària -o *blanca*- mentre que s'associen les qüestions de justícia social a les reivindicacions de les minories. Però també és cert que els temes principals en els quals els immigrants i les minories són més actius estan relacionats amb la religió, l'educació, les polítiques públiques, la salut i els propis temes d'immigració. I, en aquest sentit, s'han identificat patrons regulars de participació cívica segons diversos orígens nacionals.

FRANÇA

Schuerkens (2005) recorda en primer terme que l'accés a la nacionalitat francesa per part dels joves nascuts a França és possible sense cap procediment formal més enllà de la sol·licitud, i que en aquests moments només cal haver residit cinc anys al país per obtenir-la. Però els drets de representació i participació en la vida pública en tant que persones estrangeres ha estat força limitat, tot i la seva participació en empreses i associacions. En canvi, els immigrants han estat explícitament i sistemàticament utilitzats en els discursos de la lluita política local i nacional, tot i que es pot afirmar que les poblacions immigrades participen, sobretot, en associacions culturals i religioses, que sovint coincideixen amb èmfasis diversos vers una o altra orientació.

L'atur arriba al 30% dels immigrants extracomunitaris però només afecta a un 8,1% dels francesos autòctons. I no minva la sobre-representació de la població jove d'origen magribí en les dades de l'atur, amb una estimació de més del 50% d'aturats en aquest segment social. Però alhora també es parla de l'augment del comerç ètnic com una *forma d'integració*, tot i que oficialment el discurs defuig la consideració de minories dels sectors de població sorgits de la immigració de les ex-colònies.

Els límits o, més clarament, els fracassos de l'anomenat model francès es polaritzen al voltant de tres fenòmens, que amb virulència cíclica absorbeixen el debat públic: el debat arran de l'informe Stasi el desembre del 2003 i la *lleï del vel* (o la prohibició d'ús i exhibició de símbols religiosos visibles, o les limitacions a la diversitat de la identitat francesa) a les escoles públiques enteses com la representació institucional de l'estat laic al nivell més proper als

ciutadans, el discurs sobre el control de fronteres i la condició legal dels immigrants, amb la persistència de tòpics criminalitzadors als mitjans de comunicació (que no tenen cap regulació en aquest sentit) al costat del moviment a favor de la regularització universal dels *Sans Papiers*, i les controvèrsies al voltant de les causes dels esclats de protestes juvenils als barris i les conegudes cremes de cotxes i contenidors, així com de les estratègies i accions per resoldre-les.

Tot i que els experts mencionen les grans diferències existents entre els orígens de les persones immigrades pel què fa a la seva extracció social i al tipus de participació que porten a terme, precisament assenyalen que el buit més gran en recerca sobre immigració i participació a França és *la relació entre la implicació en organitzacions ètniques comparada amb la implicació en organitzacions majoritàries*.

SUÈCIA

El principal contacte de les poblacions immigrades amb les institucions de la societat sueca ha estat per mitjà de les associacions d'immigrants i refugiats en el seu paper de representació política amb les autoritats. Suècia fou pionera en l'establiment dels consells d'immigrants als municipis i fins i tot hi ha una cerimònia de recepció dels nous suecs als ajuntaments cada any en una data assenyalada.

El dret a votar al cap de tres anys d'empadronament es garanteix des de 1975, però la participació electoral ha anat baixant, en la mateixa tendència que el comportament dels suecs d'origen. Es pensa que les raons per la distància entre representació política de les poblacions immigrades i participació cívica es deu a la segregació i l'etnificació d'una part de la societat, és a dir, s'entén la participació exclusivament des de la *participació en estructures de la societat majoritària*.

Pel què fa a l'obtenció de la nacionalitat, es reconeixen diferències segons l'origen dels migrants (essent lògicament més fàcil pels procedents d'altres països escandinaus) i ara s'ha començat a facilitar la obtenció de la nacionalitat per als infants nascuts al país. Cal recordar que fins a mitjans dels 70 es va mantenir el requisit de coneixement de la llengua sueca per obtenir al nacionalitat, aspecte que, en canvi, més de trenta anys més tard alguns ajuntaments de Catalunya volen introduir, en la línia dels canvis polítics a Holanda en matèria d'immigració i d'integració.

També és important saber que totes les esglésies reben les mateixes subvencions per part de l'estat suec i que existeixen programes de TV i de radio en diverses llengües de les poblacions immigrades.

Benito (2005) planteja que la participació de la població immigrada en parts importants de la societat civil sueca es considera baixa, tot i que això canvia entre aquells que han adquirit la nacionalitat, especialment perquè aquests sectors han ascendit en el seu estatus social. També es reconeix que les

formes de participació de les poblacions migrants a les associacions acostumen a ser col·lectives, no individuals, perquè cobreixen moltes necessitats familiars.

Temps enrere, hi havia una alta participació als sindicats, però han perdut importància general en conjunt. Pel que fa als partits polítics, l'afiliació és menor però generalment a dins dels partits hi ha seccions per una certa participació autònoma. Un altre tipus d'organitzacions té a veure amb els vincles amb el país d'origen, aspecte molt important perquè a Suècia hi ha una proporció molt alta de població estrangera arribada com a refugiada política.

Amb tot, la tendència de la intervenció política sueca no ha resolt la tensió entre l'equiparació en el gaudi de drets individuals, que poden portar a un argument de la divisió entre sectors socials d'origen autòcton i d'origen estranger, i la idea dominant basada en evitar les divisions i particularitats entre grups d'origen suec i d'origen migrant en la promoció de la participació cívica i social. Un exemple d'això és el fet que les iniciatives de construcció de mesquites per part d'algunes poblacions immigrades de pràctica musulmana s'enfronten habitualment amb la resistència dels veïns d'origen suec.

HOLANDA

La qüestió de la participació de la població immigrada a Holanda, que ha estat àmpliament estudiada en comparació proporcional a la recerca realitzada en altres països si es té en compte el seu volum de població, resulta especialment interessant perquè conté elements molt clars de diversos models pel què fa a la seva evolució i, en especial, pel què fa als debats més recents que es plantegen els països de la Unió Europea. A més, l'any 2004 es va publicar un informe exhaustiu sobre els darrers quaranta anys de polítiques d'integració que constitueix una font d'informació excepcional.

En primer lloc, cal destacar, tal com assenyala Ter Wal (2005), que des dels anys 90 les antigues polítiques multiculturals que emfasitzaven la noció de la igualtat d'oportunitats s'han anat substituint per programes globals d'integració, la qual cosa ha causat problemes de finançament de les organitzacions migrants i discontinuïtats en la representació d'aquests sectors de població a nivell local, que anteriorment havien estat objecte de promoció per mitjà, sobretot, de la creació de múltiples consells i altres òrgans consultius formats per població immigrada.

Ara encara és vigent el dret de vot a les eleccions municipals si es compta amb 5 anys de residència legal, però tot i que augmenta el nombre de representants d'origen migrant, la participació electoral de la població immigrada baixa a cada convocatòria, especialment a Amsterdam. Però el què és més important és fer notar que hi ha una clara diversitat de formes de participació també dins de comunitats que aparentment són vistes com semblants, per exemple entre diversos grups d'origen musulmà deguts a la seva reorientació en el temps envers formes culturals o religioses específiques i vincles nacionals més

propers als països d'origen o a la societat holandesa. En un país que no arriba als 17 milions d'habitants, això es pot observar, per exemple, entre Turcs, Marroquins o Surinamesos, entre els immigrants, o entre Kurds, Iranians o Somalis, entre els refugiats polítics.

En aquests moments, sembla que les organitzacions religioses tenen una participació més alta i en ascens al mateix temps que les anomenades organitzacions de tipus ètnic o nacional reben subsidis si porten a terme projectes relacionats amb les noves polítiques d'integració, a diferència dels criteris de finançament anteriors, més orientats des de polítiques multiculturalistes que prioritzaven la reconstitució comunitària i la creació de xarxes ètniques. A més, de forma paral·lela als canvis polítics s'ha anat consolidant una situació polaritzada entre les poblacions immigrades, tant en termes de la seva segregació social com en termes de la seva polarització interna, entre l'èmfasi en els models d'èxit socioeconòmic representat per joves sectors professionals de segones generacions i un observable gir fonamentalista en altres sectors. El cas és que els traumàtics incidents relacionats amb l'assassinat del cineasta Theo van Gogh han fet saltar al públic el debat sobre el fracàs del *model multicultural holandès*.

En aquest sentit, cal fixar-se en el desplaçament del concepte de *minoria ètnica* i la seva substitució pel d'*al·lòcton no occidental*, amb el significat de persona pertanyent a un grup amb llengua, cultura i origen diferent de l'holandès, a partir dels anys 90, emprat per referir-se a persones en situacions vulnerables produïdes per *aquesta diferència* i només en part per l'acció de l'estat holandès en el passat colonial. Els canvis són evidents en aspectes concrets, com per exemple el fet que cada vegada hi ha més denegacions d'asil polític, que s'han establert restriccions a la reunificació per matrimoni, i des de mitjans de 2005, o que els nacionals de tercers països que volen immigrar a Holanda han de passar un "examen d'integració" als seus països d'origen abans d'arribar-hi.

Les tensions socials són cada vegada més evidents entre sectors d'origen immigrant i d'origen autòcton, sobre tot al voltant del què per una banda es consideren posicions inacceptables de l'islam envers els valors de tolerància i llibertat individual defensats a la constitució holandesa, i els conflictes derivats de la desafecció de sectors de joves fills i filles d'immigrants que no es veuen acceptats com a membres de ple dret en aquella societat, en la qual un clar sector de la població immigrada manté un nivell més alt d'atur, de dependència d'ajuts estatals i d'abandonament escolar. Tot això es pot constatar amb l'ascens de partits extrema dreta (com el Pim Fortuyn) i amb l'augment de les amenaces a polítics i mitjans de comunicació per part de grups islamistes. Ambdós aspectes de la participació, doncs, estan seriosament afectats per aquests canvis.

Aquesta revisió ens serveix també de punt de partida per reforçar amb una mirada més complexa els eixos d'anàlisi proposats a l'inici d'aquest treball per

avaluar la informació obtinguda sobre la situació a Catalunya. Vegem ara algunes conclusions preliminars que podem obtenir abans de passar a analitzar els debats i les perspectives aportades pels investigadors locals, els tècnics responsables d'immigració i els representants de les entitats i associacions d'immigrants.

1. Conceptes de participació social i participació ciutadana en relació amb les poblacions immigrades

- Les característiques dominants en el discurs sobre la participació de la població immigrada varien notablement de país a país segons les diferents històries d'immigració que han tingut i el pes de les relacions postcoloniales vigents, i en relació amb els canvis polítics externs i interns de cada societat
- Els termes més freqüents per parlar de la participació de la població immigrada oscil·len entre les nocions d'equiparació i autogestió a partir del principi d'igualtat d'oportunitats dins de les comunitats i la representació de poblacions immigrades en estructures de la societat receptora
- En la majoria de situacions analitzades existeix una càrrega sòcio i etnocèntrica al considerar que les organitzacions de tipus religiós no cristià no constitueixen elements d'integració, o eleven el risc de fragmentació social
- La majoria d'indicadors per avaluar la participació es limiten a la *participació associativa*, intra o interètnica i a la *participació política*, sense centrar-se en la participació dels recursos socials, que al nostre entendre són indicadors d'integració fonamental.

2. Models de participació a diferents països

- Diversos països han promocionat estructures, espais o activitats per fomentar la participació social de les poblacions immigrades des de paràmetres molt dirigistes, des de les pràctiques de la societat majoritària en el país receptor. Això ha portat a definir amb normalitat qui ha de tenir les iniciatives i quins actors s'han de posar d'acord per definir aquests paràmetres o marcs de participació.
- Sovint és del tot acceptat, fins i tot en absència de debat públic, que hi ha models de participació social de la ciutadania més acceptables o més inadequats, i això és perfectament identificable a nivell nacional i local per mitjà de les reaccions davant de les iniciatives sorgides des d'algunes poblacions immigrades. Cada vegada hi ha menys diferències entre països amb una llarga tradició d'immigració i refugi i asil polític i països que han esdevingut més recentment receptors de migracions internacionals, coincidint amb una les conclusions de l'Index.

- S'observen canvis en el temps en les polítiques adreçades a sectors de població específicament menys representats en les societats receptores –dones, joves- pel què fa a l'interès i a la participació de la població immigrada en aquestes iniciatives. També s'observen grans diferències entre els principis per fomentar la participació democràtica, o les pràctiques per fomentar l'apoderament de poblacions immigrades en el seu conjunt, per exemple, pel què fa a mecanismes i requisits per la obtenció del dret de vot o de la nacionalitat.
- Els models són canviants amb el temps i la relació entre participació i democràcia, o participació i ciutadania, més enllà de la retòrica, passa per uns moments complicats que sorgeixen de les posicions polítiques enfrontades, sobretot, al voltant dels models d'Europa i l'encaix de les poblacions d'origen musulmà, no sempre com a conseqüència de projectes migratoris poc reeixits en el nivell socio-econòmic.

3. Nivells de participació per part d'alguns sectors entre les poblacions immigrades

- L'exercici de la participació per part d'alguns sectors entre les poblacions immigrades es veu a vegades seriosament limitat per factors específics o bé es produeixen més sovint certs tipus de pràctiques i estructures de participació que d'altres. Les idees dominants sobre els factors clau per la integració en són responsables.
- Hi ha una manca generalitzada de dades, més enllà dels indicadors socials que desagreguen per edat, sexe i afiliació ètnico-racial o 'nacional' a nivell estadístic, amb criteris estatals específics que fan poc comparables aquestes dades quan existeixen

4. Factors que condicionen la participació social de les poblacions immigrades

- Hi ha una clara relació entre tipus d'estructures i oportunitats de participació social i estratègies de control social extern (majoritari) o intern (des de les jerarquies i rols de les comunitats immigrades) i estratègies d'acomodació social (internes i diversificades)
- Es porten a terme promocions específiques dirigides (dones, joves, infants, treballadors, etc) i debats implícits o explícits sobre participació sectorial per portar a terme canvis culturals dirigits, a vegades camuflats sota l'aparença de la lluita contra l'exclusió social, denominat fins i tot 'normalització'
- S'estableix una relació entre l'adquisició de drets socials i polítics i les pràctiques de participació social que es fomenten entre de les poblacions immigrades

5. Bones pràctiques en la promoció de la participació social de les poblacions immigrades

- Sovint es defineixen les bones pràctiques de participació social de les poblacions immigrades en funció exclusivament de l'abast quantitatiu dels seus resultats, i en funció dels seus propis objectius, de manera que es prenen com indicadors d'integració, per exemple, la quantificació i la comparació del nombre de persones immigrades que estan sindicades, o que formen part d'un club esportiu. Aquests indicadors s'haurien de reservar, en canvi, a la valoració de la integració social des de la perspectiva de la participació dels recursos socials, no de la participació en estructures formals.
- Altres indicadors proposats pels experts apunten cap a la consideració, principalment, dels objectius de les pràctiques dissenyades i promogudes, a partir de les perspectives dels seus eventuals destinataris, en tota la seva pluralitat i interna. El capítol següent desenvolupa aquesta posició.

3.2. Immigració i participació social a Catalunya: debats i aportacions dels investigadors, dels tècnics i dels associats

En aquest apartat es presentaran i contrastaran les consideracions i les aportacions de les persones²⁴ que han participat en cada un dels grups focals realitzats, en funció dels eixos temàtics abordats a les sessions corresponents. A diferència de les reflexions que expressaven les persones entrevistades als municipis on s'ha realitzat el treball de camp i que s'han recollit al segon capítol d'aquest informe, hem d'entendre que els debats aquí analitzats tenen el sentit contrari: identificar les coincidències i les divergències entre els discursos sobre la participació dels col·lectius immigrants que impliquen diversos nivells i perspectives d'anàlisi, i reconstruir els punts crítics sobre els quals encara s'ha d'aprofundir el debat social, cultural i polític relatiu a la participació en relació amb la ciutadania, més enllà de la vinculació a uns contextos socials i territorials específics.

Visions sobre el procés d'immigració actual

Les primeres consideracions que s'assenyalen coincideixen amb les dues perspectives que esmentàvem a la introducció d'aquest informe i amb forta divergència segons les experiències locals i el temps de dedicació al fenomen de la immigració, pel què fa a les persones amb responsabilitats tècniques. Des dels que sostenen que ens trobem en una fase d'acollida perquè la constatació de la immigració és general, fins els que no es dïesen enganyar per aquestes imatges,

És un procés, en general, que està enfocat fonamentalment des de l'acollida, fa molt poc que persones d'origen immigrant han arribat als nostres municipis i estan encara en un procés d'assentament en el territori, d'acord? (Tècnica d'immigració comarcal de la Regió Metropolitana de BCN)

Jo crec que tots els autòctons tenim una percepció fortíssima, no sé si real, però sí la percepció de que estem acollint contínuament (Tècnic d'immigració ciutat mitjana de la Regió Metropolitana de BCN)

Tenen altres prioritats, no participen perquè no poden, coincidint amb el què expresaven les persones entrevistades dels municipis estudiats:

Jo crec que les seves prioritats bàsiques són, tenir la seva situació legal, sobretot, la seva integració laboral, aconseguir un habitatge, reagrupar els familiars, i establir-se en el territori, jo crec que aquestes són les prioritats (Tècnica d'immigració ciutat mitjana de la Regió Metropolitana de BCN)

²⁴ Per tal de situar els fragments dels testimonis seleccionats i diferenciar els discursos en el text, s'ha procedit a una identificació mínima dels mateixos seguint els criteris següents: tipus d'actor/perspectiva, (persones expertes investigació i assessorament, persones amb responsabilitats tècniques, persones immigrades d'entitats i associacions), grandària i ubicació de l'entorn local (en cas de les persones amb responsabilitats tècniques) i origen per gran àrea geogràfica (en el cas de les persones immigrades).

Penso que les necessitats amb les que arriba aquesta població i les dificultats que tenen per al seu dia a dia, sovint impedeix que es puguin dedicar a coses més...[com la participació en entitats] (Responsable Pla d'Immigració local en ciutat petita de la Regió Metropolitana de BCN)

No entenem les seves iniciatives i destijos de participar, es produeixen males interpretacions i mancances en la comunicació, característiques dels processos interculturals en les seves fases inicials:

Tampoc entenem l'interès gran de les persones estrangeres o migrants, amb integrar-se i això de vegades no s'entén, que molts venen aquí, que realment volen integrar-se i porten les seves famílies i etcétera, per tant, per a ells és importantíssim participar allà on sigui, i, a més a més, a la que se'ls hi dona la oportunitat d'expressar-ho, s'expressen (Tècnica d'immigració ciutat gran de la Regió Metropolitana de Barcelona)

Algunes idees, per tal com s'expressen, mostren bones intencions, però una forta ingenuïtat i, sobre tot, una autèntica manca de formació i d'experiència,

Només veus uns bongos el dia de la diversitat (Responsable Pla Immigració comarcal a la Regió Metropolitana de BCN)

Els investigadors no aporten visions molt més complexes, allò que es dona per sabut no es transmet, però en canvi els líders de les associacions sí que ho transmeten. Inequívocament, referir-se a la participació dels immigrants és retornar a les causes de les migracions actuals i a les barreres estatals i locals dels països receptors, a les contradiccions que experimenten com immigrants a la societat receptora i la persistència i reproducció d'imatges negatives:

Les multinacionals que varen destruir i destrueixen la societat, la natura, la història i el futur del meu país són aquí (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

Tot parteix de la famosa llei d'estrangeria que ens impedeix ser persones, que ens converteix a tots en mà d'obra barata i a vosaltrès en super persones (Membre d'associació de defensa dels drets dels immigrants)

El què estan fent els companys que arriben amb els cayucos... s'està criminalitzant als companys que arriben d'Àfrica. Es fan grans campanyes per recollir diiners per a què la gent no es mori de fam a l'Àfrica i després, quan arriben aquí, se'ls tanquen les portes i se'ls expulsa (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

I una diferència sorprenent: el racisme ha estat un aspecte absent en els primers discursos dels experts, en comparació amb les primeres intervencions espontànies dels membres de les associacions:

S'imposa una jerarquia sobre l'origen de l'arribada, el què més compta és l'aspecte (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

I quan més fosca és la teva pell, més difícil se't fa arribar ... (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

El ressentiment, la sensació d'engany, la por també des dels sectors de població immigrada, queda ben palesa en aquests testimonis:

Total, si acabo d'arribar, me'n vaig a Europa de veritat, no al nord d'Àfrica (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

I jo haid de demanar, comportar-me amb bones maneres quan aquí tenen una estàtua d'un genocida, d'una persona que comerciava amb éssers humans! Per favor! Una mica de respecte, jo demano una mica de respecte! (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

I després, a les nostres associacions hi va gent que està pagant els sindicats, CCOO, UGT, per a què tu els busquis un advocat laboralista perquè ells no els volen defensar. Aquest és el discurs dels sindicats, sí, són treballadors quan els hi convé, i no els hi convé, ells no existeixen (Membre d'associació de defensa dels drets dels immigrants)

Influència dels models d'assentament a l'espai local

La sensació d'invasió a l'espai local, als pobles petits i mitjans, encara tenyeix el llenguatge dels propis tècnics:

A l'any 1992 es va produir una arribada massiva de gent provinent del Magreb i, a més, amb los seus imans, la qual cosa ha convertit Martorell un reducte fonamentalista islàmic però important, i per un altre costat, doncs, tota la gent que prové de la zona subsahariana, doncs, deunido, deunido, la gran quantitat d'esglésies que està produint allà. (Tècnic d'immigració ciutat petita Regió Metropolitana de Barcelona)

I amb la mateixa cruesa s'aborden els temes de classe i origen, projectant visions negatives a partir d'una noció ideal d'equilibri i d'una noció de desequilibri i mancança entre grups d'origen dins del col·lectiu de la població immigrada:

El tema de classe és un element fonamental i, aleshores, tenim que [...] tradicionalment ha estat un nucli d'immigració europea i, què passa, que en aquests moments hi ha 490 comunitaris, però en els darrers temps han arribat 450 llatinoamericans i 400 marroquís, i tots segregats a l'espai... (Tècnica d'immigració ciutat petita, costa, Regió Metropolitana de BCN)

... són de Barcelona o de la resta de l'Estat, i l'altre 50 és la meitat de la comunitat europea i l'altra meitat d'Amèrica Llatina, argentins en primer lloc, de la comunitat europea, anglesos, de tot, no? i... de marroquins només hi ha un 2%, per lo tant no ho sembla... no... no planteja cap tipus de... problema. Tota la gent tenen un nivell d'estudis superiors (...) i passen desapercebuts, (Responsable Pla comarcal d'immigració, costa, Regió Metropolitana de BCN)

La comunitat predominant són els marroquins, i concretament, molta gent de les zones rurals, amb la qual cosa tenim molta dona sense alfabetitzar en la seva

pròpia llengua (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Percepcions sobre les associacions d'immigrants

En positiu, element integrador que permet superar barreres a la participació social derivades del desconeixement de l'espai d'arribada i de la seva llengua

És normal que s'associïn i que s'agrupin per grups d'origen ètnic, o d'origen nacional, crec que és absolutament normal... Això no ha de ser percebut com una cosa negativa i com una agressió per part de l'altre teixit associatiu (Tècnica d'immigració ciutat gran, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Aquestes associacions d'origen comunitari, ètnic o el què vulgueu, poden tenir una funció de gran importància en el procés integrador de la persona (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

I en negatiu,

Se'ns presenta ara a nosaltres una realitat cultural molt mediatitzada per valors religiosos, això conforma uns nuclis molt tancats que tendeixen a associar-se, una comunitat musulmana, religiosa, islàmica, una comunitat abventista... (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

I es clar, volen crear una certa influència, i en aquest sentit sí que realment, en el sentit que aquestes entitats o aquestes associacions, amb el principi d'influència sí que participen en la vida del poble, en la dinàmica de (...) Doncs, la participació, encara que sigui d'aquesta influència, és una participació en aspectes, una mica negativa (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

I les rèpliques, pensant en les formes de participació de la població autòctona, mostren les dificultats de reconciliar un model no confessional amb la participació comunitària d'origen religiós,

Però les esglésies, les religions, sempre han estat uns valors de formar part d'alguna cosa, no? (Tècnica d'immigració ciutat petita, costa, Regió Metropolitana de BCN)

El fet de un grup de persones musulmanes al voltant d'un espai de culte s'associï i creï una entitat cultural, no té per què tenir un caire exclusivament religiós, ni molt menys (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Amb tot, aquesta idea ha estat reforçada amb les explicacions d'alguns experts, que han definit la participació social com el fet d'organitzar-se per tenir alguna influència en l'espai social:

La voluntat de tenir un impacte en l'espai públic, o així l'hauríem d'entendre, la participació (Investigadora en immigració a Catalunya)

Representativitat de les associacions i accés a les poblacions immigrades

Des del món de la recerca hi ha dubtes sobre la representativitat i es culpa a les accions de les administracions el fet de perpetuar aquestes ficcions

Caldria veure quina és la representativitat que tenen aquestes associacions dels diferents col·lectius per erigir-se en actors dels programes de participació (Investigadora en migracions llatinoamericanes)

És l'ajuntament el que els reconeix, de vegades, es formalitza una relació amb un individu que es fa interlocutor d'una comunitat sense que estigui legitimat, però és que això continua, hi ha hagut alguns col·lectius que ho han volgut perpetuar, i la perpetuació de persones és possible perquè es busca aquesta representativitat per part dels ajuntaments (Assessora en temes d'immigració llatinoamericana a Catalunya)

Jo entenc moltes vegades que les associacions o els líders de les associacions acabin monopolitzant-les, controlant-les o liderant-les, perquè és un dels pocs espais de prestigi social als quals hi tenen accés (Investigadora en immigració a Catalunya)

O a les dinàmiques de desigualtat interna de tots els sectors de població, immigrada o autòctona, per exemple pel què fa a les qüestions de gènere, que l'administració hauria de tenir en compte :

I és aquí quan trobem tota aquesta diferència asimètrica de participació quan a gènere dins de les associacions d'immigrants (...) Però participar dins del propi col·lectiu com a líder t'ajuda a recuperar el capital simbòlic perdut en la teva inserció precària aquí (Investigadora en migracions llatinoamericanes)

Aquesta idea és compartida només parcialment pel món associatiu:

Amb això el què passa és que s'està produint una situació anòmala, l'entitat elabora un discurs com si representés als immigrants davant de la societat, però en realitat està fent el contrari, està representant a un sector de la societat envers els immigrants (Membre d'associació de defensa dels drets dels immigrants)

[Però] sempre vols fer moltes coses amb la comunitat, el què vols és sempre representar-los bé, el què fas és que sempre vols representar-la bé (Membre d'associació immigrants d'Europa de l'est)

Intentem col·laborar amb tots, amb l'ajuntament, amb Comissions, amb el Consell Municipal de les Associacions, amb el Consell de la Immigració, estem a moltes coses (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

No, jo no em considero representant de ningú (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

Hem d'anar junts, clar que tenim moltes diferències, però tenim un objectiu perquè som immigrants, i que volem ser ciutadans (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

I les administracions es defensen adduint que d'aquesta manera entren en contacte real amb les poblacions immigrades i les fan visibles en positiu, com comunitats organitzades que poden intervenir en el diàleg a nivell local en els temes que els afecten o els preocupen :

Hem trobat que s'han creat moltes associacions, llatinoamericanes, àrabs, subsaharianes, etc. i, a més a més, de subsaharianes de diferents països. Jo penso que aquí, intel·ligentment, l'Ajuntament els hi ha donat tot el suport del món, per constituir-se, per agrupar-se, els espais (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Intentem col·laborar amb tots, amb l'ajuntament, amb CCOO, amb el Consell Municipal de les Associacions, amb el Consell de la Immigració, estem a moltes coses (Membre d'associació d'immigrants marroquins)

Funcions de les associacions

Com s'apropen els grups immigrants a les institucions des d'una posició d'agents i no de dependents i vulnerables? Quins espais de coneixement real tenen de la societat receptora? Algunes formes i activitats de l'associacionisme, fins i tot l'intraètnic, acaben tenint aquestes funcions i assumint-les de forma explícita:

Lluita política específica i compartida

La lluita contra la Llei d'Estrangeria ha de ser al cent per cent [de la dedicació] Estic parlant del voltant dels 600 afiliats que tenim i que vénen de tots els països... també catalans i espanyols entre nosaltres (Membre d'associació de defensa dels drets dels immigrants)

La nostra associació té una particularitat, apostem pel projecte històric del poble català. I ens enfrontem -no el neguem, en hi enfrontem- al projecte històric de la monarquia espanyola (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

Crear comunitat, conèixer els altres que estan com tu, conèixer la societat receptora

Nosaltres, dins de l'associació de senegalesos que tenim hi ha molta diversitat, hi ha un djiola i el mongo que són dos idiomes que són completament diferents [...] Des de l'associacionisme el què intentem és crear, al màxim, un espai de

d'intercanvi comunitari, no és només de la comunitat, no és només per senegalesos... (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

Però les oportunitats per a què aquest coneixement es produeixi són escasses:

La incorporació dels immigrants en el món associatiu, és pràcticament inexistent o molt baixa (Tècnica d'immigració de ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Altres formes de relació al marge de l'associacionisme formal

Algunes veus apunten al **reconeixement** de les xarxes informals de suport que s'estableixen al marge de les estructures de participació establertes i identificables:

Jo una altra de les coses que trobo molt enriquidores és comptar també amb persones no associades dins de grups de decissió, no només que es tinguin en compte les persones que estan associades (Responsable Pla d'Immigració Comarcal, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Encara que aquestes formes de **creació de xarxes** no tinguin a veure en absolut amb el moviment associatiu i sí amb formes propies de participació social, que coincideixen amb la reconstitució comunitària de la cultura d'origen, imprescindible per portar a terme de forma completa els processos d'incorporació social dels infants per part de les responsables de tenir-ne cura col·lectivament, les dones, tal com hem esmentat al primer capítol en relació amb diversos grups de l'Àfrica subsahariana:

Estan sorgint grups de persones estrangeres, igual que hi ha autòctons que es reuneixen per jugar a la petanca o per parlar, doncs grups de dones, en concret, de dones subsaharianes que un diumenge cada no sé quan es troben i es donen suport unes a les altres i van avançant en el seu procés d'integració aquí, cosa que ens sembla fantàstic (Tècnica d'immigració, ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

El món de la recerca reconeix que encara no s'ha sabut abordar aquest moviment, però això és degut al poc desenvolupament d'aquest tema i al fet que les tècniques d'aproximació a les poblacions migrants sovint han passat per la xarxa associativa intraètnica, si més no, en les primeres fases de treball amb col·lectiu concrets (segurament, excepte en el cas de la recerca sobre qüestions educatives o socio-sanitàries). Un dels problemes consisteix, tal com esmentàvem més amunt, en no saber identificar com a tals les pràctiques de participació social pròpies en el context de la reconstitució comunitària, com encara succeeix amb els grups de dones immigrants nordafricanes i els seu ús de les mesquites, o bé els grups que es creen al voltant de les participacions en parròquies catòliques, com ara els d'origen filipí i també llatinoamericà:

Moltes pràctiques estàn totalment desvinculades de l'associacionisme i és on realment es mouen els recursos i es formen líders dins de les xarxes que les associacions no han arribat a captar... (Investigadora en migracions llatinoamericanes)

I des de les associacions d'immigrants això es planteja de forma oberta:

Per tant, la qüestió fonamental de la participació, i ara sí que em refereixo a la participació col·lectiva, no la individual, es basa en crear estructures que han d'estar a cavall entre la tradició del país d'origen i la realitat social del país receptor (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

Un primer problema real davant de les ocasions per establir relacions interculturals són les dificultats de fer participar als autòctons en **activitats conjuntes**. La participació de la població autòctona no s'estima suficient en general per part de les administracions:

En l'àmbit de l'escola hem intentat promoure un programa que va partir per iniciativa del Departament d'Educació i de Benestar Social de la Generalitat, que es deia, i es diu, "Un espai per aprendre, un espai per conèixer", això són uns tallers que potser hi ha molta gent que li sona, i que consisteixen en crear un espai de trobada de persones immigrades i autòctones, l'altre requisit és que s'han de vehicular les actuacions en llengua catalana, per tal que els hi vagi sent familiar l'ús de la llengua... (Responsable Pla d'Immigració Comarcal, costa, Regió Metropolitana de BCN)

La participació dels autòctons és molt complexa, costa molt que les mares, de procedència autòctona, vagin a aquests tallers (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Hem de partir de la base de quina és la realitat participativa, avui en dia, a les nostres ciutats... perquè, clar, el nivell de participació és baixíssim, les diferents entitats de participació pública local... (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

La realitat d'aquestes entitats no és molt bona en el nostre poble, la ciutat... és horrible, és una colla de quatre amics que s'ajunten, tenen la subvenció i les associacions de veïns són comissions de festes, i, a partir d'aquí, què volem demanar si les nostres entitats, tota la vida, són com són i van com van (Tècnic d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

I un segon problema és aconseguir que els autòctons obrin les portes a la participació de la població 'forània' sense **prejudicis**

Aquests nois i noies, quan es troben amb el senyor de l'associació de veïns històric, per dir-ho bé, no?, no hi ha cap connexió en cap sentit, els hi diu que són de banda llatina i ja està! (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Apelant a idees de **cooperació** pel co-desenvolupament

Des de fa 10 anys hi ha gent voluntària que treballa amb l'associació [...] de forma permanent, setmanal, etc. fins a ser capaç de gestionar, conjuntament ara, amb el suport de l'Ajuntament, un projecte al país d'origen, en el lloc d'origen dels immigrants que viuen en aquell barri... exemplar, jo penso que és exemplar (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

O bé evitant els **serveis específics** sempre que sigui possible, tot i que això planteja problemes que no s'han debatut i que implícitament es refereixen a les relacions entre **igualtat i equitat**:

A la oficina el que intentem és que tots els serveis atenguin a tota la gent, i l'atenció al ciutadà... per què el servei de l'AMIC té d'anar a una hora, es troben que si tenen un problema laboral, una persona nouvinguda té un servei gratuït en el mateix municipi que li donarà assessorament, i a darrera ve un de... de Sitges, un que no és estranger, i, aleshores, aquest no té aquest servei gratuït, sinó que s'ha d'espavilar... i llavors ja està (Tècnica d'immigració ciutat petita, costa, Regió Metropolitana de BCN)

Això també implica una renovació en els serveis, s'ha de contractar gent d'origens diversos en els ajuntaments, no crear serveis paral·lels (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Però la generalització és constant, fins i tot entre els agents de l'administració que tenen més contacte amb la diversitat de la immigració a Catalunya i també des d'alguns sectors del teixit associatiu, i en les direccions que sigui:

La utilització dels espais la fan seguint els seus... esquemes, que no són les normes que... que tenen la instal·lació, no? I aleshores fan allà unes... menjades, i... bueno, fan... jo què sé, foc, i... ho deixen tot sense endreçar, i aleshores això provoca que els responsables... (Tècnica d'immigració ciutat petita, costa, Regió Metropolitana de BCN)

Perquè a la societat receptora les associacions, entitats esportives, culturals, partits, esglésies... però l'immigrant passa de totes perquè encara està arribant, perquè es triguen dos anys per arribar, i cinc o sis en instal·lar-se... (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

Altres perspectives matisen aquestes generalitzacions i reprenen molt clarament un enfocament més relativitzador i realista en la línia de la introducció d'accions que promoguin una participació més igualitària a partir d'estratègies que tinguin en compte la diversitat de tractaments per aconseguir l'equitat, també en la intervenció per la **promoció social**:

... si al senyor marroquí se l'ha d'avisar tres vegades perquè treballa 24 hores i el mòbil l'ha de tenir tancat perquè està a la fàbrica, doncs l'ajuntament ha de tenir l'interès d'avisar-lo quatre vegades, perquè en aquest cas és necessari, llavors no s'estan aplicant aquestes pràctiques i llavors: "No, no, si ja els hem avisat" o ni els avisem, no? (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Dificultats davant de les pràctiques de promoció de la participació social

Les persones en posicions tècniques que tenen més experiència expressen les seves dificultats a l'hora d'encertar les estratègies que promoguin la **participació activa** dels diversos sectors de població immigrada per part de les administracions públiques i controvèrsies pel què fa als models de participació proposats. No és fàcil identificar bones pràctiques en aquestes condicions, i menys encara quan des del món de la recerca es detecta i es confessa un desconeixement important sobre aquest tema:

No tenim eines suficients, potser perquè jo penso que ens falta coneixements, eh?, de com fer avançar aquestes entitats i que passin d'aquesta fase d'acollida dels seus iguals entre cometes, a organitzar altres tipus d'activitats en el territori més enllà de la festa X (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

I les activitats que de manera fixa s'ha fet des de cada servei són com inamovibles i, a vegades, no s'ajusta amb la ciutadania que tenim ara, no? (Assessora en temes d'immigració llatinoamericana a Catalunya)

Que tenen la seva expressió paral·lela entre la població immigrada que forma part del teixit associatiu,

Jo no crec que hi hagi cap facilitat per formar associacions, exactament el contrari, jurídicament tenim el mateix [dret] que qualsevol altra entitat, això sí, jo parlo de Catalunya, a Espanya no sé, no hi vaig... (Membre d'associació d'immigrants marroquins)

Jo conec persones que porten com un any per fer-se d'una associació, però no ha sigut tan fàcil. Després hi ha moltes barreres que són de tema lingüístic, el tema jurídic, que són coses que no entenen... (Membre d'associació d'immigrants subsaharians)

De fet, aquesta és una de les contradiccions més importants entre la percepció de l'administració i les opinions expertes –en la línia de la revisió conceptual exposada al primer capítol- en contraposició a la percepció dels membres de les associacions: la consideració de la seva pròpia organització. Per les associacions, hi ha una política contrària a l'**autoorganització de la població immigrada**, perquè no interessa que es mobilitzin en contra de l'administració, la qual cosa diuen que és demostrable pel tracte diferencial en matèria de subvencions.

"Jo crec que hi ha una política molt decidida a frenar la possibilitat d'autoorganització dels immigrants, sobretot per una cosa, per evitar que sortim al carrer per reclamar drets [...] I aquí hi ha hagut una criminalització permanent d'aquelles entitats que no dèien amèn a tot el què plantejava el control de la immigració. No hi ha cap facilitat" (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

"El 92% dels recursos de subvencions per immigració se'ls emporten entitats natives: Càrites, Creu Roja, UGT, CCOO" (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

D'aquesta manera, s'addueix, es promou la competència entre associacions i es força la seva fidelitat a interessos polítics concrets, amb intents de manipulació als quals han de fer front:

"No diré cap partit ni cap associació, però em limitaré a dir que hi ha associacions que són, segurament, tenen unes... no sé, fan una tendència política molt clara, que estan subvencionades, els estan donant diners..." (Membre d'associació d'immigrants marroquins)

La crítica va més enllà, en la mesura que es considera que les persones que es dediquen a l'estudi de la població immigrada també s'aprofiten econòmicament del fenomen, però la crítica més radical s'adreça a les pràctiques de les organitzacions sindicals:

"Els sindicats en aquest sentit, l'any 2000, tots els sindicats i totes les organitzacions es van omplir la boca dient que afiliarien als immigrants sense papers per protegir-los de la policia. I només va durar fins que nosaltres vam guanyar la lliuta dels papers del 2001. Després d'això tothom es va donar de baixa automàticament (...) perquè no cotitzaven, i això és important. Cotitzar, pagar mensualment..." (Membre d'associació d'immigrants llatinoamericans)

Alguns membres de les associacions, en especial les que tenen una funció bàsicament reivindicativa pel què fa als drets dels immigrants, exposen de forma molt clara que les **estructures de participació** utilitzades –és a dir, fonamentalment l'associacionisme segons el model local- són les que se'ls ofereixen atès que si n'utilitzessin altres per fer sentir la seva veu, serien exclosos i encara més criminalitzats. Però, en aquest sentit, el següent testimoni il·lustra tant la necessitat de tenir interlocutors i no fer passos en fals en la gestió política de la immigració per part de les administracions, com la dificultat per part de la població immigrada de fer front o bé de respondre en aquests termes al model de relació que vol forçar:

"... la presència és per falta de mitjans, per exemple ara he fet com tres xerrades avui, perquè clar, no he treballat, m'he saltat dos cursos entre altres coses... No he anat a treballar i he passat el matí allà... Ara havia d'anar a sobre una reunió sobre assumptes religiosos del meu país... però clar, jo puc fer això!" (Membre d'associació d'immigrants marroquins)

Tampoc hi ha consens entre els experts sobre què és una **bona pràctica** per promoure la participació de la població inmigrada, atès que mentre uns es centren en models d'eficiència

Una pràctica és efectiva en la mesura de l'impacte que té... (Assessora en temes d'immigració llatinoamericana)

altres insisteixen –i aquesta és la nostra perspectiva- en què el què cal és discutir els models per als quals es dissenyen i s'endeguen les pràctiques:

No sé quins bons exemples podem anar trobant d'aquest tipus si no són experiències molt concretes... (Investigador en immigració a Catalunya)

Les bones pràctiques tenen més a veure amb els valors que se suposa que es volen implementar, o el model social que es vol implementar, però ni s'explicita el model social o fins i tot de vegades és contradictori els valors que tu vols transmetre amb el que és el model social imperant (Investigadora en immigració a Catalunya)

Això també es pot traslladar a les associacions, a l'associacionisme propi de grups migrants. En el cas del col·lectiu marroquí, fomentar l'associacionisme pot ser una bona pràctica en funció de que l'associació aconsegueixi aportar alguna cosa als associats, potser quelcom no tangible, potser un marc de relacions i capital social, i això és molt important, però s'ha de conèixer abans; el concepte ha d'incloure una idea de benefici social per als destinataris, també... (Investigador en migracions nordafricanes)

I sempre sense perdre de vista la importància fonamental del **temps** i dels efectes de les accions socials en el temps:

Hem de tenir una paciència absoluta, perquè estem treballant amb processos que donen resultats a mig termini, i, per tant, a vegades tens la sensació que és molt ingrat treballar en això perquè no obtens resultats (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Es reconeix clarament que els darrers temps han canviat perquè els discursos sobre la promoció de la participació social de les poblacions immigrades, més enllà de la retòrica d'altres períodes, han estat acompanyats de **suport material**:

Fins que no hem tingut diners expressament per això, no s'ha fet res [es refereix explícitament al primer govern tripartit] (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Jo tinc aquí en majúscules que arribar a la gent costa diners, és a dir, a la gent autòctona, imagineu-vos a la gent de fora (Tècnica d'immigració ciutat petita, costa, Regió Metropolitana de BCN)

Amb tot, l'èxit de les estratègies d'intervenció no depenen només dels diners. Persisteix una profunda incomprensió del fet que la immigració internacional des de països llunyans i per raons econòmiques causades per la globalització d'un model econòmic en el qual nosaltres pertanyem als sectors dels països rics:

També hi ha la resistència del "és temporal", la diferència és que ja és una cosa que no és temporal, sinó estructural, però no es vol que sigui estructural, eh? (Tècnica d'immigració ciutat mitjana, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Finalment, malgrat el reconeixement d'iniciatives que han fomentat representacions positives i no victimitzadores de la immigració, es repeteix la queixa sobre el fet que els **mitjans de comunicació** no ajuden perquè també són contradictoris. En alguns casos es va més lluny i se'ls responsabilitza de la manca d'efectivitat de la feina feta per part dels tècnics i les administracions locals i per part de les mateixes associacions d'immigrants:

Els mitjans de comunicació que contínuament ens tiren la feina enrera, perquè fem un pas, surt una notícia i fem tres passos enrera, no? (Tècnica d'immigració ciutat petita, interior, Regió Metropolitana de BCN)

Els que treballem amb polítiques migratòries hauriem de ser capaços de transmetre-ho a la població autòctona (Investigadora en immigració a Catalunya)

Per a què serveixen totes aquestes investigacions? No pas per treure tota la brutícia que ens tiren al damunt nostre, que estem sota sospita, que som delinqüents, que som inseguretat ciutadana, i tot això... (Membre d'associació de defensa dels drets dels immigrants)

L'anàlisi dels experts és bàsicament coincident amb aquestes opinions, però hi ha una resistència sistemàtica, i reconeguda, a la col·laboració amb els mitjans de comunicació des del món de la recerca, de manera que *persisteix el decalatge entre el què es coneix, el què es publica i el què es divulga com a part del debat públic*. Aquest és un tema de responsabilitat social de la recerca que es fa més evident en situacions de canvis socials profunds, com els que estem vivint.

Per concloure aquest apartat, ordenarem, sintetitzarem el repertori de les aportacions presentades a partir dels eixos d'anàlisi que també hem aplicat en el primer apartat d'aquest capítol, en relació als models de participació en diferents països del nostre entorn:

- Sobre el **concepte de participació social** dels actors en relació; bàsicament, entre els grups immigrants i les administracions locals encarregades de la gestió de la immigració-, en relació als seus continguts i pràctiques i en relació amb els vincles que s'estableixen entre participació activa i integració.

- Pràcticament cap de les persones que han participat en la recerca ha sabut, o ha pogut, donar-nos una definició específica i clara del que es considera la participació social. Aquesta constatació és especialment evident dins l'àmbit de l'administració. Com a molt, s'ha definit, o s'ha il·lustrat, el que pot ser considerat com a participació social a partir de la concreció d'alguns exemples d'iniciatives on hi ha hagut una certa implicació de població immigrada. Es a dir, s'ha definit un determinat tipus de participació a partir de la seva pràctica i del seu exercici en àmbits i espais especialment fàcils d'identificar.
 - Gairebé de forma exclusiva, la noció de participació social aplicada a les poblacions immigrades es remet a la pertinença o no a moviments associatius, i quan no es així, es fa a través de la valoració de la implicació en activitats -de tipus lúdic en la majoria dels casos, o pertanyent a l'esfera del lleure, diguem-ho així-, gairebé sempre dissenyats i promoguts per la societat majoritària.
 - Tot i el biaix que això ha suposat, el que és realment significatiu, però, en relació a aquest aspecte, és que aquesta concepció *limitada* de la participació social relacionada amb la immigració la manifesten de forma pràcticament idèntica i en els mateixos termes tant els representants tècnics de l'administració pública catalana, com els propis immigrants, especialment, aquells que ja tenen alguna mena de vincle amb el moviment associatiu, tot i la radicalitat amb la que alguns expressen les seves queixes respecte a les accions dels anteriors.
- Sobre els diferents **models de participació**, en funció de l'àmbit social en el qual s'exerceix la ciutadania i en funció de les responsabilitats institucionals i organitzatives que els promouen.
- El marc de l'associacionisme immigrant és, ara per ara, un dels models (per no dir l'únic model) on es concreta i on es reconeix de forma més evident i clara la participació dels individus i els col·lectius de població immigrada en la societat de destí.
 - Un dels indicadors amb el que gairebé tothom està d'acord respecte el grau d'integració dels col·lectius immigrants és l'existència -o contràriament, la seva absència- d'associacions nascudes al interior de dits col·lectius, fins el punt que s'observa una tendència a forçar les iniciatives de participació activa dins d'aquest model.
 - Qualsevol tipus d'iniciativa al voltant de l'organització comunitària d'un col·lectiu es converteix en un potencial indicador de les estratègies d'adaptació i acomodació social d'aquests col·lectius, al mateix temps que pot informar, en bona mesura, del grau d'assentament del col·lectiu en la societat receptora i de les seves perspectives de continuïtat en el territori.

- Aquest model desitjable es contraposa a altres opcions d'organització comunitària, especialment a aquelles de les què se sospita que serveixen d'estructura per al desenvolupament exclusiu d'expressions internes de reafirmació identitària, i que suposadament es converteixen en plataformes de resistència i autosegregació.
 - També cal assenyalar que existeixen posicions absolutament contraries i enfrontades entre associacions que suposadament representen els mateixos col·lectius i els mateixos interessos, però que reclamen en exclusiva la seva representació; aquest és un efecte de l'estratègia de forçar i reconèixer les veus de la població immigrada gairebé en exclusiva, també, per mitjà d'entitats idèntiques a l'associacionisme autòcton
- Sobre la percepció dels **nivells de participació** de la població immigrada, és a dir, sobre la participació *activa* de la població immigrada i l'exercici de la participació, amb especial atenció a l'emergència de nocions implícites sobre estructures i pràctiques participatives considerades adients i no adients.
- Es manifesta de forma clara un enfocament i un abordatge de la participació social i de la gestió de la immigració a partir de les polítiques d'acollida, amb escasses visions crítiques des de l'àmbit municipal, que atribueixen la baixa participació de la població immigrada al predomini d'aquest abordatge
 - Fins i tot si només es prenen en consideració aquestes pràctiques, no existeixen dades empíriques que recullin de forma clara aquesta incidència per poder valorar la seva utilitat, essent aquesta una limitació derivada de la pròpia noció de participació amb la qual es treballa
- Sobre els **factors que condicionen la participació** de la població immigrada en iniciatives de participació social, en funció del coneixement dels processos d'incorporació social protagonitzats i viscuts per alguns col·lectius.
- Persisteix una perspectiva etnocèntrica i sociocèntrica de la diversitat cultural i es mostra com un factor que impedeix la correcta incorporació i utilització / aprofitament de la oferta de la societat receptora
 - En la seva acepció més corrent, la de l'associacionisme, es percep un excessiu intervencionisme de l'administració i una excessiva burocratització, que es relaciona indirectament amb un clientelisme que es reproduïx entre alguns representants d'associacions que es presenten com líders comunitaris. Es detecta un cert discurs autocrític que qüestiona el foment de la participació des de la pròpia administració pel fet que aquesta intenta canalitzar-la sota paràmetres "controlats" i "controlables"

- Dins aquest discurs s'amaga també, possiblement, una concepció de la participació social com una *pràctica social de classe* que pertany a l'esfera de la promoció social, o del manteniment de la presència pública d'alguns sectors socials de classe mitjana, més que no a les classes populars o a l'esfera de la incorporació de les poblacions immigrades

Per últim, es necessari a revisar la **noció de bones pràctiques**, per mitjà d'exemples de promoció de la participació activa, sobre la seva definició i sobre l'establiment d'elements d'anàlisi i de valoració comparables i transferibles a diversos contextos. Aquest és l'objectiu del següent capítol.

4. BONES PRÀCTIQUES PER PROMOURE LA PARTICIPACIÓ SOCIAL DE LA POBLACIÓ IMMIGRADA

4.1. Elements d'anàlisi i indicadors d'avaluació

Un dels objectius principals de l'estudi era identificar i analitzar les concepcions vigents del que s'anomena una "bona pràctica" i sobre quins criteris es pot establir aquesta mena de categorització en relació amb la millora de les condicions d'integració de la població immigrada. De manera paral·lela al que ha passat amb el concepte de participació social discutit al primer capítol, no s'ha pogut determinar d'una manera concreta el que és o el que es pot considerar una *bona pràctica* a partir de les contribucions fetes per les persones entrevistades o per les que han participat en els grups de discussió, més enllà de l'exemplificació del que pot ser la seva definició a partir de referències a experiències i accions concretes.

La principal conclusió que en podem extreure, però, és que la utilització del concepte de *bona pràctica* ha vingut a substituir de forma gairebé total a allò que no fa gaire temps es coneixia simplement com a *projectes, programes i iniciatives d'acció social*, especialment pel que fa a la utilització del terme en el llenguatge de l'administració local, com de les entitats de caire social, que són, ara per ara, els dos únics àmbits en els quals es fa servir aquest concepte.

Metodològicament, hi ha dues possibles aproximacions al que és o pot ser considerat com a *bona pràctica*:

- Una aproximació *a priori*, a partir de la qual es pot entendre com a *bona pràctica* qualsevol iniciativa que es plantegi *la consecució d'uns objectius* determinats en relació a una problemàtica determinada.
- Una aproximació *a posteriori*, a partir de la qual es pot entendre com a *bona pràctica* qualsevol *aplicació exitosa* d'una experiència destinada a incidir de forma positiva en un problema determinat.

En aquest cas, som partidaris d'una concepció *a posteriori* de les *bones pràctiques*. Així, considerem com a *bona pràctica* tota experiència que representa iniciatives o models d'acció social exitosos i que representen contribucions innovadores, aplicables i basades en problemàtiques reals i detectades dins d'un camp d'acció determinat. Es a dir, una *bona pràctica*, des d'aquest enfocament, podria ser qualsevol actuació *finalitzada*, o que porti una *trajectòria d'implementació relativament llarga* en relació al període d'implementació previst, i que hagi millorat de forma significativa una situació insatisfactòria. Per tant, ha d'haver estat avaluada *a posteriori* de la seva implementació -o com a mínim durant la seva implementació-, a partir d'una sèrie de criteris i indicadors d'avaluació que han d'haver estat definits amb antelació a la implementació de l'actuació.

Des del nostre punt de vista, però, en la determinació d'una bona pràctica s'han de tenir en compte com a mínim tres aspectes essencials que han d'estar concretats i delimitats *a priori*:

- primer, el tipus de problema o situació sobre la qual es vol incidir, es a dir el seu propòsit i objectius;
- segon, el model d'intervenció que es persegueix amb la pràctica; i
- tercer, que es parteixi d'un enfocament envers problemàtiques reals i identificades de forma empírica.

Tenint en compte aquesta definició de *bona pràctica* considerem que les iniciatives d'acció social en el camp del foment de la participació social i de la facilitació del processos d'incorporació social de les poblacions immigrades, haurien de **respondre de forma específica a necessitats i problemàtiques detectades de forma empírica mitjançant recerques i diagnòstics previs**. Es a dir, les *bones pràctiques* en el camp de la immigració haurien de ser concrecions aplicables, resultat d'una relació molt estreta entre els camps de la recerca social i de la implementació de polítiques socials. Aquesta concepció permetria una tipologia de *bones pràctiques* molt més orientada cap a la seva aplicació a problemes reals i a la consecució d'objectius específics.

Una concepció similar de *bona pràctica* la proposa la Secció de Migracions Internacionals i de Polítiques Multiculturals de la UNESCO (Bendixsen, S i De Guchteneire, P, 2003). Prenent com a base el que diu aquest organisme, considerem que tota *bona pràctica* ha d'incorporar com a mínim aquestes quatre característiques:

- Ha de ser **innovadora**, en el sentit que ha de desenvolupar noves i creatives perspectives d'abordatge dels problemes als que preten donar solució.
- Ha de tenir un **impacte positiu i eficaç** de cara al problema que intenta solucionar, en el sentit que ha de comportar una evident millora en la problemàtica sobre la que incideixen.
- Ha de representar **models reproduïbles** i servir de marc d'inspiració per a la generació d'iniciatives en entorns i situacions similars.
- Ha de ser una iniciativa **perfectament avaluable** a partir de l'establiment d'una serie d'indicadors d'avaluació, que com a mínim haurien de comportar aquestes dues perspectives d'avaluació:
 - Avaluació a partir d'indicadors quantitativs.
 - Avaluació a partir d'indicadors de tipus qualitatiu.

Totes les iniciatives d'acció social en el camp de la immigració haurien d'incorporar un objectiu genèric, bàsic i primordial, enfocat cap a la potenciació i reivindicació del paper positiu que juguen les poblacions immigrades com a actors socials en el desenvolupament de la societat. De l'èxit relatiu d'aquest objectiu depen el missatge clau que reben els seus fills i filles, així com els infants i joves de la societat majoritària, i la creació d'unes condicions favorables a la cooperació o al conflicte.

Recuperant els dos elements clau que han guiat la nostra anàlisi, la *inclusió social* i la *interculturalitat*, podríem avençar algunes de les idees que caldrà desenvolupar per avaluar les pràctiques. En primer lloc, si fem cas de la idea de *participació de*, es fa evident pensar que l'empadronament és el primer dret, la primera acció social per esdevenir membre d'un l'entorn local. En aquest línia seguiràn altres aspectes clau de la inclusió social²⁵: la situació legal (permisos de treball i residència), l'accés al treball regulat, la reagrupació familiar, l'accés a la vivenda, l'accés a l'escolarització, l'accés a l'atenció sanitària, l'assistència jurídica, i la participació política per mitjà del vot. Per què és la situació de desigualtat en tots aquests recursos, *aquesta* manca de participació que hauria de preocupar. Si es defensa un model social democràtic basat en un principi de justícia social, no es pot contribuir a crear un sistema de castes, que és exactament el què es produeix quan hi ha ciutadans de primera i ciutadans de segona, amb drets diferents. En definitiva, el què és anòmal des del punt de vista dels Drets Humans és haver de marxar del propi país per sobreviure i assegurar un futur a les persones dependents, no pas la resposta que pren la forma d'estratègia migratòria, les dificultats per enviar remeses i les constants inversions en comunicacions, que oscilen entre la necessitat de tenir cura dels aspectes materials en origen i en destí, o en el què s'ha anomenat l'espai transnacional de la família.

I, en el context d'aquesta reflexió, què és intercultural en relació amb la participació social de la població immigrada extracomunitària? En altres llocs (Carrasco, 2005) hem definit i defensat una idea d'interculturalitat no ingènua, com la promoció de relacions socials positives entre grups diversos acompanyades de representacions de la diversitat no hegemòniques, que de fet són consistents amb la idea d'una ciutadania multicultural com la que es defensa al Pla de Ciutadania i Immigració vigent. Tres conceptes resulten claus en aquesta definició: el concepte d'*apoderament*, el concepte de *reconeixement* i el concepte de *pertinença*²⁶. Tots tres apunten a la necessitat d'ampliar la noció i l'abast del 'nosaltres' per mitjà d'incloure (inclusió, doncs, altra vegada) els elements diversos –tot i que no homogèniament compartits, sí recíprocament respectats- per la definició de la identitat col·lectiva. Aquest és un debat en curs a totes les societats complexes en l'actualitat i no tenim cap

²⁵ Subirats (2004, 2005) defineix la inclusió social com com un estatut social suportat per tres pilars: la participació en la producció i la creació de valor social dins o fora del mercat, l'adscripció política i de ciutadana i l'existència de contacte amb xarxes socials i/o familiars.

²⁶ García (2007) recorda la definició de Mezzadra (2005: 118) en termes de "l'experiència comuna de la no pertinença" com a base de la identificació mutua entre entre els immigrants sense papers, que són els més òbviament exclusos.

pretensió de resoldre'l aquí, però sí de traslladar a les implicacions més generals l'anàlisi de la participació social de la població immigrada extracomunitària, retornant l'èmfasi a la perspectiva dels drets de les persones i defugint, o si més no ponderant, la centralitat de i les urgències produïdes per la *gestió de la diversitat*.

En definitiva, ajuda poc reflexionar sobre la inclusió en abstracte en un sistema social estratificat. Per exemple, en l'àmbit educatiu, sabem que l'experiència de segregació i de selecció viscuda per l'alumnat pot arribar a ser determinant per la seva identificació amb els requisits de la institució escolar i dels sistema educatiu, afectant els seu interès, el seu rendiment, la seva continuïtat formativa i, en definitiva, les seves possibilitats d'inserció laboral. Però des del punt de vista de la gestió de la immigració en un mapa escolar, l'actitud aparentment segregadora i selectiva és no portar a terme la distribució de l'alumnat estranger entre centres, a partir de dos arguments contraposats ideològicament: per una banda, els que defensen que hi ha un llindar de tolerància a la diversitat (basant-se en nocions classistes i racistes); per l'altra, els qui defensen que totes les escoles han d'acollir a tot l'alumnat i que és bo i desitjable que tot l'alumnat es barregi. El resultat, però, és que aquesta experiència només la pateix l'alumnat estranger, que és finalment l'únic que no pot triar a quina escola va, i se l'envia allà on toqui 'acollir', en una mena de concepció quantitativa i extremadament simple del que això vol dir.

Ningú no ha parlat de la necessitat de redistribuir a l'alumnat xinès, o de què és perillós que l'alumnat xinès mantingui la seva llengua i el coneixement de les tradicions culturals i nacionals dels seus pares, com a ningú se li podria ocórrer que això fos negatiu per l'alumnat d'origen anglès escolaritzat a Catalunya. Però sí que ho és per l'alumnat d'origen Africà en general i, en menor mesura, per l'alumnat llatinoamericà. Tots aquests supòsits aparentment no problemàtics revelen les jerarquies subjacents i els continguts de la distància social i cultural en les perspectives aplicades a la valoració de la participació social de la població immigrada extracomunitària de determinats orígens.

Així, no resulta acceptable definir com interculturals les pràctiques de participació només quan aquesta participació es produeix per mitjà d'estructures inespecífiques de la societat majoritària o en les estructures específiques promogudes per les administracions públiques envers la gestió de la immigració. I, d'altra banda, és impossible parlar d'interculturalitat fent referència en exclusiva als sectors procedents de la immigració.

Des de qualsevol angle que ens adrecem als problemes relacionats amb les condicions d'integració social de la població immigrada que acumula precarietats i imatges distorsionades –o en les estratègies que afavoreixin la seva acomodació- arribem al debat de les relacions de poder global i local, i als models socials implícits que es defensen –més o menys plurals i democràtics.

En aquest punt, i recollint les reflexions anteriors, la nostra proposta és que les millors pràctiques haurien de poder-se valorar positivament a partir dels següents *indicadors d'avaluació*:

- Protagonisme real i augment de l'apoderament de les persones immigrades
- Enfocament envers problemàtiques reals i identificades de forma empírica.
- Aprofundiment democràtic.
- Multiplicació de beneficiaris.
- Interacció entre població immigrada i la societat receptora (persones, grups, entitats, institucions)
- Promoció de la cohesió social
- Promoció de l'accés normalitzat als recursos socials
- Foment d'una imatge no distorsionada de la població immigrada.
- Adequació als recursos.
- Possibilitat de produir resultats observables (i mesurables)

1.2 Cap a una tipologia de bones pràctiques de participació social

La selecció d'iniciatives i experiències en el camp de la promoció de la participació social i la facilitació dels processos d'incorporació i promoció social de les poblacions immigrades a Catalunya que s'inclouen tot seguit il·lustra d'una manera sintètica la varietat i amplitud d'enfocaments i temàtiques que abasten la multitud d'iniciatives d'acció social que s'estan desenvolupant arreu del territori.

Els exemples estan agrupats segons tres criteris específics en funció de la seva orientació:

- Experiències orientades a la **promoció social** de la població immigrada
- Experiències orientades al foment de la sociabilitat intercultural i la convivència entre població immigrada i població autòctona, en síntesi, al que denominarem **relacions interculturals positives**
- Experiències orientades a facilitar la **participació social**, en un sentit convencional, però també global, de la població immigrada

Experiències orientades a la promoció social

Tenen per objectiu denunciar la desigualtat pel què fa a la participació dels recursos socials, vetllant per la igualtat de drets i lluitant per la inclusió social. Aquestes iniciatives i experiències han d'incloure dues vessants, les que s'adrecen a identificar i denunciar desigualtats contingudes en el marc jurídic i

les que s'adrecen a la crear condicions que possibilitin l'exercici de la igualtat en situacions de major precarietat, per exemple per la via de proposar accions de discriminació positiva (o acció afirmativa).

Exemples d'actuacions: lluitar per a què els estrangers extracomunitaris puguin votar, que defensin els seus drets laborals per la via sindical, que tinguin oportunitats per accedir a la universitat independentment de les múltiples restriccions legals derivades del reconeixement d'estudis realitzats en altres països.

SOS RACISME, Campanya 1=1, actua a tot el territori, a demanda dels municipis i entitats, que reclama el Dret al Vot de la població estrangera extracomunitària a les eleccions municipals, basant el gaudi d'aquest dret en la residència i no en la ciutadania. Només l'ajuntament de Premià de Mar l'ha signada entre els tres entorns locals estudiats.

9 BARRIS ACULL, districte de la ciutat de Barcelona. Tal com els seus promotors la defineixen, es tracta d'una experiència de convivència i inclusió de nous *veïns i veïnes* al teixit associatiu del barri, en un context en el qual s'ha apostat per afrontar també l'emergència d'actituds racistes i xenòfobes en alguns sectors de la població autòctona, des del treball per les necessitats comunes i específiques de tots els habitants.

Projecte de suport a les Junes d'Escala: Assessorament i Mediació, Ajuntament de Sant Adrià del Besòs. Es tracta d'un projecte d'intervenció comunitària amb i per als veïns del barri de la Mina, a Sant Adrià del Besòs. ENTORN SCCL, Consorci del Barri de la Mina, Ajuntament de Sant Adrià del Besòs, Pla del Besòs S.A., Associació de Veïns. El Projecte de Suport a les Junes d'Escala: assessorament i mediació s'emmarca dins l'àmbit d'actuacions de millora de la convivència i el civisme i de les actuacions en l'àmbit de l'habitatge, per tal de millorar la qualitat de les relacions en les Comunitats i Junes d'Escala dels blocs dels habitatges del barri de La Mina, mitjançant les relacions de veïnatge i facilitar la creació i millora de Comunitats de Veïns. Fins ara, les intervencions han seguit la següent tipologia: Accions formatives, Guia bàsica per a l'organització de les Comunitats de Veïns, Tríptic per una Convivència a la Comunitat, Participació en assemblees i reunions, Assessorament jurídic o de caire associatiu, Mediació en conflictes, Punt Òmnia, Pacte obres millora, Jornada d'intercanvi, Seguiment neteja, organització, obres, etc., Coordinació amb serveis socials.

ATIME i CITE, dues alternatives a la mateixa problemàtica. Existeixen múltiples seus i representants a tot el territori: L'Associació de Treballadors i Immigrants Marroquins d'Espanya, ATIME, insisteix en ser entesa com una associació d'immigrants, a

diferència d'altres entitats que es poden classificar com associacions de solidaritat envers els immigrants, perquè està totalment gestionada per membres del col·lectiu. Fou creada l'any 1989, la qual cosa ja és indicativa de la presència integrada dels treballadors marroquins a l'estat i periòdicament renova campanyes de promoció de l'afiliació; El Centre d'Informació a Treballadors Estrangers de CCOO, CITE, declara que promou el protagonisme i alhora la incorporació dels treballadors estrangers i les seves necessitats específiques a l'àmbit de la defensa dels drets laborals.

Programa Immigració-Universitat de la UAB i l'Ajuntament de Cerdanyola del Vallès: Ofereix assessorament a immigrants amb estudis superiors per tal que puguin completar la seva formació i millorar la seva inserció laboral, i convoca 12 beques en la primera fase d'actuacions. Es tracta d'una iniciativa pionera a l'estat espanyol, que intenta afavorir les condicions d'inserció de persones immigrades amb estudis superiors de països amb els quals hi ha dificultats de reconeixement de títols i proporcionar persones més formades al mercat de treball, en les quals l'estat no ha hagut d'invertir per la seva formació prèvia.

Experiències orientades al foment de relacions interculturals positives:

Tenen per objectius, en primer lloc, denunciar l'emergència i/o la persistència d'estereotips i prejudicis negatius sobre els grups i col·lectius d'origen immigrant exclusivament basats en el seu aspecte físic i/o en el seu origen (ètnic, cultural, nacional, religió), perquè tenen una incidència directa en l'exclusió social; en segon lloc, oferir activament informació fonamentada sobre les realitats de la immigració i apropar el coneixement de les característiques complexes dels grups de diversos orígens que han immigrat a Catalunya, especialment amb finalitats formatives; en tercer lloc, promoure la sociabilitat entre individus i grups d'orígens diversos en contextos d'intercanvi real.

Exemples d'actuacions: garantir que circulin imatges de la immigració extracomunitària no mediatitzades pels rumors i els tòpics, que emfasitzin el què té de particular i el què té de comuna la vida quotidiana de les persones immigrades amb la dels ciutadans autòctons, que es facin evidents els elements de risc de fragmentació social a causa de la competència material i simbòlica entre grups i sectors de població, des de les qüestions vinculades als espais públics; que es plantegin espais de debat i negociació democràtica on apareixen els conflictes derivats de les diferències socials i culturals per a la convivència

Tot un Món, TV3 i Fundació Jaume Bofill, mitjà audiovisual obert:

Parla de la immigració a partir de la intervenció de persones immigrades i s'emet en horari de màxima audiència des de 2004 i per mitjà d'una estratègia eficaç de curta durada (3 minuts, just abans de l'Informatiu

Migdia), personalitzar i donar veu, defugint una presentació miserabilista i paternalista: hi participen com a protagonistes persones immigrades de tot el territori, evitant la recurrència distorsionadora que es deriva sovint de centrar-se en la ciutat de Barcelona

SOS RACISME Campanya MURS: trenquem tòpics per la convivència, actua a tot el territori, a demanda de municipis i entitats: Ofereix una mirada crítica i transformadora als prejudicis envers la població immigrada i les actituds discriminatòries que se'n deriven. La campanya busca la complicitat del tots els ciutadans en ser actius en la lluita contra el racisme i té una voluntat pedagògica activa.

Associació UNESCO per al Diàleg Interreligiós, ubicada a Barcelona però amb representacions a diverses ciutats, es defineix com una entitat catalana no confessional (o pluriconfessional) que aglutina i mobilitza persones de més de deu tradicions religioses diferents, en activitats que promouen el coneixement, el diàleg i la cooperació, entre les diferents confessions religioses presents a Catalunya. Participa en el Palmarment de les Religions del Món i en la iniciativa *Per una Cultura de la Pau*.

ENTRECULTURES, treballa a tot el territori a demanda de municipis, escoles i associacions: Es tracta d'un programa de suport a l'educació intercultural creat per la Fundació Jaume Bofill en el qual participen persones i entitats que treballen en els àmbits de l'educació i la immigració. Ofereix un servei d'assessorament i orientació per a l'educació intercultural, d'un banc de recursos consultable a Internet i d'un pla d'actuació per la interculturalitat en lleure.

BORDERGAMES, Entitat Naucoclea i Ajuntament de Figueres, participació en xarxa. Es tracta d'una plataforma de videojoc del tipus *multiplayer* on l'objectiu final és que es pugui jugar en xarxa. La iniciativa sorgida a Lavapies (Madrid) s'està desenvolupant, adaptant-la a les realitats concretes de cada lloc, per ara, a Figueres i a Berlín. El *Bordergames* és, en el seu origen, un videojoc desenvolupat per joves immigrants d'origen magrebí on es posen de manifest les discontinuïtats i contradiccions a les que han de fer front a diari en un espai relacional on es barregen, no sempre amb experiències reeixides, les tradicions culturals de les seves famílies i el context social i cultural en el què viuen.

Llengües del Món, Institut d'Educació Secundària Miquel Tarradell, Barcelona. Els alumnes fan de professors i ensenyen a parlar en la seva llengua familiar (o en alguna de les llengües parlades a les seves famílies) a partir de la creació de recursos en línia disponibles a la pàgina web del centre, en constant ampliació i activitat. Lluny de considerar-se com un espai culturalment deficitari i tancat, aquest centre

del barri del Raval de Barcelona, amb un alumnat format en un 80% per nois i noies d'altres països, es presenta com una finestra al món a partir de les seves particulars i legítimes capacitats, fent explícits els valors de la tolerància i el respecte més enllà de les retòrica. Ara per ara, aquesta orientació és del tot desaprovechada com a pràctica de participació fàcilment exportable per part del sistema educatiu vigent.

Experiències orientades al foment de la participació social

Es tracta de la participació social entesa principalment, i com a complement de les experiències anteriors, com l'exercici del dret a la participació ciutadana. Moltes de les iniciatives endegades per les associacions d'immigrants, encara que tinguin aparentment un caràcter específic o intraètnic, fomenten la participació social, tot i que generalment la capacitat de promoure aquesta participació pública correspon a les estructures organitzatives i polítiques de la societat receptora.

Exemples d'actuacions: iniciatives es plantegen acostar tot el possible l'exercici dels drets de ciutadania vigents des de la proximitat de l'espai local, o des d'entorns accessibles, amb funcions globals de suport, coneixement i promoció de la població immigrada extracomunitària.

SCAI, Sabadell. Literalment, significa Servei Ciutadà d'Atenció als Immigrants i és el resultat de l'acció conjunta de nou entitats locals d'orientació solidària, que rep finançament i reconeixement de l'ajuntament de la ciutat. És un referent únic per tota la població immigrada a la ciutat i fer funcions d'informació i acompanyament, coordina els recursos i les iniciatives adreçades a la immigració i té l'objectiu explícit de promoure, literalment, "la interculturalitat, la igualtat i la superació del racisme, la xenofòbia i la discriminació". També dona suport a les associacions locals d'immigrants, que progressivament i òptimament es van incorporant a les funcions de la mateixa SCAI.

ASCIB, ASSOCIACIÓ SÒCIO-CULTURAL IBN BATUTA, ubicada a Barcelona, treballa a demanda en temes principalment relacionats amb la població marroquina. Aquesta associació es presenta amb un conjunt d'objectius doble, de caire social (com la prestació de suport, informació, serveis als immigrants, en especial als d'origen magribí, residents a Catalunya i, tal com ells ho denominen, a les segones generacions) i de caire cultural, per tal de "donar a conèixer els aspectes més rellevants de la nostra cultura i facilitar la comprensió de la cultura del país d'acollida per a crear un clima de tolerància, convivència i respecte".

BARRI PER A TOTS: Vermuts Culturals, Ajuntament de Rubí: Pla de Desenvolupament Comunitari d' El Pinar del Departament de Serveis Socials, amb la col·laboració del Servei de Cultura i el Pla de Gestió de

la Diversitat i la Convivència, Eco-Museu Urbà, Escola de Música Municipal, Biblioteca Municipal. Els Vermuts Culturals es celebren cada primer diumenge de mes i són una iniciativa en la que es promou la interrelació i l'intercanvi d'experiències entre les comunitats immigrants i autòctona del Barri del Pinar de la ciutat de Rubí com a estratègia de foment de la participació social dels veïns i veïnes del barri en les fases previes de remodelació. El barri del Pinar, ubicat al municipi de Rubí, es va crear l'any 1963 i pateix una desconexió física important respecte el nucli urbà. Majoritàriament la seva població és d'origen immigrant, per una banda, les persones que van arribar als anys 60 o 70 d'arreu d'Espanya, i, per una altra, persones d'origen marroquí. El territori no disposa de cap recurs cultural o educatiu i el comerç no està desenvolupat. El barri ha estat inclòs en l'última Llei de Barris, sota l'aixopluc de la qual, es realitzarà una remodelació urbanística important en els propers anys, així com la creació d'un espai polivalent que pugui acollir i generar les activitats socials, culturals i de lleure que es duguin a terme en aquest barri.

MOSAIC, Programa radiofònic en àrab, amazigh i castellà, conduït per tres dones d'origen immigrant i emès cada vespre de dilluns a divendres, que dura deu minuts per Catalunya Cultura. S'adreça a les poblacions immigrades i ofereix notícies, entrevistes, agendes culturals i esportives, música, preguntes, respostes, etc. Des dels seus inicis, altres col·lectius d'immigrants ja es van mostrar interessats en tenir també espais en aquest o altres programes radiofònics, que s'han multiplicat en oferta i audiència.

En aquests exemples s'han omès a propòsit les iniciatives, entitats i associacions que porten a terme pràctiques ja comentades als tres exemples locals treballats. Tampoc no hi figura cap dels nombrosos consells, programes i coordinadores municipals d'associacions i entitats, precisament perquè funcionen amb representants i ens ha interessat més destacar pràctiques amb objectius i continguts específics i locals, exportables, o d'accés obert, més enllà de les funcions de representació i coordinació. Al marge del tipus d'activitats que porten a terme i promouen, tots els exemples anteriors tenen una incidència positiva, directa o indirecta, en la participació de la població immigrada, en qualsevol de les seves definicions. Però el més important és que parteixen de la capacitat d'agència independent de la població immigrada extracomunitària en tota la seva heterogeneïtat pel que fa a la gestió de la seva inserció si es proporcionen els recursos suficients o es donen a conèixer realment els que hi ha disponibles.

CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Els diferents capítols d'aquest informe han anat incorporant síntesis de la informació i conclusions específiques en relació amb els temes tractats. Per aquesta raó, es presenten tot seguit les conclusions generals que contenen al mateix temps, i indissociablement, recomanacions per a la seva aplicació.

- Les dinàmiques relacionades amb la participació social a nivell local en els tres municipis estudiats representen, al nostre entendre, tres experiències altament útils si en sabem obtenir les lliçons adequades. Nosaltres proposem fer-ne una caracterització en els termes següents, que alhora representen tres recomanacions claus, a banda de les crítiques específiques que s'han exposat als apartats de síntesi corresponents:
 - L'experiència de Vic indica de forma clara la necessitat del temps per reflexionar sobre els assatjos, els errors i els encerts, i no respon a un model en sentit estricte
 - L'experiència d'Alcarràs indica la necessita de tenir en compte les particularitats locals des de l'estructura productiva, primer àmbit de la participació social des de la definició doble proposada en aquest informe, en aquest cas, per la complexitat del treball temporer en el context de la vida local
 - L'experiència de Premià de Mar, per sobre de tot, en il·lustra sobre la capacitat de cohesió de la població civil, malgrat la diversitat social i cultural localitzable a qualsevol context local
- El concepte de participació social aplicada a les poblacions immigrades és, ara per ara, un conjunt ambigu d'idees que no sempre inclou els aspectes més evidents de la seva situació precària, en el sentit d'entendre la participació com el gaudi de recursos socials. No es pot parlar de relació entre participació social i integració de les poblacions immigrades si abans no s'han definit de forma clara i delimitada cadascún d'aquestes conceptes.
- Existeix un clar convenciment, especialment entre els estaments polítics, de la existència d'una relació directa entre el foment de la participació social de les poblacions immigrades i la seva integració social. Aquesta afirmació i aquest convenciment es té més enllà de que realment existeixen estudis comparatius a partir d'indicadors de l'impacte sobre les condicions de vida i la capacitat d'inserció que així ho puguin demostrar.
- La visió predominant de la participació adopta el punt de vista dels *outputs*, es a dir, el punt de vista de *participar en*, més que no des del punt de vista del *participar de*. A banda de ser parcial, aquesta visió és especialment problemàtica perquè sovint mesura i valora tautològicament les accions endegades. No es situa la noció de participació social en el context de la inclusió social ni de la interculturalitat, inclosa necessàriament en l'anterior.

- Com a conseqüència, les nocions vigents de participació social aplicades a les poblacions immigrades la restringeixen de forma gairebé exclusiva a la pertinença o no a moviments associatius i a la interacció amb la societat receptora a través de les associacions, o d'estructures participatives dissenyades des d'aquest mateix entorn. Val a dir que hi ha una quasi absoluta identificació de la participació social de la població, immigrada o no, amb la seva presència en estructures normativitzades i perfectament delimitables i identificables. Qualsevol altre tipologia i àmbit de relació informal no acostumen a ser considerats com àmbits ni estructures de participació ni en positiu ni de cap altra manera.
- Es considera que els nivells de participació social de la població immigrada són especialment baixos, en la mateixa línia que es valoren també els nivells de participació de la població en general, però fent un èmfasi diferencial, en el cas de la població immigrada, en els dèficits associats al tancament grupal i a la manca de contacte. Aquesta és, però, una apreciació subjectiva perquè no existeixen dades empíriques al respecte, ni s'han desenvolupat fins ara indicadors per mesurar aquests nivells de participació.
- Es pot afirmar, en canvi, que hi ha una profusió d'associacions entre grups ètnics o nacionals, o fins i tot a partir de denominacions més genèriques – com ara la que s'aixopluga sota el paraigua d'Àfrica com un tot- que no tenen cap mena de correspondència amb les pràctiques de participació social d'origen d'aquestes poblacions. Les funcions de substitució de xarxes de suport familiars, de reproducció de xarxes basades en grups d'edat i gènere, i la reconstitució de xarxes comunitàries compartides, s'afegeixen a les funcions clàssiques de l'associacionisme immigrant d'altres cicles econòmics i en altres indrets.
- Per tant, es pot afirmar que el discurs de la participació social de les poblacions immigrades en la societat receptora està impregnat d'una interpretació etnocèntrica clara. La participació, creació, organització d'estructures de relació social al marge moviment associatiu estàndard i de les iniciatives promogudes i liderades per l'administració i/o la societat civil majoritària, han de merèixer l'atenció de la recerca socio-antropològica en dos sentits: per una banda, per intentar identificar patrons organitzatius propis i conèixer i valorar adequadament les seves funcions (com ara les xarxes de solidaritat econòmica observades entre dones migrants llatinoamericanes de les mateixes nacionalitats) i per l'altra, per detectar situacions de control individual i dependència injustificada relativa a l'edat, el gènere o la mateixa situació de precarietat material que pot conduir a l'emergència de clientelismes o a situacions de conculcació de drets individuals reconeguts a la societat receptora.
- El coneixement dels mecanismes, estratègies i canals utilitzats i posats en pràctica per les pròpies poblacions immigrades per facilitar i optimitzar les relacions intragrups i amb la societat receptora com a majoria són un dels aspectes clau per poder potenciar, dissenyar i dinamitzar les estructures

participatives i, a la vegada, per avaluar i poder reflexionar sobre l'adequació de les organitzacions i estructures de participació majoritàries per a la inclusió de forma efectiva i incentivadora de les poblacions immigrants.

- S'ha de treballar per dissenyar iniciatives que estableixin punts de trobada i espais comuns entre persones immigrades i autòctones a partir de problemàtiques compartides. L'objectiu ha de ser establir espais comuns de convivència i intercanvi i coneixement mutu on el pla social de relacions s'estableixi sota un criteri clar d'igualtat i on els interessos comuns prevalguin i es produeixi un espai per les especificitats sense recels. Aquest espais han de ser assequibles i han de prioritzar les interrelacions i el trencament de tabús i estereotips.
- Ha d'existir un clar compromís i voluntat per part de l'administració en facilitar els processos d'incorporació social de les poblacions immigrades des d'una vessant inclusiva que tingui com objectiu específic el foment de la promoció social. Ara per ara, persisteix un enfocament i un abordatge de la participació social i de la gestió de la immigració centrat en l'*acollida* que posa en risc els mateixos objectius que persegueix, en realitats locals de llarga tradició immigratòria caracteritzades per altres problemàtiques.
- Els resultats de les iniciatives d'acció social en matèria d'immigració no poden avaluar-se a curt termini perquè els processos d'incorporació i assentament de les poblacions immigrades en la societat de destí són processos socials que es desenvolupen a mig i llarg termini i canvien amb el temps i amb les diferents fases dels cicles familiars.
- Els principals indicadors d'avaluació han d'estar construïts a partir, i com a criteri global, de l'impacte en l'apoderament de les persones i els grups immigrants, en la línia de la llista proposada anteriorment, i tenint en compte la seva incidència en les relacions interculturals, no a partir de criteris autoreferencials de les administracions i de les estructures de participació que proposen.
- Es fa palès el gran desconeixement existent sobre la participació social de la població immigrada en general i en relació amb els diferents col·lectius d'origen ètnic, nacional, o altres, en particular. Cal centrar-se tant en *grups i sectors socials concrets en entorns concrets* pel què fa al coneixement del suport i el control que aporten les estructures participatives pròpies, com en *àmbits específics de participació general de la població* (organitzats, com ara les AMPES i les Associacions de Veïns, les associacions culturals i de joves, les associacions polítiques i sindicals; no organitzats, com els usos dels espais públics, o la visibilització de pràctiques específiques), per tal d'*identificar i conèixer millor les barreres a la participació i els mecanismes que poden ajudar a superar-les*, en la relació amb la societat majoritària i l'exercici de la ciutadania multicultural basada en la residència.
- El treball ha permès detectar l'existència de bones pràctiques en aquesta línia, que caldria disseminar i adaptar a tot el territori tenint en compte la

seva diversitat pel què fa a la presència de població immigrada extracomunitària, distingint objectius i accions de tres tipus i vetllant per a què es promoguin: orientades a la **promoció social** de la població immigrada, orientades al foment de **relacions interculturals positives**, orientades a facilitar la **participació social**, en un sentit convencional, com el que hem volgut ampliar i fer més complex amb aquest estudi.

BIBLIOGRAFIA

- AADD (2002). *Immigració i lleure: Orientacions per a l'acció*. Col·lecció Sinèrgia. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Departament de Presidència, Generalitat de Catalunya.
- AADD (2002): *Actas del II Congreso sobre la Inmigración en España*, Octubre de 2000, Madrid.
- AADD (2003) *El estado del mundo: anuario económico y geopolítico mundial*. Madrid: Ediciones Akal.
- AADD (2004). *Integrating immigrant children into schools in Europe*. Brussel·les: Eurydice European Unit.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2003). *Pla Municipal d'Immigració*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, a <http://www.bcn.es/>
- AJUNTAMENT DE MATARÓ (2001). *Pla Integral de Rocafonda – El Palau 2001-2007*. Mataró: Ajuntament de Mataró. A <http://www.ajmataro.org>.
- AJUNTAMENT DE MATARÓ (2001). *Pla Municipal per a la nova ciutadania*. Mataró: Ajuntament de Mataró, Regidoria d'Igualtat i Solidaritat. A <http://www.ajmataro.org>.
- AJUNTAMENT DE MATARÓ (2002). *Pla Municipal per a la nova ciutadania: Document Operatiu*. Mataró: Ajuntament de Mataró, Regidoria d'Igualtat i Solidaritat. A <http://www.ajmataro.org>.
- AJUNTAMENT DE TERRASSA (2003). *Pla de la Gestió per la Immigració, la Diversitat i la Convivència*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa. A <http://www.ajterrassa.es/>
- ABELLA, C. (2003): "Globalización y multiculturalismo: ¿son posibles las democracias multiculturales en la era del globalismo?", *Scripta Nova*, nº135.
- AGUIRRE BELTRAN, G. (1957): *El proceso de aculturación*, Ediciones de La Casa Chata, México.
- AGUSTÍ, A. (2002): *Integració social dels immigrants a Lleida*, Editorial Pagès, Lleida.
- AHMADI LEWIN, F. (2001): "The Divergent attitudes of Iranian Immigrant Men and Women towards Integrations into Swedish Society", *The International Migration Review*, vol. 39 (3).
- AJUNTAMENT DE BARCELONA (2003): *La població estrangera de Barcelona*, Ajuntament de Barcelona, Departament d'Estadística, Barcelona.
- ALARCÓN, A.; GIBERT, F.; PARELLA, S.; RIBAS, N. (Coord) (2000): "Políticas de formación para mujeres inmigrantes. El caso de la ciudad de Barcelona", *Papers*, nº 60

- ALCALDE, R.; GARCÍA, C.; MORENO, R.; RAMÍREZ, M. (2002): "Las mujeres marroquíes en Catalunya: entre la transgresión y el cambio", *Revista Catalana de Sociologia*, nº 18.
- ALCOBER, P. (2002): "2002: Cap a un nou model de participació ciutadana", *Jornades Europa i Món Local*, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Diputació de Barcelona.
- ALEGRE, M. A.; HERRERA, D. (2002): "Escola, oci i joves d'origen magribí. Segones generacions de famílies inmigrades i el sentit de la seva inserció social. El cas de Mataró", *Papers*, nº 66.
- AMERSFOORT, H. V.; NIEKERK, M. V. (2006): "Immigration as a Colonial Inheritance: Post-Colonial Immigrants in the Netherlands, 1945-2002", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 32, No. 3, pp. 323-346.
- ANDUIZA, E.; DE MAYA, S. (2005): "La qualitat en la participació: una proposta d'indicadors", *Finestra Oberta*, nº 43, Fundació Jaume Bofill.
- ANWAR, M. (2001): "The participation of ethnic minorities in British politics", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 27, No. 3, pp. 533-549.
- ANWAR, M. (2001): "The participation of ethnic minorities in British politics", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 27, Nº3, pp.533-549.
- APLOELL (2001): *Els temporers immigrants*, a: www.aploell.com.
- APLOELL (2001): *Informe sobre la contractació d'immigrants*, a www.aploell.com.
- APLOELL (2004): *La immigració a la ciutat de Lleida. Dades del padró municipal corresponents a l'any 2003*, a: www.aploell.com.
- APLOELL (2005): *La contractació d'estrangers comarca a comarca. Any 2004*, a www.aploell.com.
- APLOELL (2005): *La immigració a la ciutat de Lleida. Dades del padró municipal corresponents a l'any 2004*, a: www.aploell.com.
- ARAGALL, X. (2001): "Migracions i polítiques públiques a la Catalunya: una aproximació al paper dels actors", *Scripta Nova*, nº 94.
- ARAMBURU, M. (2001): "El mito de la huida autóctona. El caso de ciutat vella, Barcelona", *Scripta Nova*, nº 94.
- ARAMBURU, M. (2002): *Los otros y nosotros. Imágenes del inmigrante en Ciutat Vella de Barcelona*, Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, Madrid.
- ARIÑO, A. (2004): "Asociacionismo, ciudadanía y bienestar social", *Papers*, nº 74.
- ARJONA, A.; CHECA, J. (2005): "Movilización de recursos del Empresariado Étnico en Almería: la importancia de las redes sociales", *REDES*, vol. 8.

- AUBARELL, G. (dir.) (2003). *Perspectivas de la inmigración en España*. Barcelona: Editorial Icaria.
- BALANDIER, G. (1962): *Les implications sociales du développement économique*, Paris.
- BANTON, M. (2000): "Ethnic Conflict", *Sociology*, vol. 34, nº3, pp.481-498.
- BANTON, M. (2005): "Three current issues in ethnic and racial studies", *The British Journal of Sociology*, Vol. 56 (4).
- BARNETT, H. G. (1954): "Acculturation. An Exploratory Formulation", *American Anthropologist*, nº 56, pp. 973-1004.
- BARO, J. (2002): *Acknowledging differences*, a FORUM. Intituut vor multikulturele ontwikkeling, Utrecht.
- BARTELS, E. (2000): "'Dutch Islam': Young People, Learning and Integration", *Current Sociology*, vol 48 (4).
- BARTH, F (ed.) (1976): *Los grupos étnicos y sus fronteras*, Fondo de Cultura Económica, México.
- BASK, M.: (2005): "Welfare Problems and Social Exclusion Among Immigrants in Sweden", *European Sociological Review*, vol. 21, nº 1, 73-89.
- BASTENIER, A.; DASSETTO, F. (1985): "Organisations musulmanes de Belgique et insertion sociale des populations immigrées", *Revue Européene des Migrations Internationales (REMI)*, 1 – 1. Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.
- BATTEGAY, A.; BOUBEKER, A. (1997): "Parcours et mouvances associatives: entre affirmation d'un droit de cité et gestions politiques", *Migrations Études*, nº 69, ADRI, Paris.
- BAYONA, J. (2004). *Pautas de distribución espacial de la población de nacionalidad marroquí en Barcelona, 1991-2004*. Papers de Demografia núm. 251. Barcelona: Centre d'Estudis Demogràfics.
- BAYONA, J.; BLANCO, Mª J. (2004): "Pautes d'associació en l'espai de la població de nacionalitat estrangera a Barcelona", *Documents d'anàlisi geogràfica*, nº 43.
- BEALS, R. (1953): "Acculturation" a KROEBER (ed): *Anthropology Today*, Chi-The University of Chicago Press, Chicago.
- BEDOYA, Mª H. (2000): "Mujer extranjera, una doble exclusión. Influencia de la ley de extranjería sobre las mujeres inmigrantes", *Papers*, nº 60.
- BENDIXSEN, S; De GUCHTENEIRE, P. (2003): *Best Practices In Immigration Services Planning: Preprint paper of an article accepted for publication in the Journal of Policy Analysis and Management*, a <http://www.unesco.org/>.

BENITO, M. (2005): "Active Civic Participation of Immigrants in Sweden", a *POLITIS- a European research project*, Oldenburg.

BENNETH, J. W. (1996): "Applied and Action Anthropology: Ideological and Conceptual Aspects", *Current Anthropology*, vol. 37, n1, pp. 32-53.

BERGALI, R. (2001): "Inmigrantes extranjeros en España. Comentarios y respuesta", *Scripta Nova*, nº 83.

BERGER, M.; GALONSKA, C.; KOOPMANS, R. (2004): "Political Integration by a Detour? Ethnic Communities and Social Capital of Migrants in Berlin", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol 30, n3, pp. 491-507.

BERKING, H. (2001): "Ethnicity is Everywhere": On Globalization and the Transformation of Cultural Identity", *Current Sociology*, vol 51 (3-4).

BERMUDO, J. M. (2001): "Ciudadanía e inmigración", *Scripta Nova*, nº 94.

BERRY J. W.; ANNIS, R. C. (1974): "Acculturative Stress: The role of ecology, culture and differentiation", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 5, pp. 382-406.

BERRY, J. W. (1980): "Acculturation as varieties of adaptation" a PADILLA, A., (ed.): *Acculturation. Theory, models and some new findings*, AASS, Washington, pp. 9-25.

BERRY, J.W. (1997): "Immigration, Acculturation and Adaptation" a *Applied Psychology: An International Review*, 46, 1, pp.5-68

BERRY, J.W.; KIM, U. et al. (1989): "Acculturation Attitudes in Plural Societies" a *Applied Psychology: An International Review*, 38, 2, pp. 185-206.

BELTRAN, J; SÁIZ, A (2003) *Comunidades asiáticas en España*, CIDOB.

BERTRAN, M (2004). *Els serveis educatius per a la petita infància i la població immigrada*, Guix d'Infantil num. 21.

BHATIA, S.; RAM, A. (2001): "Rethinking "Acculturation" in Relation to Diasporic Cultures and Postcolonial Identities", *Human Development*, 44, pp.1-18.

BLANCO, C. (2000): *Las migraciones contemporáneas*, Alianza Editorial, Col. Ciencias Sociales, Madrid.

BLANCO, I. (2003): "Consells Ciutadans a Catalunya: experiències, balanç i propostes", *Debats*, n1, Fundació Jaume Bofill.

BLOEMRAAD, I. (2005): "The limits of de Tocqueville: How Government Facilitates Organisational Capacity in Newcomer Communities", *Journal of Ethnic Studies*, vol. 31, nº 5, pp. 865-887.

BOIRA, J. V. (2000): "Participar para conocer. Argumentos para la innovación en la participación ciudadana y la construcción de la ciudad", *Scripta Nova*, nº 69.

BOUILLON, F. (2003): "Des migrants et des squats: précarités et résistances aux marges de la ville", *Revue Européenne des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 19, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

BOURNE, J. (2001): "The live and times of institutional racism", *Race and Class*, nº 43 (2).

BOUSETTA, H. (2000): "Institutional theories of immigrant ethnic mobilisation: relevance and limitations", *Journal of Ethnic Studies*, vol. 26, n2, pp. 229-245.

BOUSETTA, H.; GSIR, S.; DIRK, J. (2000): "Active Civic Participation of Immigrants in Belgium", *POLITIS – a European research project*, Oldenburg.

BOUSETTA, H. (2000): "Institutional theories of immigrant ethnic mobilisation: relevance and limitations", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 26, Nº2, pp.229-245.

BREDELOUP, S. (1994) : Dynamiques migratoires et dynamiques associatives, *Hommes et terres du Nord*, nº 4, ORSTOM, Dakar, pp. 179-188.

BRETON, R. (2003): "Social Capital and the Civic Participation of Immigrants and Members of Ethno-Cultural Groups", a *Conference on The Opportunities and Challenges of Diversity: A Role for Social Capital?*, Montreal.

BRETÓN, V. (1992): *Políticas agrarias y desarrollo capitalista en las tierras de Lleida: la agricultura del Segrià desde la autarquía hasta la agroindustrialización (1940-1990)*, Lleida (tesi doctoral, manuscrit).

BRICEÑO, Y. (2001): "La construcción social del inmigrante en contextos de exclusión. Estrategias de estigmatización y autoafirmación", *Athenea Digital*, nº 0.

CABRÉ, A. (2001): "Immigració i Estat del Benestar", *Papers de Demografia*.

CANDIA, G. (2005): "Muslims and Social Participation in Rome (Recognition of Islam in European Municipalities)", *Migration Letters*, vol. 2, n3, pp. 345-365.

CAONG, (1992): L'Informe de Girona: cinquanta propostes sobre immigració. Barcelona: *Documents*, nº 27, Centre UNESCO de Catalunya.

CAPEL, H. (2001): "Los inmigrantes extranjeros en España. El derecho a la movilidad y los conflictos de la adaptación: grandes expectativas y duras realidades", *Scripta Nova*, nº 81.

CAPONIO, T. (2005): "Policy Networks and Immigrant's Associations in Italy: The Cases of Milan, Bologna and Naples", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, n.5, pp. 931-950.

CAPONIO, T.(2005): "Policy Networks and Immigrants' Association in Italy: The cases of Milan, Bologna and Naples", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, Nº5, pp. 931-950.

CARBONELL, J.; SIMÓ, N.; TORT, A. (2002): *Magribins a les aules. El model Vic a debat*, Eumo Editorial, Universitat de Vic, Vic.

CARMONA, S. (2000): "Inmigración y prostitución: en el caso del Raval (Barcelona)", *Papers*, nº 60.

CARRASCO, S., (1997): "Usos y abusos del concepto cultura", *Cuadernos de Pedagogía*, 264, pp.14-18.

CARRASCO, S, dir (2002) *Infància i immigració: entre els projectes dels adults i les realitats dels infants. Vol 4 Informe sobre l'estat de la infància i les famílies als inicis del segle XXI*. Barcelona: CIIMU.

CARRASCO, S, BALLESTIN, B; BORISON, A (2005) *Infància i Immigració: tendències, relacions, polítiques*, a Gómez Granell, C, dir. *Infància, Famílies i Canvis Socials*. II Informe de la Infància, Barcelona: CIIMU.

CASAS, M. (2001): "Identitats de les segones generacions de marroquins a Barcelona a través del seu discurs", *Scripta Nova*, nº 94.

CASSEY, J. (1997): "Les associacions i la integració d'immigrants estrangers", *Revista Catalana de Sociologia* 6/97, pp. 9-22

CASTRO, M. (2005): "La participación social de las personas inmigrantes en el ámbito de la salud: mediación sociosanitaria e intervención psico-social", *Cuadernos electrónicos de filosofía del derecho*, nº. 12/2005, [www.uv.es/CEFD/ Index_12.htm](http://www.uv.es/CEFD/Index_12.htm).

CATARINO, C.; OSO, L. (2000): "La inmigración femenina en Madrid y Lisboa: hacia una etnización del servicio doméstico y de las empresas de limpieza", *Papers*, nº 60.

CEA (Centre d'Estudis Africans) (2001): *Guia de recursos africans a Barcelona*, CEA , Barcelona.

CESARI, J. (2005): "Mosque Conflicts in European Cities: Introduction", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº6, pp.1015-1024.

CESARI, J.(2005): "Mosques in French Cities: Towards the End of a Conflict?", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, N°6, pp.1025-1043.

CHECA, F.; MAYA, I.; et al. (1996): *La integración social de los inmigrantes africanos en Andalucía. Necesidades y recursos*, Universidad de Sevilla – Junta de Andalucía, Sevilla.

CHÉRIFI, H. (2001): "Islam et integration à l'école", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 17, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

CHUI, T; TRAN, K; BADETS, J. (2004): "The ethnic boundary in Atlantic Canda: a legacy of the region's immigration history", *Statistics Canada*, Canada.

- CHUN, A. (2000): "Introduction: (Post) colonialism and its discontents, or the future of practice", *Cultural Studies*, vol. 14 (3/4).
- CHUNG K.; MOO, K. I.; HURH, W. (1993): "Beyond assimilation and pluralism: syncretic sociocultural adaptation of Korean immigrants in the US", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 16, nº 4, October, pp. 696 – 713.
- CHUNG, A. Y. (2005): " 'Politics Without the Politics': The Evolving Political Cultures of Ethnic Non-Profits in Kreetown, Los Angeles", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 31, No. 5, pp. 911-929.
- COLECTIVO IOÉ (1987): "Los Inmigrantes en España", *Documentación Social*, Nº 66.
- COLECTIVO IOÉ (1995): *Presencia del Sur. Marroquíes en Cataluña*, Editorial Fundamento, Barcelona.
- COLET, J. M. (2001): "Immigració estrangera en una ciutat petita. Adaptació i integració al Vendrell", *Scripta Nova*, nº 94.
- COLOMBO, C; LOP, I; TORRAS, L.; VALLS, C. (2006): "Una proposta de pla de participació ciutadana: el cas de Molins de Rei", *Finestra Oberta*, nº 47, Fundació Jaume Bofill.
- CONNOLLY, P. (2000): "Racism and Young Girls'Peer- group Relations: The Experiences of South Asian Girls", *Sociology*, vol. 34, Nº3, pp.499-519.
- CONRADSON, D.; LATHAM, A. (2005): "Transnational Urbanism: Attending to Everyday Practices and Mobilities", *Journal of Ethnic and Migration Studies* Vol. 31, nº. 2, pp. 227-233.
- CORDERO-GUZMÁN, H. R. (2005): "Community-Based Organisations and Migration in New York City", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol, 31, nº5, pp. 889-909.
- COSTA-LASCOUX, J. (2001): "L'ethnisation du lien social dans les banlieues françaises", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, Nº 17, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.
- CRESPO, R. (1997): "Asociacionismo inmigrante" a DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1997): *II Informe sobre inmigración y trabajo social*, Diputació de Barcelona, Barcelona, pp. 321-354.
- CRESPO, R. (1998): "Asociacionismo negroafricano en una región de la Unión Europea. Dinámica comunitaria y espacios de participación sociopolítica", *Studia Africana*, nº 10, Centre d'Estudis Africans, Barcelona.
- DAY-HOOKOOMSING, P. N. (2001): "Leadership Training for Improved Quality in Post-Colonial, Multicultural Society", *Intenacional Journal of Sociology and Social Policy*, vol. 20, nº8.
- DE BOTTON, L.;CHECA, N.; MARTÍN, S.; GÓMEZ, N. (2002): "La identitat de la dona àrab des de la igualtat de les diferències", *Revista Catalana de Sociologia*, nº 18.

- DE FEDERICO, A. (2004): "Los espacios sociales de la transnacionalidad. Una tipología de la integración relacional de los migrantes", *REDES*, vol. 7.
- DE LA HABA, J. (2002): "Trabajadores inmigrantes y acción colectiva: una panorámica sobre las relaciones entre inmigrantes y sindicalismo en Europa", *Papers*, nº 66.
- DE VOS, G. (1981): *Antropología psicológica*, Barcelona: Anagrama.
- DE VOS, G. (1996): "Ethnic Pluralism: Conflict and Accommodation" a ROMANUCCI-ROSS, L.; DE VOS, G. (eds.) (1996): *Ethnic Identity : Creation, Conflict and Accommodation*, Altimira Press. Sage, Londres.
- DEL HABA, J.; SANTAMARÍA, E. (2004): "De la distancia y la hospitalidad: consideraciones sobre la razón espacial", *Athenea Digital*, nº 5.
- DENTERS, B. (2002): "Citizen participation and local governance", *Jornades Europa i Món Local*, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Diputació de Barcelona.
- DIPUTACIÓ DE BARCELONA (1997): *II Informe sobre inmigración y trabajo social*, Diputació de Barcelona, Barcelona.
- DOMINGO, A.; CLAPÉS, J.; PRATS, M. (1995): *Condicions de vida de la població d'origen africà i llatinoamericà a la Regió metropolitana de Barcelona. Una aproximació qualitativa*, Institut d'Estudis Metropolitans, Diputació de Barcelona, Barcelona.
- DOMINGO, A. (1996): "La integración como el proceso de apropiación de espacios sociales ascendentes" a KAPLAN, A. (coord.) (1996): *Procesos migratorios y relaciones interétnicas. Actas del VII Congreso de Antropología Social*, Universidad de Zaragoza, Saragossa.
- DOMINGO, A. (2004): "La immigració actual a Espanya. Aspectes demogràfics", *Papers de Demografia*.
- DOMINGO, A i HOULE, R (2004) "Situación laboral de la población de nacionalidad extranjera censada en España". *IV Congrès sobre Immigració a Espanya: Ciutadania i Participació*. Taula 3: "Economies de l'emigració i mercat de treball". Girona
- DOMINGO, A.; BRANCÓS, I. (2001): "Migracions, de reemplaçament o complementàries?", *Papers de Demografia*.
- DOMINGO, J. (2002): "Migracions i microestats", *Papers*, nº 66.
- DUBOIS, L. (2000): "La République métissée: Citizenship, Colonialism, and Borders of French History", *Cultural Studies*, vol. 14 (1)
- DURING, S. (2000): "Poscolonisism and Globalization: towards a historicization of their interrelation", *Cultural Studies*, vol.14 (3/4)
- DÜVELL, F. (2005): "Active Civic Participation of Immigrants in the United Kingdom", *POLITIS – a European research project*, Oldenburg.

EME, B; NEYRAND, G, (1997): "Associations de proximité et processus d'intégration". *Migrations Études*, n70, ADRI, Paris.

ENTESA NACIONAL DE PROGRÉS (2006): *Document programàtic*, Generalitat de Catalunya.

ESCENARIS DE PARTICIPACIÓ (2000): "Procesos participatius en la gestió d'espais naturals. Equip de Recerca. Escenaris de Participació Ciutadana. Associació ECOCONCERN per a la innovació social", *Finestra Oberta*, n° 17, Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

ESCENARIS DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA (2003): "Participació i immigració en contextos pluriculturals. La situació del Casc Antic de Barcelona. Escenaris de Participació Ciutadana d'Ecoconcern", *Finestra Oberta*, n 33, Fundació Jaume Bofill.

ESCRIVÀ, A. (2000): "¿Empleadas de por vida? Peruanas en el servicio doméstico", *Papers*, n° 60.

ESTEVA-FABREGAT, C. (1998): "Procesos de aculturación y transculturación", a SOBREVILLA, D. (ed) (1998): *Filosofía de la cultura*, Trotta, Madrid.

ESTEVA-FABREGAT, C. (2001): "Enfoques para una antropología de la migración", *Scripta Nova*, n° 94.

ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M del Mar; IGLESIAS, A. (2004) *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*, Barcelona: Ed. Mediterrània.

FAURA, U.; GÓMEZ, J. (2002): "¿Cómo medir los flujos migratorios?", *Papers*, n° 66.

FAYMAN, S.; KEIL, M. (1993): "Les Associations nées de l'immigration dans la politique d'intégration en Provence-Alpes-Cote d'Azur", *Migration Études*, 33, ADRI, Paris.

FEKETE, L. (2001): "The emergence of the xeno-racism", *Race and Class*, n° 43 (2).

FEKETE, L.(2004): "Anti-Muslim racism and the European security state", *Race and Class*, n° 46 (1).

FENNEMA, M. (2004): "The Concept and Measurement of Ethnic Community", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, n° 3, pp. 429-447.

FLORES, B. G. (2004): "La festa de Gràcia sóc jo i jo sóc la festa". *La construcció psicocultural de la participació ciutadana en una festa popular*, tesis doctoral, no publicat.

FOLCHER, F. (2000): "Ciudadanía y multiculturalidad. Algunas reflexiones sobre la obra de Will Kymlicka", Ponència al *VI Congreso Argentino de Antropología Social*, septiembre de 2000, Mar del Plata, Argentina.

FONT, J; BLANCO, I. (2003): "Experiències de participació ciutadana: Polis, la ciutat participativa. Participar en els municipis: com, què i per què?", *Papers de Participació*, nº 9, Diputació de Barcelona i Flor de Maig, Barcelona.

FONT, N. (1998): "New Instruments of Citizen Participation", *Working Paper*, nº 152, Barcelona.

FREEDMAN, J. (2004): "Secularism as a Barrier to Integration? The French Dilema", *The International Migration Review*, vol. 42 (3).

GALLAHER, C. (2002): "On the fault line: race, class, and the US patriot" [\(ref?\)](#)

GARCÍA CASTAÑO, F. J.; MURIEL LÓPEZ, C. (eds.) (2002): *La inmigración en España: contextos y alternativas. Actas del III Congreso sobre la Inmigración en España*, Laboratorio de Estudios Interculturales, Granada.

GARCÍA, L.; GIL, M.; LAFUENTE, N.; LOP, I.; SÁNCHEZ, J.; SOLÀ-MORALES, R.; TORRAS, L. (2003): "Granollers participa! Quina ciutat vols? Informe del procés", *Finestra Oberta*, nº 29, Fundació Jaume Bofill.

GARCIA, P (2007) "Conversión y migración: el rol de las Iglesias pentecostales en la integración de los inmigrantes latinoamericanos". *V Congreso sobre la Inmigración en España*, Valencia.

GARRETA, J. (1998): "Minories ètniques, associacionisme i integració sociocultural". *Papers*, 56, pp. 197-230, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.

GARRETA, J. (2000): *Els musulmans de Catalunya*, Pagès Editors, Lleida.

GARRETA, J. (2002): "Inmigrantes musulmanes en una sociedad "laica". Procesos de creación, consolidación y retos de futuro de las mezquitas", *Papers*, nº 66.

GARRETA, J (2007) "El papel del asociacionismo inmigrante: ¿participación o exclusión?". *V Congreso sobre la Inmigración en España*, Valencia.

GATIUS, S. ; ROCHA, P. (1998): *Minorías étnicas en Lleida: dos estudios sobre etnicidad*, Universitat de Lleida, Lleida.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2001): *Pla Interdepartamental d'Immigració, 2001-2004*, Secretaria per a la Immigració, Barcelona.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2005): *Pla de Ciutadania i Immigració, 2005-2008*, Secretaria per a la Immigració. Departament de Benestar i Família, Barcelona.

GHANI, N. (2001): "Review Essay: Current and Future Perspectives on Migration", *Current Sociology*, vol 51 (3-4).

GHASARIAN, CH. (1997): *Indentured immigration and social accommodation in La Réunion*, Center for South Asia Studies. University of California-Berkeley .

GIBSON, M. A.; OGBU J. (1991): *Minority Status and Schooling. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*, Garland, New York.

GIBSON, M. A. (1997): "Complicating the Immigrant / Involuntary Minority Typology", *Anthropology and Education Quarterly*, 28, pp.431-454.

GIBSON, M. A. (1988): *Accommodation without assimilation. Sikhs immigrants in a high school*, Cornell University Press: Ithaca and London

GIBSON, M. A. (2001): "Immigrant Adaptation and Patterns of Acculturation", *Human Development*, 44, pp. 19-23.

GINN, J.; ARBER, S. (2001): "Pension prospects if minority ethnic groups: inequalities by gender and ethnicity", *The British Journal of Sociology*, Vol. 52 (3).

GIROUX, H. A. (2004): "Education after Abu Ghraib", *Cultural Studies*, vol.16 (6).

GOLDLUST, J.; RICHMOND, A. H. (1974): "A Multivariate Model of Immigrant Adaptation", *International Migration Review*, vol. 8, nº 2, pp. 193-225.

GONIN, P.; LASSAILLY-JACOB, V. (2002): "Les réfugiés de l'environnement: une nouvelle catégorie de migrants forcés?", *Revue Européenne des Migrations Internationales (REMI)*, nº 18, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

GONZÁLEZ BAREA, E. M. (2004): "Los/as estudiantes marroquíes en España: migración, retorno y género", *Revue Européenne des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 20, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

GONZÁLEZ FERRER, A. (2002): "Efectos macroeconómicos de la inmigración. Impacto sobre el empleo y los salarios de los nativos", *Papers*, nº 66.

GONZÁLEZ-ENRÍQUEZ, C. (2005): "Active Civic Participation of Immigrants in Spain", *POLITIS – a European research project*, Oldenburg.

GORDON, M. M. (1964): *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National origins*, Oxford University Press, New York.

GOWRICHARN, R. (2002): "Integration and social cohesion: the case of the Netherlands", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, nº2, pp. 259-273.

GREGORIO, C.; RAMÍREZ A. (2000): "¿En España es diferente...? Mujeres inmigrantes dominicanas y marroquíes", *Papers*, nº 60.

GUALDA, E. (2004): "Actitudes hacia las migraciones y capital social: la participación de los europeos en redes sociales y sus lazos con la mayor o menor aceptación de la población extranjera", *REDES*, vol. 7.

GUSTAFSON, P. (2002): "Globalisation, multiculturalism and individualism: the Swedish debate on dual citizenship", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, Nº3, pp.463-481.

- GUTIÉRREZ, P. (2005): "Discursos y prácticas de gobernabilidad hacia adolescentes. Aproximación etnográfica a la educación en tiempo libre en Barcelona", *Athenea Digital* nº 8.
- HEIN, J. (1991): "Immigrants, Natives and the French Welfare State: Explaining Different Interactions with a Social Welfare Program", *Internacional Migration Review*, vol. 25, nº3, pp. 592-609.
- HERRERA, D. (2004): "Éxito escolar y jóvenes de origen marroquí en Barcelona. Apuestas teóricas para cuestiones prácticas", *Athenea Digital*, nº4.
- HJERM, M. (2001): "Education, xenofobia and nationalism: a comparative analysis", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 27, Nº1, pp.37-60.
- HOOGHE, M. (2005): "Ethnic Organisations and Social Movement Theory: The Political Opportunity Structure for Ethnic Mobilisation in Flanders", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº5, pp. 975-990.
- HUSAIN, F.; O'BRIEN, M. (2000): "Muslim communities in Europe: Reconstruction and Transformation", *Current Sociology*, vol 48 (4).
- HUSSAIN, Y.; BAGGULEY, P. (2005): "Citizenship, Ethnicity and Identity: British Pakistanis after 2001 'Riots' ", *Sociology*, vol. 39, Nº3, pp. 407-425.
- HUTH, S.; SCHUMACHER, J. (2003): "A Transnational Exchange Programme in Austria, Denmark, France, Germany, The Netherlands, United Kingdom Within the Framework of the Community Action Programme to Combat Social Exclusion (2002-2006)", *MEM-VOL Migrant and Ethnic Minority Volunteering* European Synthesis Report.
- IGANSKI, P.; PAYNE, G.; ROBERTS, J. (2001): "Inclusion or Exclusion? Reflections on the evidence of declining racial disadvantage in the British labour market", *Internacional Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 21, Nº7.
- IOM (2002): *Moroccan Migration Dynamics, Prospects for the future*, Ginebra: IOM
- IZQUIERDO, A. (2000): "El proyecto migratorio de los indocumentados según género", *Papers*, nº 60.
- JACOBS, D.; PHALET, K; SWYNGEDOUW, M (2004): "Associational Membership and Political Involvement Among Ethnic Minority Groups in Brussels", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, nº 3, pp. 543-559.
- JACOBS, D.; TILLIE, J. (2004): "Introduction: Social Capital and Political Integration of Migrants", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, nº 3, pp. 419-427.
- JIMENEZ, Y.; PINDADO, F. (coords.): (2003): *La participació de la població immigrada a la vida social de Granollers*, a <http://www16.gencat.net/idigol/cat/documents>, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.
- JOPPKE, Christian (2004): "Ethnic diversity and the State", *The British Journal of Sociology*, Vol. 55 (3).

- JORBA, L.; PLANES, LL. (2003): "Els consells veïnals i sectorials de Sitges, una experiència d'agenda 21", *Finestra Oberta*, nº 31, Fundació Jaume Bofill, Barcelona.
- JULIANO, D., 1993: "Aculturación", a AGUIRRE BATZÁN, A., 1993: Diccionario temático de Antropología, Barcelona: Boixareu.
- KALTER, F.; GRANATO, N. (2002): "Demographic Change, Educational Expansion and Structural Assimilation of Immigrants. The case of Germany", *European Sociological Review*, vol. 18, nº 2, pp.199-216.
- KAPLAN, A., 1998: *De Senegambia a Catalunya. Procesos de aculturación e integración social*, Fundació La Caixa, Barcelona.
- KLOOP, B. (2002): "The political incorporation of EU foreigners before and after Maastricht: the new local politics in Germany", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, nº2, pp. 239-257.
- KOGAN, I. (2004): "Last Hired, First Fired? The Unemployment Dynamics of Male Immigrants in Germany", *European Sociological Review*, vol. 20 nº 1, pp.445-461.
- KOLWELTER, S. (2005): "Active Civic Participation of Third Country Immigrants", *Civic Participation Luxembourg-report*, Luxembourg.
- KOOPMANS, R (2004): "Migrant Mobilisation and Political Opportunities: Variation Among German Cities and a Comparison with the United Kingdom and the Netherlands", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, nº3, pp. 449-470.
- KOOPMANS, Ruud; STATHAM, Paul (2001): "How national citizenship shapes transnationalism. A comparative analysis of migrant claims-making in Germany, Great Britain and the Netherlands", *Revue Européenne des Migrations Internationales (REMI)*, nº17, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.
- KRUEGER, L. (2001): "El movimiento de los Sin Papeles en Francia en los años noventa y sus reflejos en España", *Scripta Nova*, nº 94.
- KUNDNANI, A. (2002): "An unholy alliance? Racism, religion and communalism", *Race and Class*, nº 44 (2).
- KYMLICKA, W. (2000): "Nation-building and minority rights: comparing West and East", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 26, nº2, pp. 183-470.
- KYMLICKA, W. (1996): *Ciudadanía multicultural. Una teoría liberal de los derechos de las minorías*. Barcelona: Paidós.
- LAYTON-HENRY, Z. (ed.) 1990: *The political rights of migrant workers in Western Europe*, Sage Publications, London.
- LAYTON-HENRY, Z., 1990: "Immigrant Associations" a LAYTON-HENRY, Z. (ed.) 1990: *The political rights of migrant workers in Western Europe*, Sage Publications, London , pp. 94-112.

LEV-WIESEL, R.; KAUFMAN, R. (2004): "Personal Characteristics, Unemployment, and Anxiety among Highly Educated Immigrants", *The International Migration Review*, vol. 42 (3).

LIJPHART, A. (1997): "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", *The American Political Science Review*, vol. 91, nº 1, pp. 1-14.

LÓPEZ GARCIA, B (2002): "Marroquíes en España 1991-2001: la confirmación de los perfiles de origen" a F.J. García Castaño y C. Muriel López (eds.), 2002. *La inmigración en España: contextos y alternativas. Volumen II. Actas del III Congreso sobre la Inmigración en España (Ponencias)*, Laboratorio de Estudios Interculturales, Granada, pp.251-264.

LURBE, K. (2000): "Mujeres estructuralmente viajeras: estereotipos y estrategias", *Papers*, nº 60 (entrevista a Dolores Juliano).

LURBE, K. (2006): "La enajenación de I@s otr@s. Estudio sociológico sobre el tratamiento de la alteridad en la atención a la salud mental en Barcelona y París", *Athenea Digital*, nº 7.

MACGREGOR WISE (2000): "Home: territory and identity", *Cultural Studies*, vol. 14 (2).

MAHE, A. (1992) : "Femmes, religion et mouvement associative dans le milieu de l'immigration a tradition musulmane en France", *Migration Études*, ADRI, Paris.

MARCHART, O. (2002): "Autrifying Europe: Ultra-right populism abd the new culture of resistance", *Cultural Studies*, vol.16 (5).

MARCHIONI, M. (2002): "Ponencia I Jornada Comunitaria del Distrito de Mortalaz", Madrid, 29 de noviembre de 2002, disponible a: <http://www.asociacioncaminar.org/>

MARINETTO, M. (2003): "Who wants to be an Active Citizen? The politics and the practice of Community Involvement", *Sociology*, Vol. 37, N°1, pp.103-120.

MARRE, D.; PEDONE, C. (2001): "Inmigrantes extranjeros en España. Nuevos comentarios", *Scripta Nova*, nº 83.

MARTÍN, E. (2001): "De las galeotas corsarias a las pateras del estrecho: la influencia del pasado en la imagen de los musulmanes y magrebíes en España", *Scripta Nova*, nº 94.

MARTÍNEZ VEIGA, U. (1997): *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*, Trotta, Madrid.

MARTORI, J. C.; HOBBERG, K. (2004): "Indicadores cuantitativos de segregación residencial. El caso de la población inmigrante en Barcelona", *Scripta Nova*, nº169.

MARZAL, E.; MANAGERIAL LAW (2006): "Constitutionalising immigration law", *The International Migration Review*, vol. 48 (1/2).

MATEO, M. A. (2001): "Desiguales, pobres y excluidas. Lecciones metodológicas desde la (ausente) perspectiva de género", *Papers*, nº 65

MATEO, M. A. (2002): "Sobre las necesidades insatisfechas. Género y migraciones como factores de pobreza", *Papers*, nº 66.

MAYA JARIEGO, I; MARTÍNEZ GARCÍA, M.; GARCÍA RAMÍREZ, M. (2001): "Una tipología analítica de las redes de apoyo social en inmigrantes africanos en Andalucía", a *Reis*, nº 95, C.I.S. juliol-setembre 2001.

MAYA, I. (2002): "Tipos de redes personales de los inmigrantes y adaptación psicológica", *REDES*, vol. 1.

McLENNAN, G. (2001): "Problematic Multiculturalism", *Sociology*, vol. 35, N^o4, pp. 985-989.

MCLOUGHLIN, S. (2005): "Mosques and the Public Space: Conflict and Cooperation in Bradford", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº6, pp. 1041-1066.

MÉLIS, C. (2003): Nanas-Beurs Voix d'Elles-Rebelles et Voix de Femmes des associations au carrefour des droits des femmes et d'une redéfinition de la citoyenneté", *Revue Européenne des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 19 Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

MIGALLÓN SANZ, J. M. (2005): "Apuntes metodológicos, teóricos y prácticos para el análisis de la participación social en contextos de diversidad cultural", a *Puntos de Vista: Cuadernos del Observatorio de las Migraciones y de la Convivencia Intercultural de la Ciudad de Madrid*, nº 2 – Participación.

MILLÀN, X. NDIAYE, M. (coord) (2003): "Treball comunitari i interculturalitat: reflexions i experiències", *Finestra Oberta*, nº 34, Fundació Jaume Bofill.

MIQUEL, J. (2002): "Escola i immigració estrangera a Catalunya: la integració escolar", *Papers*, nº 66.

MOLINA, I. (2001): "Segregación habitacional étnica en la ciudad sueca. Un proceso de racialización", *Scripta Nova*, nº 90.

MONNET, N. (2000): "El uso del espacio público por parte de los nuevos habitantes del Casc Antic de Barcelona: continuidad e innovaciones", *Scripta Nova*, nº 69.

MORELLÓ, N. (2004): *Treball i immigració a l'agricultura lleidatana: entre l'exclusió social i el règim disciplinari*, Treball Acadèmic Dirigit, UdL, no publicat, 197 pàgs.

MOREN, R (2004) refs?

MORERAS, J (1999): *Musulmanes en Barcelona. Espacios y dinámicas comunitarias*, Cidob Edicions, Barcelona.

MORERAS, J. (2001): *Islam i àmbit local. Proposta formativa al voltant de la presència musulmana a Catalunya*, Document multicopiat.

MORERAS, J. (2002): "Islam y ámbito político local: una lectura desde la antropología política", a GARCÍA CASTAÑO, F. J.; MURIEL LÓPEZ, C. (eds.): (2002): *La inmigración en España: contextos y alternativas. Volumen II. Actas del III Congreso sobre la Inmigración en España* (Ponencias), Laboratorio de Estudios Interculturales, Granada, pp. 277-290.

MOUALHI, D. (2000): "Mujeres musulmanas: estereotipos occidentales versus realidad social", *Papers*, nº 60.

MOYA, J. C. (2005): "Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº5, pp. 833-864.

MOYA, J. C. (2005): "Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, Nº5, pp. 833-864.

NADAL, M.; ROSA, O.; ALEGRE, M. A. (2002). "Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració", *Finestra Oberta*, nº 27, Fundació Jaume Bofill.

NAGEL, C. (2001): "Hidden minorities and the politics of "race": the case of British Arab activists in London", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 27, Nº3, pp.381-400.

NASH, R. (1983): "Measuring Social Participation", *American Sociological Review*, vol. 48, nº6, pp. 864-873.

NAVARRO, C. (2000): "El sesgo participativo. Introducción a la teoría empírica de la democracia participativa", *Papers*, nº 61.

NAVAS, M. S.; GOMEZ-BERROCAL, C. (2001): "La inmigración: algunos datos sobre el proceso de aculturación psicológica", a GONZÁLEZ, J. L., (coord.) (2001): *Sociedad y sucesos vitales extremos*, Universidad de Burgos. Burgos.

NEVEU, C. (2004): "Les enjeux d'une approche anthropologique de la citoyenneté", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 20, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

NOGUER, T.; ARREBOLA, N. (Coord.) (2000): *Fòrum Intercultural de Vic. Cicle de xerrades sobre fenomen migratori i procés d'adaptació*, Ajuntament de Vic, Vic.

NORBERT, C.; GROPAS, R; KOSIC, A.; TRIANDAFYLLIDOU, A.; VOGEL, D (2005): *Building Europe with New Citizens? An Inquiry into the Civic Participation of Naturalised Citizens and Foreign Residents in 25 Countries*, Interviewer Manual POLITIS – POLITIS – a European research project,, Oldenburg.

NORBERT, C.; GROPAS, R; KOSIC, A.; VOGEL, D (2005): "Opportunity structures for immigrants' active civic participation in the European Union: sharing comparative observations", *POLITIS – a European research project*, nº2, Oldenburg.

OBSERVATORIO DE LA CONVIVENCIA DE LA CIUDAD DE MADRID (2005): *Primer informe de experiencias participativas vinculadas al fenómeno migratorio de la ciudad de Madrid*, Área de Gobierno de Empleo y Servicios a la Ciudadanía. Dirección General de Inmigración, Cooperación al Desarrollo y Voluntariado.

OBSERVATORIO EUROPEO CONTRA EL RACISMO Y LA XENOFOBIA (EUMC) (2002): *Estudio del conflicto de la mezquita de Premià de Mar*, Gabinet d'Estudis Socials (disponible a: www.gabinet.com/docs/MezquitaPremia.pdf).

OBSERVATORIO EUROPEO CONTRA EL RACISMO Y LA XENOFOBIA (EUMC) (2002): *La contratación en origen de trabajadores extranjeros en la Unió de Pagesos*, Gabinet d'Estudis Socials, Barcelona (disponible a www.gabinet.com/docs/ContrataOrigen.pdf).

ODMALM, P. (2004): "Civil Society, Migrant Organisations and Political Parties: Theoretical Linkages and Applications to the Swedish Context", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, N°6.

OGBU, J. (1978): *Minority Education and Caste. The American System in Cross-Cultural Perspective*, Academic Press, New York.

OGBU, J. (1991): "Immigrant and Involuntary Minorities in Comparative Perspective", a GIBSON, M. A.; OGBU J. (1991): *Minority Status and Schooling. A Comparative Study of Immigrant and Involuntary Minorities*, Garland, New York, pp 3-33.

OLDMALM, P. (2004): "Civil Society, Migrant Organisations and Political Parties: Theoretical Linkages and Applications to the Swedish Context", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, n°3, pp. 471-489.

OLIVE, LI. (2001): L'associacionisme. Resum del taller 4 del curs Les polítiques d'immigració a Catalunya, a <http://www.gencat.org/icm>.

OPP, K-D (2004): "What is always becoming what ought to be. How Political Action Generates a Participation Norm", *European Sociological Review*, vol. 20, n° 1, pp. 13-29.

OUAKRIM, O. (2003): "La reivindicación cultural amazige" a ROQUE, M. A. (Dir.) (2003): "La sociedad civil en Marruecos", Icaria – IEMed, Barcelona, pp. 127-135.

PADILLA, A. M. (ed) (1980): *Acculturation. Theory, models and some new findings*, AASS, Washington.

PAJARES, M (2002) Antrazyt, ref?

PAJARES, M (2006) TDX, actualitzar consulta web

PARELLA, S. (2000): "El trasvase de desigualdades de clase y etnia entre mujeres: los servicios de proximidad", *Papers*, n° 60.

PARK, R. E. (1928): "Human Migration and the Marginal Man", *American Journal of Sociology*, n ° 33, pp. 881-893.

PASCUAL, A; CARDELÚS, J (1990) Migració i història personal des de la perspectiva del retorn, Publicacions d'Antropologia Cultural, 3. UAB.

PASCUAL, J.; SÀNCHEZ, J. AEP Desenvolupament Comunitari (2005): *La convivència intercultural a Premià de Mar. Diagnòstic després del conflicte de la mesquita*, Premià de Mar.

PASCUAL, J.; MARTÍ, G. / AEP Desenvolupament Comunitari, Coordinadora Premià x la Convivència (2006): *Esport, valors i diversitat cultural a Premià de Mar (Diagnòstic previ)*, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Secretaria de Estado de Inmigración e Emigración.

PATTON, C.; CASERIO, R. L. (2000): "Citizenship", *Cultural Studies*, vol. 14 (1)

PEDONE, C. (2000): "Globalización y migraciones internacionales. Trayectorias y estrategias migratorias de ecuatorianos en Murcia, España", *Scripta Nova*, nº 69.

PEDONE, C (2001): "La inmigración extracomunitaria y los medios de comunicación: la inmigración ecuatoriana en la prensa española", *Scripta Nova*, nº 94.

PELS, T. (2000): "Muslim families from Morocco in Netherlands: Gender Dynamics and Father's Roles in a Context of Change", *Current Sociology*, vol 48 (4).

PEÑARANDA, Mª C. (2005): "El locutorio como espacio transnacional: una mirada psicosocial", *Athenea Digital*, nº 8.

PIELLA, A.; VERA, J. (2001): "Estratègies educatives amb escolars magribins a Manlleu. El coneixement del medi social de procedència i les possibilitats de col·laboració interescolar", *Scripta Nova*, nº 94.

PINDADO, F. (coord) (2002): "Bases, mètodes eines per a la participació ciutadana i tècniques", *Papers de Participació Ciutadana*, nº 6, Diputació de Barcelona i Flor de Maig, Barcelona.

PIONTKOWSKI, U. (2000): "Predicting acculturation attitudes of dominant and non-dominant groups". *International Journal of Intercultural Relations*, nº 24, pp. 1-26.

PORTES A.; ZHOU, M. (1993): "The New Second Generation: Segmented Assimilation And Its Variants", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, nº 530, pp. 74-96.

PORTES, A. (1997): "Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities", *Internacional Migration Studies*, vol. 31, nº 4, pp. 799-825.

PORTES, A. (ed.) (1994): *The New Second Generation*, *International Migration Review*, nº 28, Center for Migration Studies, New York.

PORTES, A. (ed.) (1995): *The Economic Sociology of Immigration*, Sage, New York.

PORTES, A.; BOROCZ, J. (1989): "Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives On Its Determinants And Modes Of Incorporation", *International Migration Review*, nº 23, New York, pp. 605-630.

PORTES, A.; RUMBAUT, R.G. (1996): *Immigrant America*, University of California Press, Berkeley.

PORTES, A. (1995): "Children of Immigrants: Segmented Assimilation and Its Determinants", a PORTES, A. (ed.) (1995): *The Economic Sociology of Immigration*, Sage, New York, pp. 248-280.

PRIBERSKY, A.; LIEBHART, K.; KURTÁN, S. (2002): "A temple of nation: redesigning a common symbolic space of central european conservatism", *Cultural Studies*, vol.16 (5).

PUMARES, P.; NAVAS LUQUE, M.; et al (2002) : "El modelo ampliado de aculturación relativa (MAAR): Un modelo para el estudio de las estrategias de aculturación de la población inmigrante" a GARCÍA CASTAÑO, F. J.; MURIEL LÓPEZ, C.(eds.) (2002): *La inmigración en España: contextos y alternativas. Volumen II. Actas del III Congreso sobre la Inmigración en España (Ponencias)*, Laboratorio de Estudios Interculturales, Granada, pp. 159-168.

PUJOL, J.; PACHECO, J. (Coords.); SERA, L. (2006): *La participació de la població immigrada en els ens locals de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, Departament de Relacions Institucionals i Participació, Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències Polítiques i Sociologia de Catalunya.

QUIMINAL, C.; BABACAR DIOUF, M.; TIMERA, M. (1995): "Mobilisation associative et dynamiques d'integration des femmes d'Afrique Subsaharienne en France", *Migration Études*, nº 61, ADRI, Paris.

RAMBLA, X. (2001): "Les desigualtats ètniques i la formació dels espais locals", *Revista Catalana de Sociologia*, nº 14.

REAY, D. (2004): "'Mostly Roughs and Thoughts': Social Class, Race and Representation in Inner City Schooling", *Sociology*, vol. 38, N°5, pp.1005-1023.

REDFIELD, R.; LINTON, R.; HERSKOVITS, M. (1936): "Memorandum for the study of acculturation", *American Anthropologist*, 38 ,

REX, J. (2002): "La movilización étnica en las sociedades multiculturales" a TERREN, E. (ed.) (2002): *Razas en conflicto*, Anthropos, Barcelona, pp. 263-276.

RIBAS, N. (2002): "Obstáculos a la interpretación universalista de los derechos humanos: el caso del estatuto jurídico de la mujer en Marruecos", *Papers*, nº 66.

RICCIÓ, B. (2001): "From 'ethnic group' to 'transnational community'? Senegalese migrants' ambivalent experiences and multiple trajectories", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 27, nº4, pp. 583-599.

RICHMOND, A. H. (1988): "Socio-cultural adaptation and conflict in immigrant-receiving countries" a STALH, CH (1988): *International Migration Today. Emerging Issues*, vol. II, Centre for Migration and Development Studies, University of Western Australia: UNESCO, pp. 109-124.

ROMANUCCI-ROSS, L.; DE VOS, G. (eds.) (1996): *Ethnic Identity : Creation, Conflict and Accommodation*,; Altimira Press. Sage, Londres.

ROMANUCCI-ROSS, L.; De VOS, G. (1996): "Ethnic Identity : A Psychocultural Perspective" a ROMANUCCI-ROSS, L.,; DE VOS, G. (eds.) (1996) : *Ethnic Identity : Creation, Conflict and Accommodation*, Altimira Press, Sage, Londres.

ROQUE, M. A. (Dir.) (2003): *La sociedad civil en Marruecos*, Icaria – IE-Med, Barcelona.

ROQUE, M. A. (2003): "Societat civil: Estrègies de la ciutadania". *Quaderns de la Mediterrània*, nº 3, IEMed, Barcelona.

RUIZ HARO, I. (2003): *Estratègies associatives dels col·lectius marroquins a Barcelona*, Informe de recerca, Centre d'estudis Africans, Barcelona.

RUIZ HARO, I. (2003): "Associacionisme immigrant o immigrants associats? El paper de les associacions en els processos d'organització comunitària dels col·lectius marroquins", *Butlletí del Centre d'Estudis Africans*, CEA, Barcelona.

RYDGREN, J. (2004): "Mechanisms of Exclusion: Ethnic Discrimination in the Swedish Labour Market", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, nº4, pp. 697-716.

SAN ROMAN, T. (1984): *Gitanos de Madrid y Barcelona. Ensayos sobre aculturación y etnicidad*, Publicaciones de Antropología Cultural, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.

SÁNCHEZ SANTA-BARBARA, E.; GARCÍA MARTÍNEZ, J. (2001): "Análisis de las motivaciones para la participación en la comunidad", *Papers*, nº 63/64.

SÁNCHEZ, J. (2002): "Algunes reflexions sobre la participació ciutadana en el nou mil·lenni", *Jornades Europa i Món Local*, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Diputació de Barcelona, Barcelona.

SANDU, D. (2005): "Emerging Transnational Migration from Romanian Villages", *Current Sociology*, vol 51 (3-4).

SANTAMARÍA, E, (2002): "Inmigración y barbarie. La construcción social y política del inmigrante como amenaza", *Papers*, nº 66.

SANTUCCI, J. C. (1991): "Processus électoraux et légitimation du pouvoir: réflexions sur l'expérience marocaine", a LÓPEZ GARCIA, B ; MARTIN MUÑOZ ; LARRAMENDI (Eds.): *Elecciones, participación y transiciones políticas en el norte de África*, AECl, Madrid.

SASSEN, S. (1979): "Formal and Informal Associations: Dominicans and Colombians in New York", *Internacional Migration Review*, Vol. 13, N°2, pp. 314-332.

SCHMITTER, B. (1992): "The Future of Immigrant Incorporation: Wich Models? Wich Concepts?", *Internacional Migration Review*, Vol. 6, N°2, pp. 623-645.

SCHNAPPER, D. (1988): "Modernidad y aculturaciones a propósito de los trabajadores emigrantes" a TODOROV, T. et al. (1988): *Cruce de culturas y mestizaje cultural*, Ediciones Júcar, Madrid.

SCHNAPPER, D. (2001): "De l'État-nation au model transnational. Du sens et de l'utilité du concept de diaspora", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, n° Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

SCHOENEBERG, U. (1985): "Participation in Ethnic Associations: The Case of Immigrants in West Germany", *Internacional Migration Review*, Vol. 19, N°3, pp. 416-437.

SCHROVER, M.; VERMEULEN, F. (2005): "Immigrant Organisations", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, n°5, pp. 823-832.

SCHROVER, M.; VERMEULEN, F. (2005): "Immigrant Organisations", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, N°5, pp.823-832.

SCHUERKENS, U. (2005): "Active Civic Participation of Immigrants in France", *POLITIS – a European research Project*, n°6, Oldenbourg.

SCHUERKENS, U. (2005): "Transnational Migrations and Social Transformations: A Theoretical Perspective", *Current Sociology*, vol 53 (4).

SENGSTOK, M. C. (1978): "Developing an Index of Ethnic Community Participation", *Internacional Migration Review*, Vol. 12, N°1, pp. 55-65.

SERRANO, J. A.; HERNÁNDEZ, M. Á. (2001): "Comentarios a la nueva regulación de la inmigración en España", *Scripta Nova*, n° 94.

SGHIR JANJAR, M. (2003): "Surgimiento De la sociedad civil en Marruecos: el caso del movimiento asociativo femenino" a ROQUE, M. A. (Dir.) (2003): *La sociedad civil en Marruecos*, Icaria – IEMed, Barcelona, pp. 106-117.

SHERWOOD, M. (2001): "Race, empire and education: teaching racism", *Race and Class*, n° 43 (3).

SHIN, S.; KLEINER, B. H (2001): "The Psicological Effects of Working in Racially Hostile Environment", *Intenacional Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 21, n°8/9/10

SIPI, R. (2000): "Las asociaciones de mujeres, ¿agentes de integración social?", *Papers*, 60, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, pp. 355-364,

SOLÀ-MORALES, R. (coord.) (2004): "La immigració a debat: Diversitat i participació", *Debats*, nº 4, Fundació Jaume Bofill.

SOLÉ, C. (2000): "Inmigración interior e inmigración exterior", *Papers*, nº 60.

SOLÉ, C. (2004): "Immigration Policies in Southern Europe", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, Nº6.

SOYSAL ref exacta?

SOW, P.(2004): "Mujeres inmigrantes y/o esposas de inmigrantes senegaleses y gambianos en Cataluña (España): entre la vida familiar y la vida profesional", *Documentos d'anàlisi geogràfica*, nº 43.

STALH, Ch. (1988): *International Migration Today. Emerging Issues* Vol. II, Centre for Migration and Development Studies, University of Western Australia: UNESCO

STOLCKE, V. (1995): "Talking Culture: New Boundaries, New Rethorics of Exclusion in Europe", *Current Anthropology*, vol. 36, n1, pp. 1-24.

ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M del Mar; IGLESIAS, A. (2004) *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*, Barcelona: Ed. Mediterrània.

SUURENBROEK, F.; SCHROVER, M. (2005): "A Separate Language, a Separate Identity? Organisations of Frisian Migrants in Amsterdam in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, n'5, pp. 991-1005.

TABOADA-LEONETTI, I. (1984) : "Les élites d'origine étrangère" a *Les Temps Modernes: L'immigration maghrebine en France*, Paris.

TARRIUS, A. (2001): "Au-delà des États-nations: des sociétés de migrants", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº 17, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.

TEASLEY, C. (2002): "Perdidos en al batalla: el tratamiento del alumnado socioculturalmente diverso en la reforma de la LOGSE", *Educar*, nº 29.

TILLIE, J. (2004): "Social Capital of Organisations and Their Members: Explaining the Political Integration of Immigrants in Amsterdam", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, n3, pp. 529-541.

TIMMERMAN, C. (2000): "Muslim women and Nationalism: The Power of the Image", *Current Sociology*, vol 48 (4).

TOGEBY, L. (2004): "It Depends... How Organisational Participation Affects Political Participation and Social Trust Among Second-Generation Immigrants in Denmark", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, n3, pp. 509-528.

TORNER, I. (2002): "Vecindad, concentración y segregación de los extranjeros en Mataró", *Papers de Demografia*.

TORRAS, L.; DÍAZ, L.; TEIXIDOR, A.; VAYREDA, E. (2004): "La participació ciutadana a través de les noves tecnologies. Estratègies per a la utilització de Consensus", *Finestra Oberta*, nº 42, Fundació Jaume Bofill.

UNITAT DE PROMOCIÓ I DESENVOLUPAMENT (UPD) : "Els temporers immigrants", *L'Observatori*, nº 6 i 7, 4rt trimestre 2000, 1r trimestre 2001.

VALLES, M. S. (1999): *Técnicas cualitativas de investigación social*, Madrid: Ed. Síntesis.

VALLS, S. (2001): "La inmigración en las ciudades medias. El caso de la ciudad de Sabadell", *Scripta Nova*, nº 94.

VAN EIJCK, K.; KNULST, W. (2005): "No More Need for Snobbism: Highbrow Cultural Participation in a Taste Democracy", *European Sociological Review*, vol. 21, nº 5, pp. 513-528.

VANEECKHAUTE, H. (2002): "El Codesarrollo, de un proceso histórico de oportunidades y desarrollo hacia una herramienta más de explotación y subdesarrollo", *Rebelión*.

VERBUNT, G. (1984): "Immigres et associations", a *Les Temps Modernes: L'immigration maghrébine en France*, Paris

VEREDAS, S. (2002): "Factores condicionantes del asociacionismo entre la población inmigrante" (multicopiado).

VEREDAS, S. (1999): "Procesos de construcción de identidad entre la población inmigrante", *Papers*, nº57, pp. 113-129.

VEREDAS, S. (2004): "Factores condicionantes de la movilización étnica entre la población inmigrante extracomunitaria", *Papers*, nº72, pp. 87-111.

VEREDAS, S. (2004): "Factores condicionantes de la movilización étnica entre la población inmigrante extracomunitaria", *Papers*, nº 72.

VERMEULEN, F. (2005): "Organisational Patterns: Surinamese and Turkish Associations in Amsterdam, 1960-1990", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº5, pp. 951-973.

VERTOVEC, S. (1997): "Social Cohesion and Tolerance", *Discussion papers for the Second International Metropolis Conference*, Copenhagen, pp. 25-27.

VILLASANTE, T.: "Participación e integración social, en Ciudades para un futuro más sostenible", a <http://habitat.aq.upm.es/iah/ponenc/a003.html>. vol. 34, Nº1, pp.19-34.

WAL, J. (2005): "Active Civic Participation of Immigrants in the Netherlands", *POLITIS-a European research project*, Oldenbourg.

- WANG, H-W; KLEINER, B H. (2001): "New Developments Concerning Nation Origin Discrimination", *Intenacional Journal of Sociology and Social Policy* Vol. 21, nº8/9/10.
- WILLIAMS, A. M.; BALA V. (2002): "Mobilité internationale en Europe central: touristes, commerçants et migrants", *Revue Européene des Migrations Inter-nationales (REMI)*, nº. 18, Université de Poitiers – CNRS, Poitiers.
- YOO, G. (2001): "Shaping Public Perceptions of Immigrants in Welfare: The Role of Editorial Pages of Major US Newspapers", *Intenacional Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 21, Nº7.
- YURDAKUL, G. (2006): "State, Political Parties and Immigrant Elites: Turkish Immigrant Associations in Berlin", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 32, nº3, pp. 435-453.
- ZAPATA-BARRERO, R. (2000): "¿De qué modo las instituciones deberían acomodar a los inmigrantes? Justicia local y políticas públicas multiculturales", a AAVV (2002): *Actas del II Congreso sobre la Inmigración en España*, Madrid. Octubre de 2000.
- ZAPATA-BARRERO, R.; ADAMUZ GARCÍA, C.; MARTÍNEZ LUNA, I. (2003): "Estructuras institucionales y redes de actores en las políticas de acomodación de los inmi-grantes en España: Cultura de acomodación y cambio estructural" a GARCÍA CASTAÑO, F. J.; MURIEL LÓPEZ, C. (eds.) (2002): *La inmigración en España: contextos y alternativas. Actas del III Congreso sobre la Inmigración en España*, Laboratorio de Estudios Interculturales, Granada.
- ZAPATA-BARRERO, R. (GRIIP) (2003): *La politització de la immigració durant la campanya de les eleccions municipals del 25 de maig 2003. Discurs polític i social a Barcelona, Premià de Mar i Vic*, Fundació Jaume Bofill, UPF, Barcelona (disponible a www.upf.edu/dcpis/griip/doc/griip_informe_bofill.pdf).
- ZAPATA-BARRERO ultima ref?**
- ZHOU, M. (1997): "Segmented Assimilation: Issues, Controversies, and recent Research on the New Second Generation", *International Migration Review*, nº 31 Winter, Center for Migration Studies, New York, pp. 975-1008.
- ZHOU, M.; BANKSTON C. L. (1994): "Social Capital and the Adaptation of the Second generation: The case of Vietnamese Youth in New Orleans" a PORTES, A. (ed.) (1994): *The New Second Generation*, *International Migration Review*, nº 28, Center for Migration Studies, New York, pp. 821 – 845.
- ZONTINI, E. (2004): "Immigrant Women in Barcelona: Coping with the Consequences of Transnational Lives", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 30, Nº6, pp.1113-1144.